

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. November 2.

44. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, télvére 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A középiskolai vallás-tanárok kvalifikációja.

(Vége.)

3. Saját felekezeti részére is meg van készítve a javaslat, mely a nagy-enyedi theol. fakultástól származik.

E javaslat főbb pontjai a következők

«A theol. fakultás őszinte örömmel üdvözli az Igazg.-Tanácsnak a középiskolai vallásos oktatás emelésére irányuló törekvését. Középiskolai növendékeink vallásos oktatása akár tisztán pedagógiai, akár pedig felekezeti és állami szempontokból oly kiváló fontosságú, hogy elhanyagolása az iskolák falain belől és künn az életben egyformán megtermi keserü gyümölcsseit. Tanári karunk is elérkezettnek látja az időt, midőn középiskolai vallás-oktatásunk és növelésünk érdekében elodázhatatlanul intézkedni kell»

A theol. fakultás két utat lát célravezetőnek.

Egyik út. «A középiskolai vallásos oktatásra specifice kvalifikált oly szakőrök alkalmaztassanak, kik a többi rendes tanárokkal egyenlő jog és javadalom mellett, egyenlő kötelességeket is teljesítenek, tehát, a valláson kívül még más tárgy tanításával is megbízatnának. Az enyedi theol. tanári kar azt látja helyesnek, hogy a vallás-tanári vizsga tárgyait pedagógiai és filozófiai disciplinák alkossák. De kérdés, hogy e disciplinák köréből mik képezhetnék a vallás-tanári vizsga természetes tárgyait? Hogy e kérdésre helyesen felelhessünk, figyelembe kell vennünk azon körülményt, hogy vallás-tanári vizsgára jövőre csak papi szigorlatot kiállott egyének volnának bocsáthatók, úgyde ezek az általános növelés-, és oktatástanból már kiállották a vizsgát, nekik tehát már a megszerzett ismeretet csak ki kellene bővíteniük oly irányban, hogy a vallás-oktatás tárgyából vajjon mit és hogyan kellene földolgozniok, más szókkal a középiskolai vallás-

oktatás módszertanával kellene alaposabban és részletesebben megismerkedniök. A filozófiai disciplinák köréből ismét csak azon tárgy jelölendő ki, mely a theologiai tudományokkal legközvetlenebbül áll kapcsolatban, tehát maga a filozófia, de annak is csak propedeutikai része, vagyis: a psychologia és logika, meg a filozófia története, mint a filozófiai képzettség nélkülözhetetlen alapföltétele. Ekkint

I. A vallás-tanári vizsga tárgyai lennének:

- A középiskolai vallás-oktatás módszertana.
- Filozófiai propedeutika: psychologia és logika.
- Filozófiai történet.

II. Vizsgára a papi szigorlatot jelesen kiállott és külföldi, vagy akár hazai egyetemeken legalább egy tanéven keresztül szorosabb értelemben vett filozófiai, pedagógiai és didaktikai, vagy akár theol. tudományokat hallgatott papok, vagy papjelöltek bocsáthatók.

Theologiai tanárok és okleveles theol. tanárjelöltek a középiskolai vallás-tanárságra kvalifikáltaknak tekintetnek.

III. Középiskolai vallás-tanárok ugyanazon bizottság előtt állják ki a vizsgát, mint a theol. tanárok. Ezen okleveles vallás-tanárok tanítanak középiskoláinkban a vallást és a psychológiát, meg a logikát hetenkint húsz órán, s e mellett, vezetnék az iskolai istentiszteletet.

A másik út, hogy azon egyházközségek lelkészeire bizatnék a vallás-tanítás, melyekben a kollégium székel.

Ez már túlhaladott álláspont, s mindenik egyházkerületben el van ejtve, mint olyan eszme, mely sem pedagógiai, sem célszerűség tekintében meg nem állhat.

Az enyedi theol. fakultás javaslata, lényegében megegyezik a róm. katolikus és ág. hitv. egyházzal. Csakis ez felel meg az egyházakat vezető szellemnek, elvnek, s az iskolák természetes fejlődésének.

Az a nézet, hogy az iskolában két-három val-

lás-tanár is legyen (még ha képesítve vannak is reá) a konvent főntebb említett határozatából kifolyólag többé fenn nem tartható.

Lehet, sőt nagyon is szükséges, hogy iskoláinkban egyszersmind egyházi jelleggel bíró tanárok tanítsák a különböző tudomány-ágakat (éppen ezt célozza tudvalevőleg a leendő kolozsvári theol. fakultás kapcsolatban az egyetemmel), de ezeken kívül kell még vallás-tanár is mindenik iskolához. Így van a gyakorlatban más egyházaknál is.

Az erdélyi egyházkerület előtt, szerény nézetem szerint, két út áll

I. Vagy elfogadja a főtiszt. egyházkerület az enyedi fakultás által készített javaslatot, s azt törvényerőre emeli, s a vizsga letevését vallás-tanáraitól megvárja.

II. Vagy, miután az egyetemes konvent a vallás-tanárok kvalifikációját meghatározni, nem tartotta szükségesnek, s a királyhágóntúli egyházkerületekben mindenütt csakis lelkészi oklevéllel bíró egyének lettek alkalmazva ilyenekül, (sőt két, vagy három éve a dunántúli egyházkerület csak is a papi minősítést elégnék tartotta a theol. katedra betöltésénél, s tényleg ilyen egyént választott meg) méltóztassék kimondani, tekintve még a tanügynek összhangzatos fejlődését is, hogy ő is okleveles lelkészeket alkalmaz vallás-tanároknak, természetesen, ha bírnak a többi kellekkel is.

A főtiszt. egyházkerület, valószínűleg, most a legközelebb tartandó gyűlésén meg fogja oldani a dolgot, s ezzel eleget tesz a több évek óta nyilvánuló közóhajnak.

Ha netalán az egyházkerület bölcsessége az első utat választaná, szerény nézetem szerint, kivételt kellene hogy tegyen azokkal a vallás-tanárokkal szemben, s őket a vizsga alól fölmenteni, a kik már legalább öt éve szolgálnak, ezen a minden esetre nehéz, és szerényen díjazott pályán, hol sokkal több a tövis, mint az elismerés, s a kik már kellő gyakorlattal rendelkeznek és a tanügynek ezen ágát elméletileg is művelik.

A szolgálati éveket tekintve, erre úgy az államnál, mint az egyházaknál számos és jogos precedens van.

Az egyházmegyei véleménye

az Egyházkerületi Papi Értekezlet alapszabály-tervezetére.

Hogy mennyire időszerű, teljesen szükségét jelentő eszme volt az, mely az Egyházkerületi Papi Értekezletet

életre szólítá, semmi sem igazolja élénkebben, mint éppen az egyházmegyékből beérkezett vélemények, melyek, egynek kivételével, mind a legmelegebben, teljes hozzájárulással üdvözlik az új intézményt, fokozott érdeklődéssel várván tőle anyaszentegyházunk ügyeinek új, hatásosabb életre keltését.

Attanulmányozva az egyházmegyei javaslatait és módosításait, melyeket az Alapszabály-Tervezetbe bevinni óhajtanának, mintha, a jelentések minden sorából azt olvastuk volna ki, hogy e fontos kérdésben az egyházmegyei valamennyien mind egyetértének, mindnyájan azt szeretnék, ha már érezhetnék is ennek az intézménynek áldásait, és új szellemét, melylyel életrevaló vérforrás lesz beoltva az egyház régi testébe, új lüktető szív a már-már kifáradt tagokba. Hiszen, még ott is, hol esetleg javításokat lehetett volna várni, s a hol azt lehetett volna gondolni, hogy az illető paragrafust az egyházmegyei nem fogják szó nélkül hagyni, alig talánunk egy pár szót a nálunk egyébkint szokásos hasábnyi fejtegetések helyett. Helyeslés, hozzájárulás van kifejezve majd minden jelentésben. Elvi tekintetben pedig, a nagy-sajói egyházmegyét kivéve, egyetlen kifogást sem lehetett sehol sem olvasnunk.

Az egyházmegyei vélemények nyilván valamennyien azt mutatják, hogy talán egyetlen ember sincs az egyházkerületben azok közül, kikre ez az ügy tartozik, a ki ne szívesen rendelné alá a maga külön gondolatát, elütő véleményét annak a szent ügynek, mely csak akkor jut diadalra, akkor éri el célját, ha egy szellem vezet mindnyájunkat, egy általános hatalom, melyet nem látunk, s a melyet nem is fogunk látni, de a melyet mindenki mélyen érez, mindenki magában talál meg szíve legbensőbb rejtekében, mint igazgató hatalmat, mint nyugodni, pihenni, szétfoslani nem engedő hathatós delej-áramot, s a mely előtt mindenki, még a legkisebb, a legtehetetlenebb is némán hajt fejet, átadván magát, hogy ez vigye őt, ez működjék benne. Szinte kérdeztük magunkban, midőn e jelentéseket átolvastuk, ennek hangját megértettük, hogy vajjon, hol volt eddig az, a mi most ezekből mintha csak egyszerre törne ki; hol volt a mi egyházkerületünkben eddig ez a nemes buzgalom egy ily ügyért; miként volt lehetséges, hogy eddig nem valósult meg az egyházkerületi értekezlet, midőn annak szükségét mindenütt olyan általános érzik?

Mert semmiképpen nem lehet panaszkodni az egyházmegyékre. Hogy beérkeztek a jelentések, csak most lehet látni, hogy az Egyházkerületi Értekezlet eszméjét nem absztrakt fogalomnak fogták fel az illetők, hanem életrevaló intézménynek, mely arra való, hogy minket magunkat erősítsen, ám úgy, ha mi meg mindnyájan ezt erősítjük, ennek meglevenítő szellemét. A véleményekből tűnik ki, milyen általános jó hangulat lehetett ezeknek a melegágyuk, hogy tehát valószínűségi számítással élve, a legbiztosabb alapja már le van rakva az Egyházkerületi Értekezletnek, ezzel pedig annak a meginghatatlan bizonyosságnak is, mely anyaszentegyházunknak jövődjére, jövő felvirágozására vonatkozik. S hogy sokat mondjunk, alig-alig láttunk e véleményekben olyan forma nézeteket, melyek holmi kicsinyes felfogásoknak állanának szolgálatában, mely felfogások holmi apró betűknek még apróbb szárai miatt látnának gravameneket,

vagy legalább is tűzbe dobandó munkálatokat. Mikor a vélemények nem sokat tárgyalnak az Alapszabály-Tervezetről, a sorok között mintha azokat a gondolatokat örökítették volna meg, hogy ők ezt azért nem teszik, mert többet látnak, mint a mennyi írva van; a paragrafusokban nem éppen csak a szókat keresik, az egész tervezetben nem a félremagyarázhatatlan szabatoságot ügyelik, hanem maguk előtt találnak egy nagyszabású társaságot igazgató tervezetet, melynek a kerete érdeklődő elöljárókat: megvan-e ebben a lehetőség, hogy benne és általa megvalósuljanak azok az érdekek, melyeket nagyobbak hisz, és talál mindenki az életnél, s az életnek kényelménél? Mindenki, ki egyházát szereti, kinek ez nagyobb, mint saját érdekei, különleges eredményei, sikerei. És ez nagyon jól van így. Az egyházmegyéék, kétségen kívül, így többet árultak el, mintha mindenik egy új Alapszabály-Tervezettel állott volna elő. Utoljára, az Egyházkerületi Papi Értekezletet nem ezek a szabályok fogják kormányozni, hanem az a szellem, mely átlengeti a tagokat, egybefűzi őket, értelmi életünknek alapját, s ennek következtében minden cselekvésünknek normáját, még pszichológiai osztozottságuk egybetartását, vagyis, egységét is képezvén.

A vélemények, természetesen, nagyon eltérnek egymástól. Még sokszor éppen hogy majd ellent nem mondanak egymásnak, úgy szembe vannak állítva. Van, a melyik egy pár szót szól csak és abban elmond mindent, a másik már fel akarja cserélni a szavakat, a harmadik a paragrafusokat is megbolygatja: ide kell tenni az egyiket, oda a másikat, ezeket meg össze kell vonni és így tovább. Csak egyetlen kérdés az, melyben csodálatosan összehangzik valamennyi jelentés. Ez az a nagy jóakarattal, melylyel az ügyvel, ezzel a legjobb sorsra méltó ügyvel foglalkoztak. Azzal is kezdi mindenik: mi így pártoljuk, úgy pártoljuk, így és úgy óhajtjuk. Valóban, föllelkedhetnek kétségen kívül az ember, ha ezeket olvassa, hogy lássa maga előtt azokat az időket, midőn ez az elvetett eszme már a most élők munkálkodása nyomán a legáldásosabb gyümölcsöket fogja a mi valásunknak és egyházunknak hozni. Hiszen, hogyne? Hol ennyi nemesebb, emelkedettebb gondolkozás irányozza a cselekvés motivumait, az érzéseknek rugóit, ott, ha ebből le is számítunk egy-egy adagot, de még marad annyi, hogy az által is örökkévaló célokat lehessen szolgálni. Mondjuk ki, vesztettünk valamit az által, hogy az eredeti értekezleti gyűlés bele sem ment az alapszabályok tárgyalásába, de ez olyan veszteség, melyet nem sajnálhatunk meg: az egyházmegyéék nyilatkozataiban oly nagy buzditással indulhat útjának az Értekezlet, melyet csak az ethikai bizonyosság tud itt, mint legerősebb fundamentumot felmutatni. Az Egyházkerületi Értekezletnek ilyen jelek mellett, akár előre meglehessen írni jövődörtörténetét, mert itt a kedvező auspicium olyan, hogy azt nem szükség ismételn, magyarázni, érte száz és száz ökröt leöletni, mint a hogy a rómaiak tették, kik, ha akarták, mindig kitudták erőszakolni a kedvező jeleket. És ezt annyival is inkább meg lehetne tenni, mert a mit az Értekezlet tervezete célozott, azt érte el; éppen azok az egyházmegyéék gondolkoznak együtt az Értekezlettel, melyektől ez mindent várni, mindent nyerni óhajtott és szándékozott.

Csak két dolog az, mely egy kissé megzavarja azt a teljességet, melyről máskülönben szólhatnánk. Az egyik az, hogy sem a n. enyedi, sem az orbai egyházmegyéből nem érkezett egy sor írás sem: milyen véleménnyel vannak ők, mit akarnának, milyen és mennyi változtatást? Többet kell mondanunk. Többet, mert ennek a ténynek az oka az, hogy egyik egyházmegyében sincs még élő, munkálkodó, magáról jelt adó «egyházmegyei Papi Értekezlet.» (Biztosra vesszük; nem kételkedünk; állhatatosan reméljük, hogy mielőbb szervezve lesz mindkettőben. Szerk.) A másik dolog a n.-sajói egyházmegye véleménye, mely az Egyházkerületi Értekezletet alaposan félreértette s így célra nem vezetőnek, hiábavalónak, halva születettnek deklarálja.

Míg a n.-enyedi és az orbai egyházmegyéék dolgához alig lehet egy pár szavunk, addig egészen más forma helyzetben lehetünk a n.-sajói egyházmegye javaslatával szemben.

A nagy-sajói egyházmegye Papi Értekezlete halva születettnek látja az egész Egyházkerületi Értekezletet, dacára nagy apparatusának, esetleg hét vármegyére szóló hirnevének. A n.-sajói egyházmegye nem lát ez új intézményben egyebet egy tudós társaságnál, mely, mivel tudományt akar művelni, nem az életet veszi számításba, nem azt a célt, mely előttünk, erdélyi egyházkerület előtt, specialis helyzetünknel fogva irányadó és meghatározó lehet. Ez az egyházmegye éppen azt tartja helytelennek, hogy ez az Értekezlet zajos és a hol megjelenik, feltűnő, magát bemutató, illetve, magáról életjelt adó akar lenni. Azért sem tarthatja a n.-sajói egyházmegye Papi Értekezlete üdvösnek az Egyházk. Értekezletet, mert ez helyet enged alapszabályainál fogva a szellemi, mondjuk szerinte, első pillanatra messzebbre kiható tevékenységet felmutatni nem tudó munkálkodásnak is, így elvonván a M. Prot. Irodalmi Társaságtól ezt az ő szellemi erejét. Aztán, mert szeparált, csak az erdélyi kerületre tartozó egyesület akar lenni s mert önálló politikai napi lapot nem szándékozik kiadni. Milyennek kellene lenni ennek az egyesületnek: kérdi a sajói egyházmegye Papi Értekezlete. Olyannak, mely izgasson, hasson, mely életerőt, valami csodálatos felvillanyozó hatást tudjon magából kifejleszteni. Nem szükség, hogy ez szerves társaság legyen, de az szükség, elengedhetetlen föltétel, hogy a keze nyoma mindenütt ott legyen, hogy ha látni nem, de érezni mindig lehessen. Lám, mondja az egyházmegye, az oláhoknak nincsen Egyházkerületi Papi Értekezlete, mégis együtt tartanak, mégis van valami csodálatos, láthatatlan hatalmuk, mely valóságos társadalmi erő, mert tagjait nagy társadalmi akcióra képesíti. Ez az, mire nekünk is szükségünk van, mely életerőt önt belénk, mely a pusztulástól megóv, mert mozgásra, tevékenységre szorit elkötelező kényszerítésnél fogva.

(Folytatása következik.)

A siket-némák intézetének felavatása.

Kolozsvár városa ismét egy humanus intézettel lett gazdagabb. Oktbr. 29-én folyt le az a lélekemelő innepély, melylyel az országban a második siket-néma intézet átadatott a nyilvánosságnak.

Miután lapunk egyáltalában nem szokott foglalkozni semmiféle ünnepek k ü l s ő formáival, az ilyen inne-

pélyek parádés részével, sem a banquette-ekkel, vagy csak igen mérsékeltén: most is meglegésünk annak fölemlítésével, hogy az ünnepélyen a vallás- és közoktatási kormányt Szalay Imre, miniszteri tanácsos, képviselte; jelen volt Kolozsvár minden rendű és rangu kitünősége, és egyszerűen lenyomatjuk városi tanácsos, Szvacsina Géza előterjesztését, mely kimerítően adja elő az intézet történetét s ez nekünk elég, hogy e humánus intézmény iránt felköltse, vagy ébren tartsa a méltó érdeklődést.

A beszéd így hangzik.

Ezelőtt néhány évvel a közélet ridegnek látszó hivatalos működési köréből egy oly irányu mozgalom indult meg, melynek a hivatalos szobák nem igen szoktak melegágyai lenni. Az eszme, mely Kolozsvár város tanács-teréből került ki «létesíteni egy siket-néma intézetet» inkább a humanizmus, mint az adminisztráció körébe vág; több kell hozzá a szív melegéből, mint a paragrafusok tudásából, és hogy ez a humánus eszme, egy rá nézve talán szokatlan talajban is ily rövid idő alatt nemcsak megfogamzott, de meg is nőtt és teljesen kifejlődött, két szerencsés körülménynek tulajdonítható az egyik az, hogy e plánta felülről megkapta az éltető nap melegét; másik az, hogy megkapta a termékenyítő nedvet.

Már ezelőtt hat évvel, midőn az eszmét először megindítottuk, a legelső biztató szó, a legelső adomány a legmagasabb helyről jött.

Ő császári és apostoli kir. Felsege dicsőségesen uralkodó legkegyelmesebb Urunk és királyunk, I. Ferenc József 1887. évi szeptember 22-kén, midőn városunkat látogatásával szerencsételtette, az akkor még csak eszmében létező intézet javára letette az első kegyes alapítványt.

Ez a királyi adomány képezi ennek a háznak a legelső fundamentum követ. És éppen ezért rendíthetetlen a mi hitünk és bizodalunk, hogy a humanizmusnak ezt a házat, melynek első alapköve a legalkotmányosabb magyar királyi adománya, a magyar nemzet, az ország fentartani fogja.

A második név, melyet hálás emlékezetnek okáért fel kell említenem, egy elhunyt államférfi neve. Nagy mulasztást követnék el, ha ez ünnepélyes alkalommal elhallgatnám néhai Trefort Ágost, akkori kultuszminiszter nevét. Ő nyitotta meg az utat ennek az intézetnek a számára a magas kormányznál.

Őt elszólitotta a Mindenek Ura az élet útjáról, de a ki magas elhivatásában örökébe lépett, kinek kezébe tette le Ő Felsege hazánk kulturális és humánus ügyeinek állami vezetését, jelenlegi kultusz-miniszterünk, gróf Csáky Albin ő Nagyméltósága, az általunk megindított eszmét példátlan gyorsasággal segítette diadalra. Az ő államférfiúi bölcsességének, nagylelkű pártfogásának és üdvös intézkedéseinek köszöni létrejöttét ez az intézet és felépülését ez a ház.

Egy egész sorozatot képeznek azok a jótétemények, a melyekben humánus intézetünket kezdettől fogva részesítette.

A váci intézettől a négy erdélyi alapítványt ide áthelyezte, a nélkül, hogy ezt kértük volna.

Minden évben segélyezte intézetünket az állampénztárból, sőt a: utóbbi években az állami költségvetésben 5000 frtra menő állandó segélyt is biztosított; és az építési költségek pótlására 25,000 frtot engedélyezett.

Mindezek és más számtalan jótétemények nemcsak jelentőssé teszik Csáky Albin gróf nevét intézetünk történetében, de őt ez intézet megalapítójává avatják.

Nem hallgathatom el azonban itt annak a férfinak nevét sem, a ki ő Excellenciájának ezen áldásos munkájában jobb keze volt, a ki most is, midőn ő Excellenciája az itteni megjelenésben egészségi állapota miatt akadályozva van, őt helyettesíti: Szalay Imre miniszteri tanácsos ur ő méltósága azon pillanattól kezdve, midőn az eszme Kolozsvártt keletkezett, ez ügynek folytonosan nemcsak dolgozó munkása, de valódi apostola is volt.

Fogadja ezért ez ünnepélyes alkalommal kiküldője, a vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ő Nagyméltósága nevében, és saját személyében is a leghálásabb köszönetünk nyilvánítását.

Van azonban egy másik tényező is, a kinek közreműködése nélkül ez az intézet létre nem jöhetett volna. És ez a tényező, Kolozsvár szabad kir. város törvényhatósága.

Mikor még csak csirájában volt az eszme, mint a kertész, ő vette először ápoló gondja alá.

Ő adta az első hajlékot annak a nyolc szerencsétlen gyermeknek a számára, a kikkel először kezdtük meg a siket-némák iskoláját, és az ő atyai jósága gondoskodott azután is lakásukról, és nyújtotta nekik a legszükségesebbet, mindaddig, míg az intézet háza felépülhetett. És most, hogy saját otthonukba költözhetnek, állandó évi segélyt biztosított számukra.

Fogadja ezért Kolozsvár szabad kir. város közönsége a leghálásabb köszönetünk nyilvánítását.

Köztudomásu dolog, hogy közdolgozokban egy város tevékenysége és magatartása mindig attól függ, hogy intéző vezér-férfiai azt mikint irányítják.

Hálával, és elismeréssel kell tehát fölemlítenem méltóságos gróf Béli Ákos főispán ur, és nagyságos Albach Géza királyi tanácsos polgármester ur nevét. Kik úgy is, mint a felügyelő bizottság tagjai, úgy is, mint a város adminisztrációjának előljárói és képviselői, hivatali hatalmuk és társadalmi állásuk egész erejével ennek az intézetnek létrejövetelét előmozdítani törekedtek.

És e törekvésben társul szegődtek, az eszme megvalósítására, városunk képviselői, Hegedüs Sándor, és Sigmond Dezső.

Elismeréssel kell adóznunk még a kolozsvári sajtónak is, névszerint, a «Kolozsvár», «Ellenzék» és «Erdélyi Híradó» szerkesztőinek és munkatársainak, kik a humánus intézet érdekeit a sajtó hatalmas erejével támogatták és annak népszerűvé tétele céljából, a munkát velünk megosztották.

Legutoljára hagytam azt a tényezőt, a kinek legnagyobb része van az intézet megteremtésében, a kinek nagylelkűsége kifogyhatatlan, a ki minden szépnek, jónak és nemesnek partolója, a kire minden időben számíthatni: és ez, az adakozó, a nagy közönség.

Nemzetiségi és vallás-különbség nélkül a társada-

lomnak minden osztálya: pap, katona, polgár, egyiránt ide hozták ez oltárra filléreiket, itt egyesült mindenkinek szíve a könyörületben, és fölépült a szeretetnek és könyörületnek háza, hogy legyen örökké hirdetője a humanizmusnak, és nyújtson segílyt a szerencsétleneknek.

És most, miután a magas kormány és Kolozsvár város támogatása mellett, a nagy közönség jótékony adományaiából, a felügyelő bizottság az intézetet fölépítette, ezennel átadjuk innepélyesen e házat a fentartóknak, és pedig a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrnak, illetve, képviselőjének, Szalay Imre, miniszteri tanácsos úrnak, és Kolozsvár sz. kir. város törvényhatósági bizottságának, illetőleg, törvényes képviselőjének, Albach Géza, kir. tanácsos polgármester úrnak, és a felügyelő bizottság nevében kérem, hogy gyakorolják a felügyeletet továbbra is, és már kész intézetünket jövőre is részesítsék éppen oly jóindulatu támogatásban, mint tették ezt a még csak keletkezőben levő intézettel.

Felügyelő bizottságunk nem lankadó buzgalommal fog tovább is munkálkodni, hogy ezt az intézetet fejlessze. és fölvirágoztassa a magyar nemzeti kultúra dicsőségére, és a humanizmus ápolására. Éljen a király! Éljen a haza!

Az egyházmegyékből.

A kolozs-kalotai egyházmegyéből.

Egyházmegyénk október 12-én tartotta meg őszi rendes közgyűlését B.-Hunyadon, az egyházközség tanács-termében. Megelőző nap délután gyámintézeti közgyűlés volt. Egy régen kiküldött bizottság által elkészített új alapszabálytervezet szétküldetett minden gyámintézeti tagnak nyomtatásban, hogy e nagy fontossággal bíró kérdés felett mindenki nyugodtan gondolkozhassék s aztán annál teljesebb szabályzatot lehessen megalkotni. Sajnálunk kell, hogy ezen minden papot, illetőleg, családját közvetlenül érdeklő, igazán életkérdés sem volt képes, paptársaink legalább egy részében több kötelesség-érzetet ébreszteni. A délelőtt üléselő házassági törvényszéki tagokon kívül, alig egy pár tagtárs szerencsétlenül megjelentével. Így aztán, kérem, ne tessék esetleg zúgolódní; mert az a néhány ember, ki intézni köteles az egyházmegye dolgát, nem láthat be mindenkinek lelkébe. Most e fontos kérdésben, a legalkotmányosabb módon, mindenkinek meg volt adva az alkalom, hogy felfogásának érvényt szerezzen. S ha nem akarnak érdeklődni, bárki joggal mondhatja: néma gyermeknek, senki nem érti szavát. A megjelentek lelkiismeretes buzgósággal vették tárgyalás alá a tervezetet. A helyesnek vélt változtatások megtétettek. A legtöbb szóbeszédre és vitára adott alkalmat (erélyes felszólalás történt még a más napi közgyűlésen is) az a pont, mely az egyházmegyéből távozó, lemondott, vagy ítéletesen elmozdított papokat kizárja a gyámintézetből, tagsági díjainak és azok három utolsó évi kamatjának visszafizetése mellett. Végre, keresztül is ment ezen tervezet úgy, hogy a ki eltávozik az egyházmegyéből, visszakapja összes befizetett tagsági díjait kamat nélkül; ki a papságról lemond, vagy elmozdítottatik, csupán három utolsó évi tagsági díját.

Felelhetnek e helyen szavunkat a más két pont ellen is, talán nem alaptalanul, most azonban csak az elsőről jegyezzük meg: kétségtelen, van igazuk azoknak, kik

kizárták az egyházmegyéből távozó papot, de bizony azoknak is van, kik megengedték volna, hogy benn maradjon. Egy szabályzatnak minden lehető helyzettel számolni kell. Van olyan egyházmegye, hol nemcsak kevesebb az osztalék, hanem gyámintézet egyáltalában nincs is. Ha valakit, talán évtizedek mulva, nyomorult helyzetéből a balszerencse szele ilyen egyházmegye legalább mindennapi kenyeret adó parokhiájára viszen, hol az önbiztosításról szintén nem lehet szó: kérdem, egy ilyen pappal szemben legalább is nem méltánytalan-e az eljárás? Különben, ki e kérdéssel komolyan és behatóan foglalkozik, rá kell jönie, mily égető szükség van egy országos, egyetemes gyámintézet felállítására, hol az ember, ha egyszer tagsági jogát megszerezte, ne legyen megkötve széles e házában. Ha az egyház körében felállított pénzüzetek alól is, nem szedegetnök ki az egyház amaz élő köveit, lehetne mondani, ellenkezik ez a megkötöttség a sokat emlegetett protestáns szabadsággal is.

12-én reggel 9 órakor Deési Gyula esperes aa. lendületes, szép beszéddel nyitotta meg a közgyűlést. Megemlékezett a személyváltozásokról s különösen sajnálattal emelte ki Lészai Lajos érdemes, egyházmegyei főgondnok halálát, kinek testvéréhez, id. Lészai Ferenchez részvétírat küldését javasolja, mely később esperes afia. által felolvasatván, a közgyűlés által egyhangulag elfogadtatott, és jegyzőkönyvileg megörökítése elhatározottat.

A névsor olvasás során kitűnt, hogy sok pap és világi képviselő hiányzik, de a körülményeket tekintetbe véve, mégis konstatalnunk kell, hogy az érdemleges gyűlésezésben még is többen vettek részt, mint bármelyik általunk ismert tavaszi közgyűlésen. Különben elrendeltetett, hogy az igazolatlanul elmaradó papok tétessenek át a pénztárhoz megbüntetés végett. Különben minden egyházközség törekedjék oda, hogy kötelezettségét ismerő képviselőt válasszon.

Erre esperes ur megtette buzgó tevékenységre mutató részletes jelentését a vizsgálatokról. Láttunk ebben fényt, de láttunk árnyékot jelző jelenségeket is. Örömmel vettük észre, hogy az egyházak külső dolgai általában annyira rendbe jöttek, hogy esperes ur kiterjesztheti figyelmét az egyház sarkkővét képező szellemi alapokra és tőkékre is. Hogy ez az igenis kívánatos eljárás ezután még nagyobb mértékben történhessék, azt mi papok munkálhatjuk legnagyobb sikerrel. Másfelől ott kísért a szegénység miatti tanító-hiány, a tanítókötelesek körüli szabálytalan eljárás, az oly sokat hangsúlyozott vallásos nevelés elhanyagolása, a számadási naplók szabálytalan vezetése helyen-helyen, de ezeket betudva, esperes ur szerint, jó reménységgel tekinthetünk a jövőbe.

Ezután, Szabó Lajos, a tavaszi közgyűlésen megválasztott egyházmegyei pénztáros, tette le esküjét. Az egyházmegyei tanács fogja átadni a pénztárt, miután küldöttei által a beteg, volt kezelőtől a számadásokkal együtt kézhez veszi és felülvizsgálja.

A nagy-petrii pap azon kéréssel járul a közgyűléshez, hogy 50 frt. készpénz és 30 véka búza, melyet volt szerett főgondnokunk, Lészai Lajos, mint helybeli birtokos, életében mindig fizetett a lelkésznek, valami módon az egyházközség lelkésze számára biztosíttatnék. A közgyűlés áthatva ama gondolattól, hogy mily nagy csapás lenne ezen kicsiny nemzeti missziót is teljesítő egyházra nézve e java-

dalom elvesztése: felkéri Gyarmathy Zsigmond, gondnok urat, hogy magán-úton kegyeskedjék oda hatni Lészai Ferenc aannál, hogy ezen jó segítségtől a nagy-petrii pap valamikép ne esnék el. Meg vagyunk győződve, hogy a legjobb reménységünkben nem csalódhatunk.

A tegnap tartott papi gyámintézet közgyűlése által megállapított szabályok felolvasására került a sor, hogy a közgyűlés tudomást vegyen róla, illetőleg, megvizsgálja, egyházi törvényeinkkel nem ellenkezik-e s az egyházkerülethez megerősítés végett felterjessze. Mindjárt kezdetben, azon pontnál, hol a távozó, lemondott és elmozdított tagok kizárásá-

ról van szó, élénk felszólalások történtek ennek megváltoztatására. De illetéktelen lévén e közgyűlés, elvi változtatásba nem mehetett bele. Így, ez idő szerint, maradt a tegnapi szöveg. Egyebekben a közgyűlés, minden érdemleges megjegyzés nélkül, a gyámintézeti szabályokat, megerősítés végett, felterjeszti.

Egy néhány inkább a közgyűlés folyama alatt beadott kérés áttétetett az egyházmegyei tanácshoz s az ügyrend ezzel ki volt merítve. Esperes aa. megköszönve Gyarmathy főgondnok urnak és a megjelent képviselőknek buzgóságát, bezárta a gyűlést.

X.

TÁRCA.

Tofeus Mihály,

erdélyi evang. református püspök élete.

Irta: Konc József.

Kétszázkilenc éve, hogy az erdélyi evang. reformátusok 14-ik püspöke: székelyhidi Tófeus Mihály elhunyt. Az élénk elmével, erős ítélő, és feltaláló, s tartós emlékező tehetséggel felruházott tudós fejedelmi pap és orthodoxus püspök életéről többen irtak ugyan, de még mindig maradott fenn tisztázni és földeríteni való. A harcok idők, a nemzeti küzdelmek a politikai és vallás-szabadságért, elvették szabad idejüket, kedvöket az arra-hivatottaknak, s később már a zivatarkok csöndesedésével az egyes apró adatok, okmányok részben elzüllöttek, részben magánosok féltékenyen őrzött leveles-ládáik rejtekeibe kerültek.

Szathmár-Némethi Sámuel, kolozsvári ev. ref. kollegiumi tanár az első, ki a hatalmas püspök emlékét megörökítette: «Imago fidelis servi ac veri, qualem esse decet Ecclesiae Episcopi, in exemplari suo singulari viro. . . Domino Michaelae Tofaeo», etc. című temetési beszédében (Kolozsvár, 1684. 4. két ív). A szerző itt Tofeus kitűnő szellemi tehetségeit, kormányra-termettségét, s ezek alapján az egyháznak helyes irányba való vezetését tüntette föl. Maga a fejedelem akarta, s a gyászoló család óhajtotta, hogy Szathmári S. tartson gyászbeszédet. Betegsége, azonban, meggátolta, hogy a gyász-innepélyen megjelenhessék személyesen, s élő szóval mondhatta el beszédét.

Cserei Mihály kéziratban hagyott historiájában, mely kiadatott másodszer 1852-ben, Pesten, 163—164. lapon ír Tófeusról röviden.

Bod Péter «Smirnai Sz. Polikarpus» az erdélyi ev. ref. püspökök historiájában irt róla terjedelmesebben, és röviden a «Magyar Áthénás»-ban, s a kéziratban maradott «Literata Panno-Daciá»-ban. Lib. II. Saec. XVII.

Legújabbán Szilágyi Sándor szentelt néhány lapot emlékének a «Házi Kincstár» 3-ik évfolyamában. 1862.

Ezen írók által tárgyalt életrajzi adatok érintése mellett, azon pontokat szándékozunk kiemelni, melyeket eddig homály borított, vagy tisztázva nem voltak.

Névirását illetőleg a következőket jegyezzük meg:

1647. Utrechtben, dec. 24-én tartott vitatkozásában Michael Tophaeus, Székelyhidino Hungarus.

1649-ben, Lejdában kiadott tudori értekezésében: Mi-

chael Tofaeus, Pannonio Magyarus és Michael Tofaeus Székelyhidinus.

1650-ben Apácai Cseri János március 23-án és 27-én Utrechtben tartott, s kinyomatott theol. vita-iratát ajánlja: D. Michaeli Tophaeo.

1650-ben Becskházi István, senior, febr. 19-én, Váradon Tofaeus elnöksége alatt tartott theol. vitatkozást.

1650—1660-ig redesen Tofeus-nak írta, azon innen rendesen Tofaeus-nak; csak egyszer, 1671. szept. 20-án, Radnóton Teleki Mihálynak írott levelében Székelyhidi Tófi Mihály.

«A Tofeus nevet, írja Bod, maga adta magának, mikoron a pataki iskolában tanult, lévén egy székelyhidi Dobos-nak a fia, minthogy a zsidó nyelven hívják a dobot Tof-nak; a Dobos nevezetet azon szóból formálta Tofaeus-nak, a mely nevet igen kedvelte.»

A nem rég elhalt P. Szathmári Károly tévesnek tartja Bod Péter előbbi állítását, mert a nagy-enyedi Bethlen-főtanoda levéltárának egy okmányában Tofeus aláírása megvan, még pedig így: «Tofeus de Tófi» Én Tofeusnak 28 levelét láttam, melyeket 1667-től 1684-ig irt, és mindenikben «Tofaeus Mihály» volt az említett 1671-iki kivételével, a mely szintén Szathmári ellen szól: Székelyhidi Tófi Mihály, valamint ez is: Tofaeus Székelyhidinus». Tófi nevű község van ugyan Baranyamegyében, a hegyháti járásban, de ez távol esik Székelyhidától, mely Biharmegyében fekszik, s legfőlebb azt engedhetnők meg, hogy atyja Tófi körül származott, ha ezt ki lehetne mutatni, de a mi Tofaeus püspökünk születés-helyét eléggé bizonyítják a «Székelyhidinus», «székelyhidi» szók.

Születési évét és napját végrendeletének e szavaiból tudjuk meg: «Én, Székelyhidi Tofaeus Mihály, ki az én istenem kegyelmességéből szép megért üdöket éltem, úgy mint ki most Szent-Mihály napjától fogva életemnek ötvenkilencedik esztendejében járok.»

Végrendeletét 1683. márc. 28-án írta, tehát, ugyanazon év szept. 29-én, Szent-Mihály napján betöltötte az 59-et. Születési éve és napja e szerint 1624. szept. 29. volt, nem pedig 1621, a mint Molnár János «Bihar-díoszegi ev. ref. egyház multja és jelene» monográfiájában írta.

Itt a hazában tanult, Debrecenben és Patakon, Molnár János szerint. Én azonban a s-pataki ev. ref. kollégium régi anyakönyvében, a mely marosvásárhelyi ev. ref. kollégiumunk birtokában van, nem találtam bejegyezve a tanulók névsorában. Három tévedését kell még itt helyre igazítanom Molnár-

nak, melyek egyikét Bod Péter után ejtette tudniillik, Tofeust 1665-ben, nem pedig 1663-ban hozatta Erdélybe Apafi fejedelem udvari papjának. A másik tévedés: «hogy gróf Gilányi 1683-ban egy residentiát ajándékozott neki», Tofeusnak. Először is, Gilányi nem volt gróf, hanem Apafi konyha-mestere; grófok Erdélyben akkor még nem is voltak, kivéve Rhédei Ferencet, kinek 1659-ben adott Leopold császár grófi diplomát. (Teleki levéltár). Harmadszor, nem is 1683-ban, hanem két évtizeddel előbb irt végrendeletében Hujetner, vagy Hujemmer Jakab nevű öcscsének, s ennek maradék-nélküli halála esetére az egyházra hagyta vagyonát, és nem Tofeusnak. Tofeus csak a végrendeletet érvényesítette 1679 nyarán, mint-hogy a hagyományozó Gilányi özvegye, Apafi Anna, Hujetner halála után, nem akarta kibocsátani kezéből a hagyományt, a mint hátrább látni fogjuk.

1646. nyarán indult külföldre. Előbb, azonban, azon kor szokása szerint, fogadalmat tett, illetőleg, irt be a külföldi akadémiákra indulók saját kezűleg írott fogadalmi könyvébe, e szerint:

«Anno 1646. 24. julii. Ego Michael Tophaeus Székelyhidi, testimonum reddente mihi conscientia mea, istis conditionibus supra propositis, libera voluntate, sine ullo fuco subscribo, ac ad earundem observationem data fidei dextera, pro virili mea promitto.» A feltételek ezek voltak, hogy t. i. a pátronusok által adott pénzt megbecsülik, haszontalanságra nem fordítják; a hittani és bölcsészeti tanulmányokat szorgalmasan végzik, a hely. hitvallás szerinti orthodoxiához ragaszkodnak, stb. stb. Ugyanazon napról nyomban előtte áll a fogadalmi könyv sorozatában Mányoki Sart. (Szabó) István; nyomban utána a hirhedt Szathmári Baka Péter. (A tiszántúli ev. ref. egyházkerület legrégibb jegyzőkönyvéből.)

1647. dec. 24-én, Utrechtben, Voetius professor és pap elnöke alatt, e tárgyról értekezett: Quaestio historico-theologica de translatione imperii a Graecis ad Francos.»

1648. szeptemberben a Harderwyki egyetemen volt (mely azon évben nyílt meg, s 1818-ban megszűnt). Itt szeptember 29-én iratkozott be, mint theológiát tanuló. (Irodalom-történeti közlemények. 1891, 4-ik füzet, 433. lap.)

Franequeraban nyelveket és theológiát hallgatott és tanult nagy szorgalommal, Coccejus alatt, s védelmezte ezen értekezést: «De ultimis Mosis Considerationes Deuteronomii capita sex postrema confirmandae atque illustrandae religioni christianaee». Szívvel-lélekkel ragaszkodott Maresiushoz, anynyira, hogy később Coccejus magyar tanítványainak, Dési Mártonnak, előbb k.-vásárhelyi pap, s később enyedi theol. tanárnak, és Pataki István kolozsvári tanárnak a Coccejus értelme szerint való tanításért, engesztelhetetlen ellensége, s üldözője lett.

1649. július 20-án Leydában a theolog. doktori gradus elnyeréseért tartott vitatkozást: «De actuali dei providentia». Hazánkban, e szerint, és nemzetünk között ő volt az első theol. doktor, a mint Németi Sámuel írja Tofeus temetésére készített beszédében: «S. S. theol. Doctore nostra in gente primo.» Apafi Mihály is 1672. július 10-én Radnóton kelt mentesítő okmányában, mely szerint Tofeus bogáti birtokát örökre adó-és tehermentessé tette, kifejezi: «Consecutus est in perdiscendo theologiae studio gradum doctoratus ea nominis claritate, quam nemo ante ipsum inter nostros Hungaros assequi potuit.» Magyarországon Komáromi Csipkés György, debreceni tanár is hittudor volt 1656-ban. Erdélyben, Tofeus után, Kaposi Sámuel, gyulafehérvári tanár, nyert hittudori címet Ang-

liában 1688 körül; (Fogarasi Pap József Utrechtben, 1774-ben bölcsészettudori; Dósa Elek 1829-ben jun. 20-án, mint Erdélyben első, jogtudori;) Salamon József, kolozsvári theol. tanár, 1837. szeptemberben a göttingai egyetemtől nyert hittudori oklevelet. Legújában, Kovács Ödön, enyedi theol. tanár. Ma már a bölcsészet és jogtudori címekkel kitüntetett egyekben nem szűkölködik nemzetünk. De, ne térjünk el tárgyunktól.

Külföldön, az előadottak szerint, három-négy évet tölthetett. Tudori vizsgája után hamar haza tért, mert már 1650 elején a váradi iskola tanára, igazgatója volt, s febr. 19-én, egyetemi szokás szerint, vitatkozást tartott «De perseverantia Sanctorum», melyben Becskeházi István senior volt a felelő (respondens). Apácai Csere János is ugyanezen évben márc. 23. és 27-én Utrechtben tartott hittani vitatkozását: «Introductio ad philologiam Sacram» Tofeus Mihály, theol. doctor-nak, mint a váradi iskola igazgatójának és tanárának ajánlja. 1650. szept. 4-én generális synodus volt Tasnádon, s itt disputarunt Andreás Csehi Rector Scholae rivulinae, Michael Tofaeus Székelyhidi S. S. theolog. Doctor, Rector Scholae Váradien. (A tiszántúli egyházherület legrégibb jegyzőkönyvében, 82. lap. Révész Imre közlése.) A váradi iskolánál nem sokáig működött. 1651 végén már S. Patakra hivatott tanárnak, s 1652. márc. 21-én Buzinkai Mihály, iskolai szenior, számadását megvizsgálják az iskola tanárai: Tolnai, Tofeus és Szőlősi. Ugyanezen évben még ötször vizsgálják meg azon tanárok a szenior számadását: május 3. július 3. aug. 13. szept. 30. és december 19-én, a pataki iskola régi anyakönyve (342. lap) szerint. A Tofeus neve tovább nem fordul elő az anyakönyvben. Szombati János a pataki iskola történetében (117. lap) azt írja, hogy 1652. és 1653-ban is Tolnai János, Tofeus Mihály és Szőlősi János, hárman voltak rendes tanárok. 1653. év utolsó felében, vagy 54-nek az elején a bodrogereszturi papi hivatallal cserélte föl tanári állását.

Itt érte azon kitüntetés, hogy III. Ferdinánd magyar király nemesi rangra emelte 1654. aug. 10-én Bécsben kelt nemes levelével mind őt magát, mind pedig mindkét ágon levő örököseit és utódait. Az armalis 1655. május 11-én, Terében tartott zemplénmegyei közgyűlésen hirdettetett ki. Címere: Égszín-kék paizsban fekete sas, kiterjesztett szárnyakkal, repülő alakban, bal lábával nyitott könyvet, jobb lábával kivont kardot tart, csőrében babér-koszorút.

(Folytatása következik.)

Különfélék.

== Mai számunk Tárca-rovatában kezdjük meg közlését egy nagyobb dolgozatnak, melyet «Tofeus Mihály, erdélyi ev. ref. püspök élete» címen bocsátott rendelkezésünkre K o n c J ó z s e f, m.-vásárhelyi tanár. Az értékes dolgozat több számunkat fogja igénybe venni, mint a menyire talán egy heti lap alkalmas, de a körülményekhez képest mellékletekkel is fogjuk pótolni annyival inkább, mert e rovatunkból ezután sem szándékozunk kizárni azokat a rövidebb dolgozatokat, melyek úgy tartalmuknál, mint formájuknál fogva igen előnyösen mozdítják elő a Lap változatosságát. Tárca-íróinknak így biztosítva a tért, túlfelől nem tagadhattuk meg magunktól a szerencsét, hogy Tofeus életére vonatkozólag ezután Lapunk is forrás-tanulmányul szolgáljon. K o n c J ó z s e f, kedves barátunknak eddig is igen sokat köszönhet ez egyházi irodalom-történet, ki sok buzgósággal, és lelkiismeretesen kutatta fel, gyűjtögette és adta közre a történeti adalékokat, és e munkája nagyon is

méltó, hogy fokozza az e téren kifejtett munkássága iránti nagyrabecsülést és tiszteletet. Ugy véljük, hogy e közleményünkkel míg egyfelől lapunk irodalmi súlyát növeljük, másfelől olvasóinknak szerzünk gyönyörűséget, és a legalkalmasabb formában fejezzük ki mindannyian az író iránti hálás köszönetet.

= **«Kérelem adakozásra.»** A n.-ilondai egyházközségben szándékoznak egy kis reformatus templomot építeni, hogy az otthelyi ref. magyar családoknak és a vallás igények ápolása mellett, a törhetetlen hazaszeretnek is hirdetője legyen. Szolnok-Dobokavármegyének e vidéke az, mely leginkább, nagyon megérdemli a figyelmet, az áldozat-készséget, mert az egykor egészen magyar volt és ha egykor áldozata lett a tatár-járásnak, és ma áldozata az oláh-pusztításnak: hát, ne sajnáljuk filléreinket, hogy megoltalmazhassuk, megtarthassuk azt, a mi még megvan. Higyjék meg olvasóink, hogy a fillér, a mit ide szánnak, ide adnak: hazafias cselekedet. Az adományok Móric Sándor, gondnok urhoz küldendők N.-Ilondára, vagy Kovács Árpád, körlelkész, aához.

= **Örökbe-fogadás.** Örökbe-fogadásra kerestetik egy három éves leány-gyermek, oly formán, hogy részére hozomány is biztosítottatik. Előnyben részesül protestáns pap, tanító, vagy valami hivatalnok árva leánya. Az árva rokonainak egyszerűségekorra le kell mondaniok minden nemű és című gyámjogaikról. Az árva testi létségét igazoló orvosi bizonyítvány, továbbá, az árvaságot kitüntető családi értesítő, végül a leányka fényképe Bodicky D. M. kereskedő urhoz, Liptó-Szent-Miklósra küldendő. Az árva leány fölnevelése tisztán protestáns szellemben fog történni.

= **A maros-tordamegyei általános tanító-testület** ez évi közgyűlését nov. 10-én fogja megtartani Maros-Vásárhelyt. Az érdekes Tárgysorozatot még érdekesebbé tesz, az, hogy az eddigi elnök, Lakatos Sámuel, m.-vásárhelyi tanár lemondott, és új elnök megválasztása lesz napirenden. Nem egészen ismerjük a viszonyokat; de miután hisszük, hogy kardinális okok nem foroghatnak fenn az elnök megválasztására, a régi, illetőleg, a jelenlegi elnök szakértelmét és buzgóságát ismerjük: mi innen a távolból csak ujabban is rá adjuk szavazatunkat.

= **Simon József, szerencsi kiadó,** előfizetést hirdet

Hézsér Emil, táljai ev. ref. lelkész Ima-könyvére. A diszes kiállítású könyv ára 50 kr. vászon-kötésben 65 kr. diszes bőr-kötésben, tokkal, 90 kr. legfinomabb művészi kivitelben 1 frt. 50 kr. Az ár beküldése után a könyv azonnal el fog küldetni. Nem mondunk ítéletet ez ima-könyvről, mert nem ismerjük; valamint azt sem tudjuk, hogy e téren vajjon nem több-e már a produkció, mint a mennyire szükség van: a ki megrendeli, mind a két tételre megfelelhet önmagának. Meg lehet próbálni. Ha az új szerző új nyomokat ver, munkája nem volt hiábanvaló. Ha nem: nó, akkor sem sok az a néhány krajcár egy könyvért.

= **Megjelent a «Téli újság Naptára» 1894-re.** Szerkesztette Budai János, berek-böszörményi ev. ref. pap; kiadta Hornyánszky. Ára 25 kr. Benne van Luther és Kálvin, valamint a magyarországi öt ev. ref. egyházkerület püspökének arcképe; az Arany János és a budavári szabadság-harc szobor; van benne szépirodalmi rész; hasznos tudnivalók, adomák, stb. Minden esetre értékesebb, mint a vidéken megjelenni szokott és gomba-számba termő ilyféle produktumok.

= **Egy müncheni lap teljes világgal** bebizonyította, kétségtelenné tette, hogy Németországban a római katolikusok fogynak. A rideg számok hangosan és érthetően beszélnek. Németországban 1867-ben 24.291,000 protestáns mellett 14.027,000 katolikus lakos volt. 1891-ben amazoknak száma 31.027,000-re emelkedett, míg emezeké csak 17.672,000-re. Míg 1867-ben tehát 1000 lakosra 621 protestáns és 363 katolikus esett, 1891-ben 1000 lakos közül már 628 volt protestáns és csak 357 katolikus vallású. A katolikusok tehát 6%-ot veszítettek 1000 re, míg a protestánsok 1000-re 7%-ot nyertek. Az utolsó 25 év alatt a német katolikusok 287,000 lélek vesztésben vannak, a miből következik, hogy ez a vesztés egy század alatt egy kerek milliót fog kitenni. Hát, az kétségtelen, hogy a számok bizonyítanak; valamint az is, hogy e számokat el fogják facsarni azok, a kiknek érdekében áll; de azt elfacsargatni nem lehet, hogy az emberi szellem mind magasabbra emelkedik, és elsöpri útjából azokat az akadályokat, melyek eddig is hátráltatták előhaladásában. A vallás örök-életű; de a katolicizmus naponkint vesz súlyából. Még sokáig fog táplálkozni hagyományaiából, de dicsőségének vége van. Lassankint, de biztosan halad ama sors felé, mely utólér minden tévelygést.

HIVATALOS RÉSZ.

2534—1893. PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A zilahi ev. ref. kollegium államilag segélyezett főgimnáziumában a rajz-tanári rendes tanszékre pályázat nyittatik. E tanszékkal a rendkívüli szabadkézi-rajz tanítása, valamint az alsó osztályokban a mennyiségtan tanítása is egybe van kötve. Heti órák száma legfönnebb 20.

Javadalma: 1000 frt. évnegyedes előleges részletekben.

Az állomás a m. kir. vallás és közoktatási miniszterium kinevezése által töltetik be.

Pályázók kellő okmányokkal felszerelt folyamodványukat a zilahi ev. ref. kollegium előjáróságához folyó évi december 15-ig adják be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvárt, 1893. okt. 16-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

1058—1893. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett rödi l.-egyház kántortanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakáson kívül, hivatalos felszámítás szerint 211 frt. 50 kr. fizetés, melyből 130 frt. készpénz; ha fiatal ember választatik meg, az egyik birtokos urnál élelmezésre számíthat, a miért köteles a megválasztott annak gyermekeivel a rendes tanítási időn kívül is foglalkozni.

Pályázati határidő nov. 20. Folyamodások nt. Deési Gyula, aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvárt, 1893. okt. 31.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

915—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a kézdi egyházmegyébe kebelezett csi k-s z e r e d a i körlelkész kántor-organistái állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom évi 200 frt. készpénz, 100 frt. lakáspénz; ezenkívül arra alkalmas ember 15 frtól feljebb menő, melékjövetelemre tehet szert.

Pályázati határidő nov. hó 20. Folyamodványok hozám nyujtandók be.

Kolozsvárt, 1893. okt. 31.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

84—1893.

FELHIVÁS

Tisztelettel kérem a széki egyházmegyéhez tartozó paptársaimat, sziveskedjenek, nyomtatvány-szükségetük et legkésőbb november hó 10-ig hozzám bejelenteni, mert a később jövő megrendelések teljesen tekinteten kívül hagyatnak. Ugyanaz alkalommal küldjék meg a nyomtatványok árát is, mert ezentúl a kiszolgálást pénz nélkül nem végezhetem.

Z. Kiss Sándor,
rettegi ref. lelkész

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. November 9.

45. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

«Vallás-tanítás a falusi iskolákban és még valami» feliratu cikkhez.

E lapok 39-ik számában, változó érzelmek között olvastam a fenn idézett cím alatt megjelent cikket. Tudtam, hogy az abban nyilatkozó nézetnek paptársaink között sokan vannak követői, de nem hívém, hogy ezen felfogással közülök valaki nyilvánosan fellépjen. Mikor a felsőbb hatóság eddig fölhívta a papokat, a népiskolákban való vallás-tanításra, megtették és talán ezután is megteszik, némelyek az ők szokott kicsinylő megjegyzéseiket, de aztán, érezve helytelen álláspontjukat, nem igen mertek nyilvánosan szólani. Nézetem szerint, nem is szabad, megengedni, hogy ilyen felfogások emelkedjenek túlsúlyra. Ezek sokkal többet ártnak Krisztus anyaszentegyháza élő testének, mint ha az egyház külső szervezete egyes részeiben helytelenül alkottatik meg. Ott a veszély közvetlen, itt közvetett. Mert ama cikkben az anyaszentegyház élő kövei összerakásának megkezdéséről van szó, melytől nagy részben függ intézményeinknek tartóssága, s mondhatnám, híveinknek boldogsága. Szóval, én, a cikkíróval szemben, a mi a valódi lényegét illeti, az ellenkezőrül vagyok meggyőződve. Állításomat igyekszem be is bizonyítani.

Bizony, ama képzelt, vagy valóban összejött társaság vádjai papi karunk ellen, fájdalom, ha nem mind valók is, sok igazságot foglalnak magukban. Ne takargassuk hát sebeinket. Ismerjük meg magunkat, ha, mint jó protestáns papokhoz illik, bátran akarunk szembe nézni az aggodalmas jövővel. Ismerjük el, hogy a legtöbb helyen «elhanyagoljuk a vallás-tanítást, iskoláinkkal nem sokat gondolunk, s még az iskola-tanítók feletti felügyeletet is csak lássék-tessék módjára gyakoroljuk, vagy ha éppen gyakoroljuk, akkor rendesen egymás szélsőségbe esünk, nem ellenőrei, de valóságos zsarnokai vagyunk a tanítóknak, a minnek következtése rendesen nem egyéb, mint feszült

viszony pap és tanító között, belső emberei olcsó népszerűségre vadásznak; rendre alá ássák egymás tekintélyét, a minnek nem egyszer áldozatul esik az egyház belbékéje, vallásossága is.»

A legnemesebb, és a legmagasabb intenció vezette a 151-ik paragrafus megalkotóit, mikor az iskolai vallás-tanítást a lelkészek kötelességévé teszi. Nagyon helyesen fogják fel e törvény szellemét azok is, kik minden rendelkezésünk alatt álló eszközzel rákényszerítik a papot (a kiket már kényszeríteni kell!) kötelességei pontos teljesítésére. Engedje meg cikkíró, de ezek is ismerik «egészen a protestáns pap hivatását». A nekik adatott isteni kegyelemnél fogva, tudják, tapasztalták, hogy az iskola a leghálásabb működési tere a papnak. Egy öntudatosan működő lelkész, ha e téren, valami okon, nem működik úgy, a mint kellene, később ennek káros hatását tapasztalni fogja híveinek lelki állapotában. E tér elhanyagolása mellett, a legnemesebb buzgalom után is, a lelkész munkája nem képez egészet. Egyházunknak egyik legrégebbi és legkrisztusibb felfogása, hogy az ember mellett, kicsiny korátúl, koporsója bezártáig, megszakadás nélkül, mint a legjobb nevelő anya, álljon az egyház. E magasztos nevelői hivatást pedig ki tölthetné be hívebben, minden ponton, mint a lelkész, ki az úrnak szolgálja, és nevezhetjük isten kegyelme élő eszközének. Az iskolás gyermekek lelkében a vallás-erkölcsi érzés már ébredezni, sőt fejlődni kezd; ha valahol, úgy itt van szükség arra, hogy műértő kezek ápolják, irányítsák, nyesegetssék és táplálják a gyenge hajtásokat. A kertész kezeire itt van legnagyobb szükség, s a munka itt biztat legnagyobb eredménnyel. A gyermeki lélek még alapjában tiszta, ártatlan, hajlítható, még csak két pontra tekint: szülőire és tanítóira, növelőire. Ezt az alkalmas időt fel kell használni. műértő, gondos kezekkel kell lerakni, szent lelkesedéssel kell beoltani a fogékony gyermeki lélekbe a vallásos érzésnek amaz alapjait, melyekre aztán, mint meg-

dönthetetlen szegletkövekre, az ismétlő iskolában, konfirmáció alkalmával, az ifjuság éveiben, s majd, az érett és öreg korban, olyan templomot lehet építeni, hogy nincs hatalom, mely győzedelmet vehetne rajta. Mert hiszen, mindnyájan tudjuk, hogy Krisztus most is istennek ereje. Oh, mily boldog az a lelkész, ki hivatását felfogva, maga nevelt magának gyülekezetet; úgy szólva, a bölcsőtől fogva vezeti csaknem minden hívét; mindenkinek lelke tárva van előtte; tudja, hogy a léleknek minő eledelével táplálta eddig őtet, s látja, hogy mire van még szükségük.

Ennek a szép feladatnak megoldására, engedjenek meg a tanító urak, de én őket nem tartom képeseknek. Közvetve, pedagógiai tapintatuknál fogva, a többi tárgyak keretében ugyan üdvösen támogathatják a pap ezen irányu munkáját, de több igényt e tekintetben nem formálhatnak. Önök nem bírhatnak azzal a széles látókörrrel, a tudományoknak olykor megtévesztő hatását is kiállott, közvetlen, öntudatos vallásossággal, mely nélkül ma a vallás-erkölcsi élet ápolója maradandó eredményt elérni, nem tud. Ma, az emberrel, mint vallásos lényvel, egy egészen önálló és független, szabad tudomány foglalkozik. A ki tehát a vallás erkölcsi erőket céltudatosan akarja kifejteni, annak tisztában kell lenni a vallásos szellemnek, s közelebbről, Krisztus vallásának minden ütérvéréssel. Tudnia kell, hogy a rendelkezés alatt álló anyagban, mi a lényeges, mi a lényegtelen; hol van az a pont, melyre a léleknek figyelmét irányítani kell; melyik fontos tételnek képezi első lépcsőjét, s hogy lehet ezt beleoltani a lélekbe, hogy aztán biztosan lehessen tovább haladni. Én nekem a gyermek bármily szépen elmondhatja «Ábrahám áldozatát», de ha nem hangsúlyoztatik előtte, hogy Ábrahám áldozata azért volt kedves isten előtt, mert hitt kevés értékűnek tartok minden fáradságot. Most kell kiemelni, hogy később Pál apostol, a káté, Luther, stb. nyomán igazán megérthesse és átérzhesse e rendkívül nagy fontosságú tételt. Vagy, például, tudvalevő dolog, hogy Jézus gyönyörű parabolái egy-egy fő szempontból vannak mondva. Vajjon, e fő szempontnak igazi átérzésére, és fontosságuk szerinti hangsúlyozására, s esetleg a mellék-eszmék szükségszerű kiemelésére ki lehetne egyedül alkalmas? Ki volna képes ma, a valódi protestánsizmus ama követelményeinek megfelelni már itt, hogy nem a vallásról való ismeret és tudás a fő, hanem a vallás-erkölcsi érzésnek táplálása? Nézetem szerint, egyedül a pap. Ő már az akadémiai

tanfolyam alkalmával megismerkedett a pedagógiai tudományok elméletével, s csaknem mindenik gyakorlatilag is működött, mint tanító. S ha ezek után, bir ha csak valamelyes papi jellegű természettel, ha vállára az élet súlyos gondjai elhordozhatatlanul nem nehezedenek: nem látom át, miért ne tudna szép sikerrel működni a hat-tizenkét éves gyermekek vallásos nevelése körül.

Igaz, hogy ezen gyermekek nagyon szűk látókörrrel bírnak. De hát, mi csakugyan olyan különös emberek lennének, hogy ezen ártatlan gyermekekig, még ha akarnánk, se tudnánk leereszkedni? Hát, Krisztus evangyéliuma csak nagyoknak adatott volna? Tagadjátok meg még a napot is, melyen születtetek, ti, nagy nevű gyermek-barát papok; avagy, nem látjátok, hogy titeket némelyek rajongóknak hajlandók tartani!

Én, mikor későbbben a növendékek látó körét bővíteni akarom, nem tartom helyesnek, tudományos véleményeket, és vitatkozásokat adni elő, mit cikkíró megengedni látszik, mi által, kétségtelenül, hitelent is lehet növelni a népiskolában. Hanem, a szabadelvű tudomány segítségével, magam részére megszerzem a vallásnak, az evangyéliumnak azt a pozitív tartalmát, melyről állíthatom, hogy sokkal inkább hívővé teheti a gyermeket, és a legegyszerűbb embert is, tapintatosan kezelve, mint a régi állásponton mozgó vallásos nevelés.

Ha a szülőket ismeri, könnyű a gyermekeket is megismerni, különösen, ha más órákon is ellátogat néha-néha az iskolába. Különben, nézetem szerint, nem oly feltétlenül szükséges minden gyermek alapos ismerése. Hiszen, közülök egy sincs egészen megromolva, mindenikkel közülök szeretettel kell bánnia, mindenikhez a szeretet hangján szólania. A mennyiben alkalmazkodni kell a gyermekek különböző természetéhez, alkalmazkodhatik, mert annyi ismeretet hamar lehet róluk szerezni.

Igaz, hogy a ki egyháza iránti szent kötelességét itt is eredményesen akarja teljesíteni, annak esetleges vérmérsékletét és kedélyhangulatát le kell győznie. Szeretni kell a gyermekeket személy-válogatás nélkül, csaknem úgy, mint saját gyermekét szereti. Meg kell győződve lenni arról, hogy az igaz lelki világosság minden rendű emberre nézve áldás. Ha pedig valaki egyáltalában nem teheti meg ezeket, a magam részéről, sajnálattal kell kijelentennem, hogy az ilyen paptársunk egy ponton kötelességét nem teljesítette.

(Vége következik.)

Az egyházmegyék véleménye

az Egyházkerületi Papi Értekezlet alapszabály-tervezetére.

(Folytatás.)

Nem modhatjuk, semmi esetre sem, hogy a nagy-sajói egyházmegye Papi Értekezlete nem éppen úgy érezte az Egyházkerületi Papi Értekezlet életrevalóságát, megvalósításának halaszthatatlanságát, mint akármelyik másik Papi Értekezlet. Csakhogy, kénytelen-kelletlen, be kell vallanunk, hogy egy kis hibát követett el. Azt a hibát, hogy az Egyházkerületi Értekezlet alapszabályait úgy vette, a mint azok vannak, úgy olvassatta, a mint azt azoknak közönséges értelme követelte. Igaza van a nagy-sajói egyházmegyének: ezekből az alapszabályokból nagyon is kitűnik, hogy az Egyházkerületi Értekezlet dolgozni akar, nem pihenni, nem tétlenkedni, hanem felölelni mindazokat a feladatokat, melyek betöltése által lehetőleg rányomhatja a maga bélyegét mindenre, a mi színe elébe kerül. Az Egyházkerületi Értekezlet, ha kell, ha lehet, egy kis társaság is akar lenni, mely a maga tagjait azok alatt a lelkesítő elvek és eszmények alatt kapcsolja egybe, melyek a szellemi élet, az értelmi levegő behatása alatt ragadja meg a lelkeket. De, alig szükséges magyaráznunk, milyen silány, mennyire nem méltó Egyesület lenne ez az Értekezlet, ha ennél kisebb célt tűzne ki magának. Ha eldobná magától azt a szellemi hatalmat, mely még nem idegenített el, nem undorított meg, nem leplezett le senkit, hanem ellenkezőleg, a mely tiszteletet is parancsolt, és nevelő hatását is mindig érezte. Az Egyházkerületi Papi Értekezletet, engedje meg a nagy-sajói egyházmegye Papi Értekezlete, nem szabad, olyan kicsinyes felfogásoknak vetni alá, a melyek megbénítanak, és már születésekor sirkövet állítanak föléje. Az is, igen, ismételtük, kétségen kívül, az is egyik célja ez Értekezletnek, melyet a sajói Papi Értekezlet akar, csakhogy ez olyan cél, melyet így felfogva, csak mellékesnek lehet nevezni; mi több, olyannak, melyet ha nyíltan proklamálnánk, megfedkezünk saját értékünkéről, megfedkezünk arról, hogy a közszellemnek óriás ereje van, izgató, lázító, teremtő nagy ereje, és bevallanók, hogy mi ilyet létrehozni, ilyen közszellemet kifejleszteni, nem tudunk, a mely látatlanul is működik, a kibeszélhetlent is kibeszélje, az a hatalma legyen, mint a görög symposionoknak és syssitáknak, a hol egyszerű ebédek és együtt-lakás közben egy nemzet geniusza lett megteremtve, és megtestesítve. Mondja meg a sajói egyházmegye, hol látott még valaha olyat, hogy egy Egyesület nyíltan bevallott céljának azt tartotta volna, hogy «sub rosa fog működni»? Engedje meg tehát, ha az Egyházkerületi Értekezlet ilyenbe nem fog belemenni soha, mert nem kockáztatja férfasságát, etikai fundamentumát, és lehető sikereit. Fog működni, fog felolvasásokat tartani, fog szellemi hatást gyakorolni, és ez lesz az igazi hatás, melynek fegyvere erősebb, hogysen valaki ellentállani tudhatna neki. Oda megy a megtámadott pontokra, a hol veszélyben forog egyházunk, és nemzetünk, s ott egy vidék előtt mutatja be nyíltan, milyen suggeráló, milyen megelevenítő, századokra szóló fentartó ethoszt tud a szemek elé tárni, hogy azok lássanak, a fülekbe kiáltani,

hogy azok halljanak. S ha nem lesz siker, nős, ha ez sem az Értekezletet, sem a tagokat, sem az eszményt magát, sem azokat az örökkévaló, isteni célokat és intézményt nem terhelik, a melyek, és a kik együtt működése tán minden esetben meg tudja teremteni az új eget és új földet: akkor nyugodtan hajthatjuk meg fejünket, akkor hibásak, illetve, céltévesztők nem vagyunk, mert akkor nem mi számolunk, nem mi gondolkozunk.

A nagy-sajói egyházmegye indítványán kívül, van még egy néhány kisebb, elvi jelentőségűnek tekinthető kérdés a véleményekben.

A szilágy-szolnoki egyházmegye Papi Értekezletének egyik köre a cimben a «pap» szót «lelkész» szóval akarja helyettesíttetni. Dogmatikai szempontból nagyon helyes ez a megváltoztatás, tulajdonképpen, nem is ártana, ha az Értekezlet majd kimondaná, hogy Egyházkerületi Lelkeszi Értekezlet akar lenni; de ez nem nagyobb dolog. Lelkész, vagy pap, utoljára is, csaknem egyre megy. Gyakorlati jelentősége az egésznek nem valami óriás nagy. Aztán, hogy egyelőre maradjon meg a «pap» szó, a mellett az is szól, hogy kerületünkben annyira elfogadott ez az elnevezés, hogy a papok csaknem mindenütt így, és nem lelkészeknek írják, és hívják magukat.

Nagyobb követ mozgat az érmelléki Értekezleti Körnél a külküllői Értekezlet. Ez kimondatni akarja, hogy az Egyházkerületi Értekezletnek egyik program-elve legyen az egyházi tisztviselők anyagi ügyének javítása, a kepe, s az özvegy-árvai ügynek végleges rendezése. Nagyon szép törekvés, kétségen kívül, ha az Értekezlet ilyenre is képes lenne; mondjuk, hogy esetleg figyelmébe is ajánlhatja majd ezt az ügyet a közgyűlésnek, de, természetesen dolog, hogy az Értekezlet mindenre, s így arra sem vállalkozhatik, hogy ilyen ügyekkel foglalkozzék.

Meglehető nagy száma szólal fel az egyházmegyéknek az Alapszabály-Tervezet 7-ik pontja ellen, perhorreskálván egyfelől azt, hogy kik tartoznak megjelenni, másfelől, a büntetést; utóbbinál, legelől járván a nagy-sajói egyházmegye, mely a büntetést végleg törölnéne javasolja. Hogy a földrajzi beosztásnak tekintetbe vételére semmi szükség sincs akkor, ha például Maros-Vásárhelytt, vagy Székely-Udvarhelytt jelenik meg az Értekezlet, azt mindenki beláthatja, mert olyan központon fekszik, hogy egy megyéből is elég számmal gyűlhetnek össze a tagok. De, ha Kolozsvártt, vagy Sepsi-Szent-Györgyön tartja meg gyűléseit az Értekezlet, ki ne tudná elképzelni, hogy amott igen szépen begyűlhet a kolozs-kalotai, dézsi, széki, stb. itt meg a közösség egyházmegyei. Ennél fogva, nagyobb veszedelem éppen nem fog származni abból, ha az illető pont érintetlenül marad is meg, melynek intenciója különben is csak az, hogy a gyűlés látogatottságát biztosítsa.

A mi pedig a büntetést illeti, igaz, hogy ez nagyon keményen hangzik, sokat jelent, olyat, a mit talán többen hallani sem szeretnek, meg is mondhatjuk, hogy nagyon helyesen; és valóban, az Alapszabály-Tervezetbe sem azért vétetett fel, mint ha valami kedves dolgot mondana, s az Értekezlet erkölcsi reputációjához feltétlen kiegészítésként járulna, hanem egyszerűen azért vétetett fel, mert bele való, mert az Alapszabályhoz tartozik, mert nincs a világon hasonló szabályzat, mely büntető záradékkal ellátva, ne volna. Nem szükséges, hogy ezt kitöröljük,

hiszen, az egyházmegyék közül sokan vették ezt bele Papi Értekezletük Alapszabályaiba, mint olyat, mely az alap-töke gyarapítását igen hathatós mértékben mozditja elő. Ugyan, mit is árthatna ez, ha benne marad; a világon ki botránkozna meg benne? A kik túlságosan érzékenyek, s mindenben célzást, vagy éppen csorbitani akarást látnak? A kik a levegő-éggel akarnak harcolni, vagy azzal a híres szélmalommal, melyet már oly sokszor elemlegettek? Vagy, a kik nagy szavakkal szeretnek harcolni, óriás mondásokat hoznak elő únos-untan, ha talál, ha nem talál, s ha már elismételték egy nehányszor, azt hiszik, hogy értik is, s így joguk van beszélni? Az ilyenek felől tegyük mi csak a mi dolgunkat, ne nagyon álljunk velük szóba, mert nem igen fogunk nagy dolgokat elvégezni.

Nagyon sok szót emelnek, tovább menve, az egyházmegyék ott is, a hol a tervezetben a tagokról szóló rész következik. A vajda-hunyadi, sepsi, udvarhelyi, és a nagy-sajói egyházmegyék nem akarják ismerni a «Kötelezett» rendes tagokat. Némelyik egyházmegye elégnék tart egy koronát, a másik a többi kerületek papjait is bevételni akarja, van egy Értekezlet, a mely a tanítókat is tagoknak szeretné tekinteni díjmentesen, a marosi egyházmegye titkos szavazással akar dönteni a pártfogó tagok felett, a sepsi egyházmegye nem szeretne különbséget tenni a közgyűlésben rendes, alapító és jogositott tagok közt. E sok kérdést illetőleg, azt hisszük, tökéletesen helyes álláspontot foglalhatunk el, ha meggondoljuk az Egyházkerületi Értekezlet célját, mely a tervezetben elő van adva, és ha meggondoljuk azt az általános szokást, melyet a világon mindenütt megtartanak. Mert akkor meg fogjuk érteni, hogy éppen kötelezővé kell tenni a papokra a belépést; hogy ha lehetne, még tán jó volna, ha többet is fizethetnénk (egyébiránt, ebben a kérdésben dönthet a nagygyűlés), hogy a tanítók rendes tagok aligha lehetnének ebben a Papi Értekezletben. Csak arra nézve nem igazít el a mondott cél, a mit a marosi és a sepsi egyházmegyék akarnak. Erre azonban tökéletesen elég, ha a nagy-gyűlés hoz döntő határozatot.

Csodálatos egyetértésben van csaknem valamennyi egyházmegye a tartandó gyűlések számát illetőleg. Majdnem mindenik megegyezik abban, hogy csak egyetlen egy gyűlés legyen tartva. A továbbiakban, azonban, már eltérnek. Az érmelléki Kör a gyűlés helyét meghívástól teszi függővé, kikötve, hogy se a két napot ne határozzuk meg, sem azt, hogy vasárnapokon kezdődjék a gyűlés, hanem csak azt az egyet, hogy minden esetre a ker. közgyűlés előtt tartassék meg, hogy egyes kérdésekben állást lehessen foglalni. A nagy-sajói ebben az egy gyűlésben is mindent mellőzteni akar, a mi zajt üthetne (ad formam, oláh papok), a küküllői Értekezlet a gyűlés helyét az egyházmegye kijelölésének tartja fenn, az udvarhelyi pedig azt is beveendőnek tartja, hogy a gyűlést az egyházmegye lássa el. Mig e részletekben való döntés teljesen adminisztratív dolog, s így esetleg még az igazgató-választmány is tárgyalhatja, addig, alig hagyhatjuk szó nélkül, a tartandó gyűlések számának redukálását. Tudjuk mi, hogy mely szempont vezérelte az illetőket, hogy ezt mondják és ezt javasolják. Az a szempont nagyon fontos, nagyon tekintetbe veendő, mert azokat az érdekeket érinti igen érzékenyen, melyek az emberekkel

legjobban össze vannak nőve. Ám, ismét félreértették az egyházmegyék az Alapszabályokat. Az Alapszabályok éppen nem akarják, hogy egy évben kétszer súlyosodjék az Értekezlet egyfelől a megjelenendő tagokra, másfelől az egyházmegyére. Sőt, éppen azt tűzik ki célul, hogy mindig más és más helyen legyen a gyűlekezés, tehát, egy és ugyanazon helyre legalább is hat-nyolt év mulva jusson vissza az értekezleti gyűlés. Kinek lesz tehát itt nehézsége, vagy elviselendő terhe? Csak az Értekezleti tisztviselőknek, kiknek mindig és mindenütt ott kell lenni, meg a választmánynak. Hanem, azt hisszük, hogy ebben a tekintetben nem lesz baj, mert ezeknél a lelkesedés, az ügy iránti buzgóság sokkal nagyobb lesz, hogy fel ne áldoznák, esetleg, azt a pár forintot, a melyet ez megkivánni fog. Az egyházmegye papságára semmi képpen sem fog nagyobb és rendszeres súlylyal ránehezdedni az értekezleti közgyűlés terhe. És most, ez után, kérdezzünk csak meg egy dolgot. Van ebben az egyházkerületben csak egyetlen egy pap, ki, ha felgondolja azt, a mit ez az Értekezlet akar, még két gyűlést is elégnék tartana nagy céljaihoz képest; ki elmondhatná, hogy az az új életre-keltés munkája csak olyan könnyű, csak olyan magától megtörténhető dolog. Alig hisszük. És így bizton merjük következtetni, hogy az egy gyűlés tartása mellett, további gondolkozás után, senki sem marad meg, hanem, óhajtani fogja legalább az évenkénti két gyűlést.

(Vége következik.)

Az egyházmegyékből.

Az udvarhelyi egyházmegyéből.

Az udvarhelyi egyházmegye őszi rendes közgyűlését okt. 25—26. napjain tartotta meg Székelyudvarhelyt. Erről óhajtók e lap olvasói előtt röviden beszámolni. A gyűlés megnyitását okt. 25-én istentisztelet előzte meg. A harangok hívogató szavának nem lett valami nagy eredménye, mert összesen mintegy 18—20 pap, néhány képviselő és nagyon kevés világi közönség jelenlétében folyt le az istentisztelet, melyen Karácsony Sándor, dályai pap imádkozott, kérve isten segedelmét és áldását a végzendő munkára. Ne vegye senki rekriminációnak, de még sem hallgathatom el, hogy az istentisztelet rövidegét két kérdés fölötti töprengéssel kellett hogy kipótoljam. Miért nem tesszük az ilyen összejöveteleinket gyümölcsözőbbé azzal, hogy nagyobb szabású istentisztelettel, legalább is rendszeres predikálással kössük össze kivétel nélkül mindig? Itt volna a jó alkalom, hogy törekvő és tehetségesebb szónokaink egy-egy olyan magvasabb kérdés fejtegetésével forgassák szellemi tőkéjüket és emeljék ki a hallgatóság lelkét a mindennapi egyformaságból, a mely kérdések tárgyalása tán otthon az egyszerű falusi hallgatók előtt nem vezetne sikerre, de itt valamelyes felfrissítő hatással lehetne. A másik kérdés szintén a főhiányra irányuló: az ilyen istentiszteletet miért nem tesszük ünnepélyesebbé azzal, hogy az a helyi egyházközségi hívek nagyobb részvételével, teljes érdeklődésével járjon le? E részben az illető egyházközség előjárósága kellene hogy gondoskodjék, hogy az ilyen alkalmi istentisztelet szélesebb hatáshoz legyen és a közönségre nézve az érdeklődés és együvértartozás újabb élesztője legyen az ilyen egyházmegyei gyűlésezés. Ne tegyünk mindent szokásból, unalmas kötelesség-teljesítésből, vagy száraz formálításból, hanem tegyük, a mi jó, a mi szükség-

ges a folyton megújuló lélek fris erejével, mozgékonyásával, mert az ilyen munkának áldása nem marad ki; úgy fénylik a mi világosságunk, hogy a kik látják a mi cselekedeteinket, dicsőítsék a mi mennyei atyánkat.

Istentisztelet után a közgyűlési tagok a ref. kollegium disztermébe vonulván, ott az éljenzéssel fogadott Gyárfás Domokos, fő- és Sebesi Ákos algondnokjelenlétében megkezdődött az ülés. Mindenekelőtt, Menyhárt András, esperes olvasta föl a tavaszi közgyűlés óta tovatűnt rövid féléről szóló rövid, de mégis tartalmas jelentését, melyből néhány adatot itt közlünk: az egyházmegye népessége: 36,950, (férfi: 18,776, nő: 18,174), a múlt évihez képest szaporodás: 214; született: 1295 (fi 675, nő 620), a múlt évinél 84-el kevesebb; meghalt: 1068 (fi 543, nő: 525), a múlt évinél 123-al kevesebb; hozzánk áttért 63, tőlünk elment 45, szaporodás ez úton 18. Új házaspárok száma: 383, vagyis 37-el több, mint az előző évben. Tanügyi adatok: 6—12 tankötelesek összesen: 4671; 13—15 1697, összesen: 6378. Ebből iskolába jár: az előbbiekből 3939, az ismétlők közül 1104, összesen: 5043. Nem járt hát 1335, mely szám nagyjából az ismétlőkre esik, mert népünk, szegénysége miatt, azokat szolgálatba adja. Összes fekvőség (papi, tanítói kanonika és egyh. birtok) 2638 hold 621 ö, magtár 1955 hl. Tőkék összege különböző cimeken: 79,065 frt. 68 kr. ebből tartja fön magát ötven anya és leány-egyházközség. A hiányt pótolja az élőtöke: a valóságos buzgóság, a mennyiben a múlt évben ajándékozás, persely-pénz és szorgalmi jövedelem címén 5621 frt. 98 krt vett be az egyházmegye. Építkezésekre fordított a múlt évben 4895 frt. 38 krt. A jelentés szomorúan konstatálja, hogy a vadházasságok gyakoriak, de a hol a külhatóságok segítségüket azok csökkentésére nem vonták meg, ott meglelt az örvendetes eredmény, így pl. Alsó-Rákoson, a szolgabíró érellyes közbenjárására, egyszerre 30 pár törvényesítette házassági viszonyát Ennyit az esperesi jelentésről, mely után a névsor felolvasása és a tárgysorozat elfogadása következett. És miután a közgyűlés a különböző kérvények referálásaira bizottságokat küldött ki: Darvay Lajos egyházmegyei főjegyző aa. számolt be az egyházm. tanács félesztendei működéséről; a többi fontos ügy elintézését felsoroló jelentést a közgyűlés egyhangulag jóváhagyó tudomásul vette.

Következett a felsőbb leiratok és átiratok felolvasása. Ezek rendén, egy ig.-tanácsi leirat folytán előkerült egy más egyházmegyébe átment fiatal paptársunk gyámintézeti tartozási ügye, a ki ugyanis az Ig.-Tanácstól annak az adósságnak, melyről neki a gyámintézeti pénztárosnál kötelezvénye van, elengedését kérte. Közgyűlés az ig.-tanácsi leiratra azt határozta, hogy az illető tiszteletes aa.-tól mostani esperese útján a jogos követelés vétessék föl. Továbbá, az Ig.-Tanács visszaküldötte az egyházmegye papi temetkezési-egylet megerősített alapszabályait; közgyűlésünk ezeknek életbeléptetési, illetőleg, a fizetési kötelezettségek megkezdési idejéül 1894. jan. 1. állapította meg és a pénzkezelésre az esperest kérte föl. Itt került tárgyalás alá a sz.-udvarhelyi ref. egyházközség átirata, melyben arról értesíti az egyházmegyét, hogy a piactéri paplak tanácskozó szobáját nem adja át ezután, a mint eddig tette, egyházmegyei közgyűlések és házassági törvényszékek tartására. Közgyűlésünk nem találta a sz.-udvarhelyi egyházközség eljárását annyira indokoltnak, hogy azt a méltányosság szempontjából ne kifogásolhatná, mindazon-

által a maga részéről nem akarván okot adni arra, hogy az egyenetlenség szítójának tüntessék föl, a dolog egyik ágára vonatkozóan csak azt határozta, hogy felir az egyházkerületi Ig.-Tanácshoz annak megrendelése végett, hogy miután a nevezett egyházközség képviselői az egyházmegyei közgyűléseken részt vesznek és miután a püspöki vizsgálat alatti egyházközségek sok részben, pl. házassági, s fegyelmi tekintetben az egyházmegyéhez tartoznak, annak erkölcsi alkaterészei: az egyházmegyei közterhek, háztartási költségei hordozásában bizonyos összeggel, pl. a kros élőtöke egyik krajcárjával, az egyházközség is vegyen részt, illetőleg, erre útasítsassék.

Miután még a helybeli ref. kollegium igazgatóságának azon átiratát mutatta be esperes aa. a melyben a kollegium jövőre egyházmegyei közgyűlésekre disztermét készséggel fölajánlja s a mely ajánlatot a közgyűlés köszönettel és a tagok éljenzéssel fogadtak, az idő előrehaladta miatt a tárgyalás folytatása délutánra maradt.

Vidám hangulatu ebéd után, d. u. 3 órakor nyílt meg újból az ülés, a melyen most Ugron Zoltán, egyházkerületi és orsz. képviselő is megjelent.

Mindenekelőtt, esperes aa. jelentette be a vizitációkor az egyes egyházközségekben tett nevezetesebb intézkedéseit, a presbiteriumoknak adott útasításait, melyeket közgyűlésünk mind jóváhagyó tudomásul vett. Azután, egy pár egyházmegyei képviselő választását igazolta. Majd a gyámintézeti ügyek jöttek szóba; ezekről ennyit: a pénzkezelés teljesen szabályszerű, a kiutalások az egyházmegyei tanács részéről történnek, az egyházmegye e fontos érdekű intézménye zavaros múlt után most teljesen rendben és biztosítva van. Csak az a baj, hogy az évi járulékok rendetlenül, pontatlanul folynak be, holott meg kellene gondolnia mindenkinek, hogy a mostani hanyagságot az özvegyek és árvák fogják hátrányosan érezni. Mindezekre nézve közgyűlés végzése az, hogy hivatkozva a tavaszi közgyűlésnek ez ügyben már hozott határozatára, az esperes foganasítson szigorú végrehajtást. Ez után következett Szakács Mózes, egyházmegyei tanügyi előadó jelentése az 189²/₃-dik iskolai évről. A nagy gonddal összeállított jelentés tüntet föl úgy örvendetes, mint ellenkező jelenségeket. Az előbbiekből közé tartozik pl. hogy a n.-búni egyházközség új iskolapadokat készítettett 42 frt. költséggel, a mely összegből 20 frtot Bartha János, helybeli lelkész fizetett; a csekefalvi tanítói állomás egész évben üres lévén, Jáni L. ottani pap aa. egész évben pontosan tanított; Kecsetben 77 frt. tőkével szaporodott a tanító jövedelme; Rugonfalva és Sándorfalva új tanítói lakot és tantermet, Szederjes szintén új iskolát épített, stb. A nem éppen örvendetes körülmények közé tartozik az, hogy a szegényebb egyházközségek nem bírván az iskolatartás terhét, az államhoz menekülnek; továbbá, hogy némely községben járványos betegségek miatt, a tanítás több-kevesebb ideig szünetelt és hogy némely iskolaszéki elnök, meg tanító az adatok és a kimutatások beszolgáltatásában nagymérvű hanyagságot, rendetlenséget tanusit. Közgyűlésünk a körültekintő jelentésért tanügyi előadó aának köszönetet szavaz s több iskolaszéki elnökséget a rendetlen és hanyag jelentéstételekért komolyan megrovandónak tart.

És ezzel véget is ért az első nap. Másnap, 26-án, 12 tag jelenlétében folyt tovább az ülés (a Névkönyv szerint pedig ennek az egyházmegyének 50 papja volna). Ennek folyamán is láttuk azt, a mit már rég tudunk, hogy a hiva-

talosak, s a tisztviselői kar részéről a jóakaratu, lelkiismeretes, komoly munka kétségbevonhatatlan, de a nagy többség ebből még sem merit ösztönző erőt és követendő példát. Miért nem támogatja, miért hagyja a teher hordozásban e nagy egyházmegye papi testülete magára a tisztviselői kart? Vajha, ne lenne szükség többé e kérdés fölvetésére!

Ezen az ülésen napirendre került az a tárgy, hogy a közpénztár több rendbeli kötelezettségének nem tud eleget tenni, háztartása rendetlenül foly, mert a pénztári illetékek rendetlenül folynak be s a hátrálékok egyre halmozódnak. E hátrálék-gyűjtésben éppen a nagyobb egyházközségek (Etéd, Parajd, Moha, Siklód) tüntetik ki magukat. Az a kérdés: hogy lehessen módját találni, hogy az ilyen egyházközségek ne a hátrálékok fölhalmozásában, hanem azok minél előbbi befizetésében való buzgólkodásra bizassanak? Közgyűlésünk meghatározza, hogy az esperes a lehető legnagyobb szigorral járjon el a korábbi, ez ügyben kiadott azon ig.-tanácsi rendelet értelmében, mely azt tartalmazza, hogy ha ilyen hátrálékok az illető pap hanyagsága, mulasztása miatt gyűlnek föl: abban az esetben a pap felelőssé tétetvén, fizetéséből

vonassék le a hanyagsága miatti hátrálék. Ez a rendelet bár szigorú, de helyes és igazságos. A hanyagságot nincs miért elnézni, a renyhéséget mentegetni. Intézményeink erkölcsi értékűek, intézkedéseink erkölcsi céluak kell hogy legyenek, a ki hibás, az érezze hibája következményeit: ez elemi, egyszerű és örök igazság, melyet éppen a papok kell hogy hirdessenek. Örvendjünk azon, hogy egyházi főhatóságunk szigorúan veszi a rend megtartását és a köteletség teljesítését. Hallatszott hang, hogy az Ig.-Tanács rendelete méltatlan, mert méltatlan dolog a szegény papnak fizetését fenyegetni, megtámadni, s tán el is venni. Szép dolog ezt emlegetni s e fölött érzékenykedni, de hiszen, ha valaki már éppen anyyira vinné, hogy fizetése lefoglaltassék h a n y a g s á g a (és nem az egyházközség szegénysége és tehetetlensége) miatt: az ilyen bizonyára meg is érdemelné a büntetést.

Végül, az egyházközségeknek az államsegélyért, Baldácsi-és közalapi segélyért beadottkérvényeit vizsgálta felül a közgyűlés.

Indítvány nem lévén, az esperes köszönő, üdvözlő szavaival a közgyűlést déli 12 órakor bezárta. A jól végzett munkának áldása isten kegyelméből nem fog kimaradni! Z.

TÁRCA.

Tofeus Mihály, erdélyi evang. református püspök élete.

Irta: Kone József.
(Folytatás.)

1656-ban már Diószegen találjuk őtet, s ugyanezen év november 26-án már meghívást kapott Nagy-Bánya városától a papi hivatalra, a mint ezt november 27-én kelt válasza mutatja, melyet érdekességeért egész terjedelmében ide igtatunk.

Amplissimi, prudentissimique Domini!

Salutem plurimam cum debita ac paratissima officiorum commendatione.

Az úr isten kigyelmeteket minden idvességes lelki-testi áldásaival kegyelmesen áldja meg.

Böcsületes uraim, kigyelmetek böcsülettel és tisztességgel nekem írott és küldött levelét praesentis 26. nagy böcsülettel elvettem, a kigyelmetek szent igyekezetét és szándékát értvén, istennek hálákat adván, kegyelmeteknek nagy indulattal köszönöm. Sokat nem írhatok, mivel abban is kételkedem, ha ez írásom mehet-e kezéhez kegyelmeteknek, mert ez dolgot az ittvaló katonák mindjárt eszekbe vették. Szándékom az, az ur isten kegyelméből, e télen, ha az út valamit javul, felmegyek annak a földnek látogatására és istennek úgy tetszván, kegyelmetekhez is eltérek. A penig ha nem lehetne, kérem becsülettel Gergely-nap tájban, márciusban levelével egy emberét hozzám küldeni ne ditficulálja, finaliter et determinate akaratomat és szándékomat istennek úgy tetszván, megírom. Mostan, semmi módon egyéb választ nem írhatván, arrú nagy szeretettel követem kegyelmeteket. Hozzáadván ezt is, ha isten az időt elhozná, az ottvaló praedicatori társasági senior uram consensusát vévén, arrú is tudósítson. Egyébiránt én kegyelmetektől, ha az ur istennek kedves, idegen semmiképpen nem vagyok, melyben hogy kegyelmetek megnyugodjék, nagy szeretettel kívánom és kérem. Igazgasson az ur isten mind a két részről az ő dicsőségéért úgy, hogy mindenkben szent tiszteleti nevedjék. Datum Diószeg, 1656. 27. novemb. Mich. Székelyhidi de Tovfő. Külcim: Amplissimis, nobilissimis, pruden-

tissimis dominis D. judici primorio, juratis civibus, omnibusque incolis liberae regiaeque Civitatis Nagy-Bánya, etc. (Eredetije Nagy-Bánya város levéltárában «Acta» cim alatt fasc. I-us.)

A válaszban tett ígérte nem váltotta be Tofeus. Ugy látszik, az út nem javult, s így nem látogathatott el a bányaiakhoz és ezek az utasítás értelmében, újból követeket küldöttek meghívására márciusban. Sőt a város «kedveskedésül» 300 darab gesztenyét is küldött neki a hozzá menesztett követek által. Azonban, a meghívást, megköszönvén a városnak felőle való megemlékezését, nem fogadta el. (Magy. prot. egyházi és iskolai Figyelő. III. évf. 1881. 243. l.)

Katona Lajos, Nagybánya város fáradhatlan, buzgó levéltárosa hosszú időn át, megírta az idézett folyóiratban a nagybányai református egyház papjainak történetét. Ezen igen érdekes tanulmányaiban, azonban, helyre kell igazitanunk Tofeust illetőleg azon tévedését, mintha 1657-ben Diószegnek két papja volt volna: «Tofeus és Székelyhidi Mihály.» Továbbá, föl kell világositanunk a felől is, hogy az 1674-iki szomorú emlékezetű évben, «midőn a papok, tanítók, tanulók szétkergettettek, jövedelmei elfoglaltattak, s zár alá tétettek, Horti István, a második pap, nem tért vissza, talán más állomást foglalt el, vagy elhalt ez év alatt, nem tudhatni». Nem halt el, hanem Apafi Mihály fejedelem fogarasi papságra vitette, onnan azután Fehérvárra, s a fehérvári szinoduson 1684 ben, Tofeus halála után, püspökké választatott.

1658 elején búcsut mondott a diószegi ekklezsiának is. Szatmár városa választotta és hívta meg papjának, s vitte el ápril. 28-án. Első, vagy beköszöntő beszédét Lukács, XXIV. 13. 14. 15. verseiről tartotta, a mint ezt a szatmári csizmakészítő társaság jegyzőkönyvében megörökítette. Ugyanitt, a város levéltárában, két végrendelet emlékezik róla 1662. és 1663-ból; amabban Uray Zsigmond, kinek adósa volt, tartozása elengedésén felül, két aranyot; ebben, Tarhos Mihály, neki, s Kaposi G. Pál paptársának tizenhat tallért hagyott. Ezen Kaposit ugyanazon évben választották papnak Szatmárra, a melyben Tofeust.

Hét évet töltött a szatmári ekklezsiában Tofeus. 1664-

ben már Apafi fejedelem figyelmét is magára vonta, s többszöri izenetek és levél-váltások után, meghívta udvari papjának Apafi, megíratta conventióját, mely szerint, szolgálati ideje kezdődött március 1-én, 1665-ben. A meghívó levelet Teleki Mihály írta, 1664. dec. 22-én Kolozsvárrt, a mint itt következik.

Szolgálók Kegyelmednek!

Én uram, a kegyelmed állapotja felől mind a mi kegyelmes urunkkal s mind asszonyunkkal eleget beszéltem. Ő nguk azért kegyelmednek mind állapotját s mind conventióját, valamint szintén maga kívánta, a szerint megírták, isten kivivén, kegyelmednek megvizsem. Én is uram, isten velem (lévén) ez jövő karácson másodnapján minden bizonynyal megindulok. Kegyelmedet azért ő nguk maga jó igéreti szerint elvárják maga udvari papságára. Én is azért kegyelmedet kérem, hogy az ottvaló dolgait alkalmaztassa úgy, hogy a mi kegyelmes urunk ő nga és kegyelmes asszonyunk az kegyelmed az aránt való igirt szolgálatjában meg ne fogyatkozzanak, nem is ellenzik ő nguk. hgy kegyelmed ott való esztendejének terminusát ki ne töltse, de azt eltöltve, feljebbi írásom szerint, elvárják. Adja isten, találjam kegyelmedet jó egésségben. In Kolosvár, die 22. decembris 1664. kegyelmed atyja fia, szolgálja, Teleki Mihály mpr.

Kivül rájegyezte Tofeus: Accepi 28. decembris, 1664. (A m.-vásárhelyi ref. kollegium okmány-gyűjteményében. Megjegyezzük, hogy mindazon előforduló okmányok, melyeknek holléte nincs megemlítve, szintén itt őriztetnek).

A meghívó levélnek azon tétele, hogy «nem is ellenzik ő nguk, hogy kegyelmed ottvaló esztendejének terminusát kitöltse» arra enged következtetni, hogy 1665. április végén költözött be Erdélybe, minthogy Szatmárra menetelének éve is ápril végén volt.

Fizetése évenként: száz arany, posztóra 85 frt. egy suba alá való bellido, buza 60 köböl, zab 50 köböl, bor 200 veder, verő-dísznő 4, 20 szekér fa, 10 szekér széna, egy köböl borsó, lencse s kása egy-egy köböl, vaj egy veder, méz egy veder, bárány 16, káposztafő háromszáz, fehér cipő per diem 4, köz-cipő 4, hat ice bor, asztala konyhánkról tisztességesen. Fogaras, 1665. Apafi. (Teleki-levéltár, missilisek 716.)

Járt ezeken kívül az udvari papoknak a kolozsvári, somlyói, csehi és sebesvári őrségektől számpénz cimen minden forintból egy batka (fillér), és ezt «Ébeni István és Szalárdi János is fizető mesterségekben (pénztárnok), a mint Tofeus írja, megadták. De 1666-ban Bánffy Dénezs elvette a somlyóit s conferalta az ott való mesternek.» 1675. dec. 11-én ezen számpénz visszaállítását és kifizetését kéri a tanácstól s ez a jövő országgyűlésre halasztja ez ügy elintézését. 1676. dec. 21-én meghatározza a gyűlés, hogy «az egy forintból az egy batka adattassék meg ő kegyelmének.»

Conventioja szerint, évenként járt 10 szekér szénáját nem kérte s nem vette igénybe 1677-ig, «mert a fejedelem lovain járt s szűk is volt a széna mindig.» Ezen eddig felgyült 120 szekér széna-tartozás kiegyenlítésében most egy Bogáton levő rétnek felerészét kéri, mely rétnek másik fele részét már ő birta. Kérését megadta a fejedelem e válaszában: «Fiat jure perpetuo.»

Husz évet töltött Erdélyben az egyház és Apafi szolgálatában. Ezen két évtized alatt az egyház ügyében történt, sőt éppen általa kezdeményezett s részben intézett és vezetett egy pár főbb eseményt, mint működésének kimagasló pontjait, a következőkben soroljuk elő.

1. Küzdelme az újítók ellen, vagy a Coccejus-Cartesius-féle harc.

A XVII. században mind a filozófia, mind a theologia mezején reform-mozgalmak indultak meg. A filozófiában az addig uralkodott szőrszál-hasogató scholasztikai rendszert a kutatás, vizsgálódás kezdette felváltani, Aristotelest Cartesius kiszorítani. A theologia tanításában a merev orthodoxiát, a praedestinatiót a bibliának szabad és értelem szerinti magyarázata, a foederatio, mely az isten és ember közötti viszonyt a szövetségben keresi, kezdette megingatni. Az orthodoxiának Voetius, a foederationak Coccejus volt a képviselője. A magyarországi ifjak külföldi, belgiumi, s más egyetemeken mestereik tanait követve, azok irányát kezdték meghonosítani. Tofeus a régi iskola, az orthodoxia hive volt, valamint Buzinkai és Pósházi János, gyulafehérvári tanárok is. Képzeltető, hogy a papság nagy része is őket követte. Ellenben, Dési Márton, enyedi és Pataki István, kolozsvári theol. tanárok Coccejus irányát követték tanításaikban, Csernátoni Pál, enyedi filoz. tanár pedig a Cartesius értelmében tanított.

Ez nem kis száka volt az orthodoxus Tofeus és Pósházi szemökben. S ezért Pósházi a Tofeus őszöntésére pert is indított. Dési, Csernátoni és Pataki, mint újítók, Fogarasba idéztettek a fejedelmi tanács elébe. Minthogy azonban a tanácsurak nem jelentek meg kellő számban, az ügy elintézése egyházi közgyűlésre utasított, mely 1673. jún. 16. és következő napjain Radnóton tartatott meg. Itt a papi közgyűlés reversalis alá vetette ugyan a tanárokat, de, a fejedelmi tanács enyhítette ezen ítéletet is, felmentvén őket a reversalis adása alól. Csernátoninak megengedettett a Cartesius filozófiájának magyarázása, minthogy a bölcselkedési jogtúl senkit sem foszthatni meg, a kinek nem tetszik, irjon ellene. Pósházi nem volt megelégedve ezen végzéssel, de, azért egy darab ideig hallgatott, legalább nyiltan nem lépett fel ellenfelei ellen. 1685-ben állott ki újra Pósházi a sikra «Syllabus assertionum» című munkájával, melylyel a Cartesius iskola hiveit megsemmisíteni akarta.

Erre a cáfolatot egyidőben, egyszerre adta ki Dési kéziratban. Míg ugyan is a fehérvári diákok, kiktől Pósházi Kolozsvárra küldötte munkáját, kinyomatás végett, betérve újtokban az enyedi kollegiumba, ismerőseikkel lakmároztak, ezek kivették titkon táskájokból Pósházi kéziratát, foszították ivenkint egymás közt, s gyorsan lemásolván, vissza tették; a másolatot átadták Désinek, s míg a Syllabus megjelent, Dési is készen volt a cáfolattal, s megmutatta, hogy azon hibák és tévelygések, melyeket Pósházi Coccejus írásaiban keresett és vélt föltalálni, saját elméjében voltak. Syllabusával tehát Pósházi inkább ártott, mint használt eddigi jó hirnevének.

Egy fél századdal később Lejdában a Cartesius tana tért vesztett, míg Erdélyben ekkor is voltak követői, a mint Nádudvari Péter, szászvárosi pap levele mutatja, melyet sógorának, Pápai Páriz Imrének küldött válaszul 1717-ben, Lejdából érkezett levelére: «Hogy pura philosophia nincsen Lejdában, bizony, igen szomorkodom. Akarnám, ha inkább kegyelmed privatim valamely jó Cartesianust frequentálna, ha fizetne is neki; mert vagy Aristotelika, vagy más mixta philosophiát tanulni, semmine sem hasznos.» [Teleki levéltár.] (Mind-ezekről bővebben Bod Péter «Polikarpus» 100—103. ll. Szilágyi Sándor, «Budapesti Szemle» IV. k. 1858. Házi kincstár, 1862. 221. l. P. Szathmári Károly, «Bethlen-főtanoda története», 93—97. ll.) (Folytatása következik.)

Különfélék.

= **A házassági Főtörvényszék folyó hó 7 én** megkezdte, és mire lapunk olvasóinknak kezébe kerül, kétségen kívül, be is fejezte üléseit. Az esperesek és jegyzők teljes számmal, és a mint várni lehetett, odaadó kötelesség-tudással, mindnyájan megjelentek; sőt, a világi bírák közül is egy néhány részt vett az ülésen. A tárgyalás fontosságán, és nagy horderejű jelentőségén kívül, valóban, köszönettel tartozhatunk ez ülések összehívásáért, holott a találkozás, a közvetlen érintkezés, az ügyek megbeszélése csak bensőbbé teszi az egymáshoz való tartozás érzését, és kielégíti a szükségét, melyet mindnyájan érzünk, kik egy, és ugyanazon érdeknek és szent célnak állunk szolgálatában. És csak úgy elgondolkoztunk. A míg a házassági bíraskodás még kezünkben van, és azt teljesíteniünk kell: vajjon, nem volna e célszerűbb, hogy eltekintve az egyházkerületi közgyűlések megtartásától, a házassági Főtörvényszék mindig külön hivassék össze, és gyakran, és így végezze a maga teendőit? Ez nem zárna ki, hogy esetleg, a közgyűlések tartama alatt is tartathassék ilyen ülés; de az bizonyos, hogy a házassági bíróság így separáltan több idővel, és több nyugodtsággal rendelkezik. Az utazás most nagyon könnyű és nagy előnyére volna az illető feleknek, nem is számítva, hogy az egyházak nem maradnának huzamosabb ideig lelki gondozás nélkül. Mi óhajtjuk, hogy az egyházpolitikai kérdések szerencsés megoldása által e tekintetben ne legyen szükség intézkedésre; de ha a szükség mégis fenforogna, nem fog ártani e dolog felett gondolkodni, és új eljárást statuálni, mely a modern igazság-szolgáltatásnak is inkább megfelelne. Azt hisszük különben, hogy az irdó mindenre megtanít.

= **Az érszentkirályi papi állomást** mult hó 29-én töltötték be, holott nagy szótöbbséggel megválasztott *I g n á c Márton*, böösházi pap. Kívánunk áldást, szerencsét. Az új pap vigyen magával buzgóságot, munka-kedvet, és lelkesedést: így lesz elköltözése dicsőségére isten országának, előmenetelére új egyházának, és megnyugvására önmagának.

= **Fejes István, sátoralja-újhelyi pap**, ki mint egyházi szónok is igen előnyösen ismertette meg nevét az irodalomban, és a szépirodalmi téren éppen a jó hangzású poéták közt említettik, összes költeményeire bocsátott ki aláírási fölhívást, melyek két nagyobb kötetben fognak megjelenni. Az aláírási díj 5 frt. melyért bérmentve küldik szét

a példányokat. A bolti ár 6 frt. lesz. Nyolc példány után tisztelet-példány jár. Melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe a hangulatos költő vállalatát. Mint a tavasz legszebb része az esztendőnek úgy a költészet verőfénye, idealizmusa legbecsebb kincse lelki életünknek. Lant és biblia testvérek és mindkettő a szépnek szeretetéből táplálkozik erről a kettőről nem mondhat le az, ki az örökkévaló világokat hirdeti. Szeressétek a poétákat, mert ők az emberiség jóltevői.

= **Mult hó 29-én történt a szilágy-megyei cikói** ev. ref. népiskola felavatása és átadása a közhasználatnak. Imát mondott a monói, alkalmi predikációt a helybeli pap. A megjelentek között ott volt Szilágy megye királyi tanfelügyelője is, ki az építető patronus meghívásának örömmel tett eleget. Isten-tisztelet végeztével, az egybegyűlt közönségnek szép beszédet mondott a nép-növelés fontosságáról, s a tanügy nevében megköszönte az építetőknek a nép-növelésnek hozott e szép áldozatot. Ez iskolát, mely másfél ezer forintba került, kevés államsegély leszámításával, a cikói egyház patronusa, Péchy Mihály és neje, gr. Dégenfeld Mária építették. A protestáns áldozat-készség és buzgóság szép nyilvánulása ez épület, e kicsiny és erőtelen egyházban. Virágozék ez iskola, e község, s a magyarság erősségéül. A kicsiny, s erőtelen egyházaknak pedig sok ilyen patronusokat! Monó, 1893, oktbr. 31. Ferenci Endre, ev. ref. pap.

= **Nemzeti iskola** cím alatt Benedek Elek szerkesztésében és kiadásában hetenkint megjelenő tanügyi lap indul meg november végén. A lap, mint halljuk, első sorban a tanárok és tanítók (tanítónők) erkölcsi és anyagi érdekeinek lesz minden tekintetben független szószólója. Előfizetési ára 4 frt. Előre is ajánljuk a nemsokára megjelenő mutaványszámot a tanügy embereinek figyelmébe.

= **A párbajozó diákok ellen.** A debreceni főiskolai diákok nagyon könnyen keveredtek upynevezett lovgias ügyekbe, melyeket természetesen csak karddal, vagy pisztolylyal intéztek el. A közelebről Debrecenben ülésező tiszántúli ev. ref. egyházkerületi közgyűlés szükségesnek találta, hogy a diákok párbaj-mániája ellen intézkedéseket tegyen. Elhatározta, hogy azokat a tanulókat, kik párbajt vívnak, vagy párbajnál segédkeznek, kizárják az iskolából. Ezt a határozatot az iskolai törvények közé is beiktatják. Ez bizonyára megcsappantja a debreceni diákoknak párbajozásra való kedvét.

HIVATALOS RÉSZ.

1073—1893. PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az erdővidéki egyházmegyébe kebelezett bodosi egyházközség énekvezér-tanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom gazdasági épületekkel ellátott lakás és egyházzhatósági beclés szerint 181 frt. 53 kr. mely összeg áll: 50 kalangya ősz- és ugyanannyi tavasz kepéből, továbbá 18 véka szántó- és 2 szekér széna helyből, 20—25 frt. tandij, 16 frt. fapénz, stóla, oszpora és legeltetési jogból.

Pályázati határidő: 1893. év nov. 25. Folyamodványok nt. Kövér András, esperes aához intézendők, Közép Ajtára, u. p. Nagy-Ajta.

Kolozsvártt, 1893. nov. 6. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1071.—1893. PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

Az erdélyi ref. egyházkerületben a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett m-f e n e s i egyházközség kántor-tanítói állására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakás, a szükséges gazdasági épületekkel és hivatalos fölszámítás szerint 330 frt. 79 kr. fizetés. melyből 150 frt. a tankötelesektől bejövő tandij.

Pályázati határidő nov. 25. Folyamodványok nt. Deési Gyula, aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvártt, 1893. nov. 6. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1077—1893. PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

Az erdélyi egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebelezett cserfalvi egyházközség énekvezér-tanítói állomásra ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom: tisztességes lakhely, gazdasági épületek, beltelek, kerten kívül, egyházzhatósági beclésszerint, 71 frt. 74 kr.

Pályázati határidő: nov. 25. Folyamodványok nt. Rákosi Lajos esperes aához intézendők, Lukafalvára, u. p. Nyárádtó. Kolozsvártt, 1893. nov. 7. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

1079—1893. PÁLYÁZATI HIRDETMÉNY.

A nagy-sajói egyházmegyébe kebelezett m-n e m e g y e i organista-kántori állásra pályázat nyittatik. Javadalma: tisztességes lakás, gazdasági épületekkel és veteményes kerttel s egyházzhatóságilag felszámított 226 frt. 15 kr. kepe és földjövedelem haszonélvezetében.

Köteles a megválasztott kántor, a kántori teendőken kívül, mikor a lelkész O Radnán, Naszódon és Középfalván templomozni megy, az isteni tiszteletet egyedül végezni.

Pályázati határidő ez évi december 10. Folyamodványok nt. Musnai Károly, esperes aához Sz.-Cegőre küldendők, u. p. Kerlés.

Kolozsvártt, 1893. nov. 7. *Szász Domokos,*
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. November 16.

46. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

«Vallás-tanítás a falusi iskolákban és még valami» feliratu cikkhez.

(Vége.)

Cikkiró nem, de némelyek mondják még azt is: tanítsa az iskolában a tanító a vallást, nehogy a gyermek valami különösebbnek tartsa a vallást, mint a többi tárgyakat. Én ezt az érvet saját álláspontom bizonyítására használom fel. Tanítsa a pap a vallást, hadd, vegye észre a gyermek már korán, hogy a mennyivel magasabb, nagyobb állást foglal el ő, annnyival fontosabb a tárgy is, melyet tanít; hadd, győződjék meg lassankint teljesen, hogy a vallásosság mindennek koronája, mindent áthat, megáld, és megszentel.

Igaz, hogy az eddigi gyakorlat és szokás-jog nagyrészt a cikkiró mellett bizonyít. De, nem szabad felednünk, hogy az általános tankötelezettség csak 1868-ban lett kimondva, s azóta is, csaknem a máig napig, a rendes iskoláztatást csak próbálgatják sok helyen. A működő tanítók a közelebbi időkig felsőbb iskoláinkban olyan vallásos növelést nyertek, hogy a fennálló kevés igényt türethetleg kielégíthették. Közülök többen theologiai képzettséggel is bírtak. De, megkezdettek változni az iskolák megváltoztak a belőle kikerülő emberek is. Az egyház eddig autonomikus küzdelmeivel, külső szervezetével annyira el volt foglalva, hogy igazi belügyeit kevésbé vehette figyelembe. Meg aztán, 1867 óta a törvény annyi védelmet nyújtott nekünk, hogy nem következett nagy baj belőle, ha híveink nagy része csak névleg tartozott is egyházunk tagjai közé. De most, mikor már az egyház külső szervezkedése nagyjában megvan; most, mikor az egyházak anyagi tekintetben is lábra kezdettek állani; most, mikor a felvetett szabadelvű egyházpolitikai javaslatok, törvények nem külsőleg, hanem belső erejében próbálják meg egyházunkat, hármivolt eddig a szokás bármivolt eddig a gyakor-

lat, az idők jele hatalmasan int: hogy már az iskolában kezdjük fogni azokat a lelki kötél-szalakat, melyek híveinket rendületlenül fogják Krisztus anyaszentegyházához kapcsolni. Ki felelhetne meg e föladatnak inkább, mint a pap?

Egyházunk minden hű és figyelmes tagja tisztában van, ez idő szerint, azzal a feladattal, melyhez ez a kérdés is tartozik minden ponton evangelizáljunk. Mint Krisztus kifejezé: még a házak tetejéről is hirdessük az örömhírt. Mindenik egyházi közlöny lázas tevékenységgel sürgeti az evangéliumi munka megkezdését. Kitünő világi férfaink közül egy Tisza Kálmán, egy Szilágyi Dezső mutatnak rá, hogy itt van az az ákhillesi sark, melytől létünk függ. E kényes kérdésben, tehát, ingadozásról nem lehet szó.

Hivatkozik cikkiró a tapasztalatra. Én is arra hivatkozom. S hogy kettőnk közül melyiknek van igaza, azt az evangélium, és a dolog természete szerint, mások ítélik meg. Én azonban éreztem, hogy természet-ellenes állásponton nem állhatok.

A tanintézetekben nem arra törekednek, hogy egy osztályt egy bizonyos tárgyból, az egész tanfolyamon át ugyanazon tanár vezessen. Ez a követelmény fennáll a kérdéses dolognál is. A vallás-erkölcsi érzésnek mind végig a lelkesz legyen ápolója.

Mikor tizenkét éves lesz a növendék, már gyermeki ártatlanságából sokat veszített. Indulatok, vágyak, szenvedélyek lépnek fel lelkében. Teljesen tanítója modorához lévén szokva, idegen a pap magaviselete, ki növendékeinek eddigi lelki tápláltatását is csak hézagosan ismerheti. Ha ezekhez még hozzá vesszük, hogy az ismétlők legtöbbször rendületlenül és kevés ideig járnak fel igen természetesnek fogják találni, ha a pap növendékeire, s nem sokára híveire kevés hatást tud gyakorolni. Mindenki tapasztalhatta saját magán,

hogy a gyermeki benyomások sokkal maradandóbbak, mint az ifjúi és későbbi korban nyert hatások.

Ha elgondoljuk azt, hogy a köznépnél még mindig a vallástan a legelső tantárgy az iskolában; ha tekintetbe vesszük, hogy a legtöbb embernek legdrágább kincse gyermeke, éppen kisebb korában nem fog természetellenesnek föltünni, ha a lelkészt, ki az ő gyermekét, eme legfőbb, és szerinte majdnem egyedül szükséges tárgyra, a vallásra már kicsi korától fogva oktatja, még egy fokkal jobban fogja szeretni, becsülni, tisztelni. Szóval, így közvetve, a gyermekek által még a szülőköt is, mintegy észrevétlenül erősebben leköthetjük egyházunkhoz.

Hetenkint két óra alatt, elismerem, sikeres vallásos oktatást eszközölni, nem lehet. De, egy gondos kéz a vallás-erkölcsi érzést ezen idő alatt is ápolhatja. Mert, ismételni kívánom, hogy én nem az ismeret-szerzést tartom célnak, hanem az érzelmek fölébresztését, irányítását, táplálását. A ki megérti azt, hogy nem érettünk van az egyház, hanem mi vagyunk az egyházért, hogy csak azt az időt szabad magán-ügyeink érdekében felhasználni, mely az egyházi szolgálat után fenmarad: tarthat több órát is hetenkint; ezért még senki ellen sem indítottak keresetet.

Minden pap taníthatja a népiskolában a vallást. Ezen kívül, a hívek érett egyetemét is vezetheti. A bűnt ostromozhatja, az erényt felkarolhatja, a jót előbbre viheti, az emberileg rosszat irthatja, a sors-üldözötteket igyekezhetik megtartani a hitben; szóval, a vallásos erő kifejtésén munkálkodhatik, mert mi ezeket csak a szószékből szoktuk inkább tenni, nem igen keressük fel őket a templomon kívül, az evangélium erejét jótékony intézmények által nem igen éreztetjük, a menyinyiben a nevezett dolgokat felkaroljuk, sok időt nem vesznek igénybe. Sirhatunk a sírókkal, mert ez csak akkor történik meg a legtöbb helyen, mikor halott van. Örvendhetünk az örvendezőkkel, mert ez csak egy jó áldás alkalmával fordul elő. Munkálhatjuk a családi boldogságot is, mert az csaknem mindenütt a vizálgató és jelentkező házaspárok kibékítésében áll csupán.

Vagy, tán sok a temetés, keresztelés, irodai munka? Én úgy látom, hogy a városi és nagy községbeli papok, kiknél ez a panasz érthető volna, hol rendesen községi és állami iskolák vannak, s hol már okvetetlenül a papnak kell a vallás-erkölcsi növelést vezetni: minden nagyobb akadály

nélkül megfelelnek ezen kötelességüknek, noha itt is van még kívánni való. Igaz, hogy munkájukért egy kevés díjazást is kapunk. Vajjon, náluk is nem inkább ez-e a baj

Én, egyházközségemben, minden ponton kezemen tartom a vallásos növelést. Az iskola az a hely, hol a fáradtság leginkább meg van jutalmazva. És éppen azok között, a kicsiny egy-két osztályosok között jelentem meg csaknem mindig a legnagyobb örömmel, kiktől cikkiró, úgy látszik, nagyon irtózik. Mindannyiszor újjá születve, éreztem magamat, valahányszor megállottam előttük, látva azt a sok ártatlan, örvendő, figyelmes arcot. Mikor mondtam egy szép, felfogásukhoz alkalmazott vallás-erkölcsi irányu elbeszélést, s az ebből kivont tanuságképpen egy két sorbúl álló versecskét, örömük teljes volt. Mindenik el tudta mondani. Bizony, én is egy néhányszor kedvetlenül mentem be az iskolába. De ha egyszer oda belép az ember, éppen egy vallásos növelő, kedvetlenséget mutatni, nem szabad. S csakugyan a legtöbbször a legnyugodtabb, megújult kedély-állapottal hagytam el a termet. Tehát, a gyermekek még magát az embert is növelik, megtanítják, maga-magán uralkodni.

Most részletesebben nem szólok az iskolában nyert tapasztalataimról, működésemről (majd tán később), csak annyit jegyzek meg meg, hogy gyermeki lelkeket még nyárban, a szünidő alatt sem hagyom ápolás nélkül. Minden két hétben, a templomban, gyermek istentiszteletet tartok.

A papok ellen irányuló többi vádak közül még csak arról szólok, hogy bizony igen sokan közülünk nem gondolnak iskoláink ügyével, még a felügyeletet is csak úgy tessék-lássék módjára gyakorolják iskola, s tanító felett, és zsarnokoskodnak is. Olykor-olykor inkább a felsőbb hatóság fenyegetésére, vagy személyes indokból, neki rontanak a törvény kettős pallósával a tanítónak, iskolának, s ha egyszerre minden nem úgy megy, mint kell, mindenki hibás, csak ők nem. Szóval, a törvény nevében mindent követelnek, de úgy szólva, semmit sem csinálnak. (Kemény beszédek! Szerk.) Meghaladtuk ma már azt a kort, mikor csupán a nemes levelekkel, doktori címekkel, s ilyen, meg amolyan diplomákkal le lehetne fegyverezni az embereket. Ma, a komolyan gondolkozók a belső tartalmat nézik, azok a címek, diplomák csak járulékok, melyek előtt még kalapot sem emelnek, ha csak a fiokban hevernek, de a belső, szellemi érdem előtt mindenki meghajlik. Szóval, ha iskoláinkkal, tanítóinkkal szemben

kötelességünknek meg akarunk felelni, mutassuk meg tetteinkkel, hogy annak minden ügye iránt érdeklődünk, előhaladását önzetlen buzgósággal munkáljuk. Ha tanítókkal szemben állunk, ne csak a száraz törvényre és diplománkra hivatkozzunk, hanem tetteinkre, munkáinkra. S tessék elhinni, hogy mikor ezek állanak szavaink megett, erőnk, és általuk a törvény ereje akkora, hogy ellenfelünk elébb-utóbb meg kell hogy adja magát. Ha azt mondja tanítónk, nem adhatunk mi utasítást, mikor nem értünk a tanításhoz foglalkozunk el az iskolában helyünket, s mutassuk meg, éppen a vallás-erkölcsi növelés által, hogy gyermek-növelő képességünk nem csak a papirosan van nekünk is megírva, s kétségtelen, ennek is meglesz a maga hatása

Különben is, tanítóinkat úgy tekintjük, mint egy intelligens embert, kivel egy célra működünk, kivel egymást támogatnunk kell, nem pedig rágalmozni; tekintélyét, a meddig csak lehet, védeni, kötelességünk; ha valami kifogásunk van eljárása ellen azt inkább négy szem között kell elintézni; segítségét, képességét, nem szabad kicsinyelnünk. Sőt, ha helytelen álláspontot foglalna is el velünk szemben, tekintetbe kell venni szűkebb látókörét, s azt az oltárt, melyen munkálkodunk. Jellembe nem vágó dolgokban tőrjünk nekik, a tévedés belátása reményében, a lehető legtöbbet. Mert hiszen, ki valósíthatná meg, ha a lelkész nem, Idvezítőnk azon elvét a ki közületek első akar lenni, szolgáljon a többieknek.

A mondottakat röviden összefoglalva, ha minden lelkész bemenne a falusi népiskolába őt megillető, köteles helyre; ha általában az iskola-ügyek mellett valódi érdeklődést mutatna; a tanítóval szemben hivatásának megfelelő álláspontot foglalunk el: egyházunk erős épületének alapjai le lennének rakva, bebizonyítanók egyszersmind, hogy iskoláink az egyház valóságos veteményes kertjei, a valódi lelki világosságnak ragyogó pontjai.

Az egyházmegyéék véleménye

az Egyházközségi Papi Értekezlet alapszabálytervezetére.

(Folytatás.)

Az udvarhelyi Papi Értekezlet a választmányt «köz-ponti és a közlelvő tagokból» akarja egybe alkotni. Ez a javaslat így meg nem állhat. Ki tudja, hol lesz az Értekezlet központja, vagy egyáltalában lesz-e központja? Az Értekezlet elnökének lakóhelyét soha sem lehet központnak nevezni, s ha lehetne is, és az elnökök szerint változnának a dolgok, mi történnék a választmányossal az esetleges változások következtében? És miért volna

több joga a közlelvő vidékeknek, mint a távolabbiaknak, a hol szintén páratlan buzgóságu és nagy tevékenységű tagok élhetnek?

Az erdővidéki egyházmegyének is van egy néhány apróbb indítványa. Ezek a következők. Csak egy elnök, egy alelnök, egy jegyző és egy aljegyző legyenek; alelnök és aljegyző a világi tagok közül. A 32-ik pontban a bíráló bizottság és a jegyzőkönyveket vizsgáló bizottság teendőjét vegye át egy bizottság, mely az irodalmi bizottság nevet viselje. A 36-ik pontban az előkészítő bizottság «elnöklő bizottság» címmel ruháztassék fel. Az utóbbi indítvány jelentéktelen lévén, szó csak a két elsőről lehet. Hogy egy bizottság legyen a 32-ik pontba foglalt feladatok teljesítésére, az mindenesetre egyszerűsítése a dolognak, éppen azért, esetleg meg is valósulhat. De, mégis jobb, ha a pont változtatás nélkül marad; hiszen, így, míg egyfelől több ember van foglalkoztatva, illetve, a társaság expansiv biztosítása céljából annak, hogy úgy mondjuk, értelmi szférájába bevonva, addig egy-egy emberre nem esik nagyobb teher, nagyobb munka, éppen a felosztásnál fogva.

Ne álljunk azért most egyelőre a Tervezet útjába, s a mit az akar, hadd, valósuljon meg úgy, hogy ne legyen haladásának kerekéi előtt valami nagyobb kátyu, a melyben fennakadhatna. Mert jöhet idő, midőn még a mostani keretet is ki kell majd bővítenünk. A míg a Társaság esetleges Kiadványai meg nem indulnak, igenis, lehetne összecsapni a két bizottságot, mert, mintha nekünk is úgy tetszenék, hogy a bíráló bizottságnak addig nem sok dolga fog lenni. Igen ám, de ennek mégis csak meg kell indulnia, ha későn, ha korán, s akkor kit fogunk, illetve, melyik bizottságot megbízni az ezek körüli teendők teljesítésére. A nagyon elfoglalt jegyzőkönyvi bizottságot, a melynek örökké abban kell járnia, hol és hogyan találjon újabb meg újabb módokat azon célok biztosítására, sőt elérésére, a melyeket az Értekezlet maga elébe tűzött? S különben is, mi nagyobb baj az, ha a bizottságok megmaradnak? Mindenütt azt látjuk, hogy az emberek mindenütt arra törekednek, hogy minél kisebb és kisebb részekre szakadozzanak szét és így biztosítsák a sikert, a mely napjainkban, a görög világgal ellentétben, csak a szétaprózott foglalkozásból következik. És elég teendő az egy bizottságnak, a mi a Tervezetben a bíráló bizottságnak juttatva van, csak győzze megtenni, és csak végezze el hűségesen, lelkiismeretesen. Éppen ennél a célnál, illetve, szükségnél fogva, kell, hogy megmaradjon a főbb tisztviselők nagyobb száma is. Különben is, ez adhat diszt magának az Egyesületnek is; túlfelől, még ez eszköz is lesz kezében, a melylyel jutalmazhat, s a melyből magának erkölcsi tőkét fog faragni és növelni. Miért is volna az helytelen, ha az Értekezletnek kerületünknek ezen a pontján, meg a másikon is fog lenni egy-egy olyan tisztviselője, a ki azt képviselje, személyesítse?

Ujra csak a nagy-sajói egyházmegyei értekezlet véleményéhez jutottunk, mely igen terjedelmes és bőven megokolt elaboratum. Ez a Papi Értekezlet a fentebbin kívül, még két pontért tartja helytelennek a Tervezetet. Először, hogy bizottságok vannak; másodsor, mert a jegyzőkönyveket be kell mutatni. Sem az egyik nem kell,

mondja, sem a másik, mert mind a kettő szükségtelen. Ez a vélemény. Megcáfolásába, illetve, ellenvélemény alkotásába, vagyis, annak kimutatásába, hogy mennyivel helyesebb alapon áll a Tervezet, nem bocsátkozunk, hanem, míg egyfelől utalunk arra, hogy hasonló javaslatot egyetlen egy egyházmegye sem terjesztett elő, addig csak arra szoritkozunk, hogy megkérdézzük a saji Papi Értekezletet, aláírja-e még ma is ezt a kívánságát, s nem inkább örökre töröltetné azt? Mi, az összes egyházmegyékkel együtt, inkább akarjuk hinni ezt az utóbbit.

A vajda hunyadi egyházmegyei értekezlet azt szeretné, valamint a deési is, hogy a tagsági díjakról szóló rész egy kissé bővebb lenne, vagyis, megállapíttatnék, hogy az $\frac{1}{3}$ rész mindig tőkésítették és csak a többi lenne felhasználva. Ez mindenesetre magától érthető dolog s a tervezet ehhez képest módosítandó. Hogy a mit a deési értekezlet javasol, azt szórúl-szóra nem lehet belevenni az alapszabályokba (t. i. hogy a tagsági díjak önállóan megjelenendő munkák jutalmazására fordíttassanak), azt az parancsolja legelső sorban, mert az értekezletnek nem csak ez az egyetlen célja van, hanem azonkívül még sok más is, a melynek megvalósítására mindig pénz kell. Az azonban már világos szavakkal belevethető a tervezet szövegébe, hogy a kiadványokat a rendes tagoknak ingyen kell megküldeni.

Néhány egyházmegyei értekezlet (hunyadi, kolozskalotai, sz.-szolnoki, marosi, küküllői) azt akarja, hogy az Értekezlet vagyona, felosztás esetén, az özvegy-árvai péztárra szálljon át. Nem érthetünk egyet a nevezett egyházmegyékkel. Nem érthetünk abban, hogy ezt ilyen világos szavakkal fejezzük ki. Először is, mert ne akarjunk arra gondolni, hogy valaha az Értekezlet megsemmisül és ezért már előre testamentumról gondolkodjunk. Másodszor, mert az Ig. Tanács bölcsességét tekintsük elégnak arra, hogy kitalálja a módját, miképpen lehetne majd ezt az esetleges vagyont a legcélszerűbben felhasználni. Hagyjuk meg az eredeti tervezetet.

A küküllői egyházmegye a Tervezethez még a bevezetést, abban az életbeléptetést, aztán a befejezést, illetve, azoknak az okoknak is bevéteztését javasolja, a melyek a felosztásra vonatkoznak. A kolozskalotai néhány stilaris módosítást tesz, hasonlóan az érmelléki kör is, a miből ugyan csaknem valamennyi egyházmegyei értekezlet kiveszi a maga részét, a széki Értekezlet a közgyűlést jogosultnak kívánja tartani, ha bármennyi tag van is jelen, a küküllői a 16-ik pont g) tételének a prot. sajtóirodalomra való kiterjesztését javasolja, valamint azt is, hogy a gyűlésekre szónokot mindig az illető egyházmegye kérjen fel s aztán jelentse be. Ezek már csak aprólékos kérdések, a melyek vita tárgyát éppen nem képezhetik és ezért esetleg valamennyi bevehető további változtatás, vagy a tervezet módosítása alkalmazása nélkül is.

Utoljára hagyunk egy nagy kérdést. Egyikét azoknak, a melyek az Értekezlet életével a legszorosabban függenek össze. Ez a sajtó kérdése. A Tervezet organumul a Prot. Közlönyt proponálta, mint meglévő s e célra legtermészetesebb eszközt. Az egyházmegyék közül azonban többen egészen más nézeten vannak, mert vagy önálló közlőnyt, vagy valami évkönyv felét akarnának, mely minden tagnak egyformán ingyen küldetnék meg.

Nem vették észre ezek az egyházmegyék, azt kell mondanunk, mikor ezt javasolták, hogy mit akarnak. Hogy egyik része sem valósítható meg az ő indítványuknak; mi több, az évkönyv dolga olyan elavult, idejét mult dolog, ha ma, midőn gyorsan akarunk és szeretünk tájékozódni, ezzel bizony éppen nem érthetjük be. Mit érne, kérhetjük joggal, egy ilyen nagy Értekezletben csak egy évkönyv, mely néhány iven egy évben egyszer jelenik meg? Mennyiben mozdítja ez elő az Értekezlet ügyét, hogyan teremthet iránta jó véleményt és lelkesültséget? Ez az évkönyv egymagában csak éppen arra elég, hogy egyik évtől a másikig alaposan elfelejtsük az egész Értekezletet, nem pedig arra, hogy annak ügyeit szolgálja és azt felvirágoztassa. Egyetlen egy követelmény sem kényszerít arra, hogy ily csekély dologgal megelégedhetnénk, hogy többre ne törekednénk.

(Vége következik.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár. 1893. november 10.

Elnökölt: főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak Gr. Kuun Géza, egyházkerületi főgondnok, dr. Kovács Ödön, Bartha Lajos, Bihari Sándor, Domokos Antal, igazg.-tanácsosok, Parádi Kálmán, tanügyi előadó, dr. Sárkány Lajos, számvevő, dr. Deák Albert, ügyvéd, Deák József, pénztárnok, Bodor Antal, közalapi előadó, Márkus János, titkár, és Kádár János, segéd-titkár, jegyző.

A múlt ülés ideje óta elnökileg elintézett közigazgatási és kölcsönügyi darabok jegyzékének felolvasása és az ismertetett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétele után, következett a napirend.

Nagy-Enyedi Bethlen-főiskolánk előjárósága jelentvén, hogy a gimnázium mellett fennálló elemi iskola után, az 1892. évtől kezdve, fentartói illetékek lett az országos tanítói nyugdíjintézet javára megróva, kéri ezen illetékek töröltetése iránt intézkedni. Minthogy, azonban, az 1875. évi néptanítói nyugdíjtörvény revízióját tartalmazó 1891. évi 43. törvénycikk hatályba lépte óta a nyugdíjintézeti járulékokat minden elemi iskola fentartója fizetni köteles: Igazgató-Tanácsunk az Előjáróság kérését nem teljesíthette, hanem a követelt illetékek kifizetésére útasította, fölhíván figyelmét egyúttal arra is, hogy Bihari István, gyakorló iskolai tanítónak az országos tanítói nyugdíj-intézetbe való belépése iránt intézkedjék.

Kutyfalvi ev. ref. egyházközségünk iskolájának az állam részére való átadása, a bemutatott szerződési pontozatok elfogadása esetére, elvileg engedélyeztetett.

Bethlen kollegiumunk Előjáróságának az egyházkerületi tanítóképző intézet emelése érdekében tett javaslata kiadatni határozottatott a tanítóképző intézet jobb karba hozatala iránti javaslattételre kinevezett központi bizottságnak.

Kis-Kendi egyházközségünk kérésére, főt. püspök aa. folkéretni határozottatott, hogy t. Sámuel Aladár, papjelölt aát. az illető egyházközségbe segéd-lelkésznek kinevezni és őt, az állami iskola felállításáig, ideiglenesen a felekezletünkhöz tartozó tankötelesek oktatására is útasítani sziveskedjék.

Maros-tordamegyei kir. tanfelügyelő, Deák Lajos aa. megkeresésére, cserefalvi egyházközségünk iskolájá-

nak kijavítására illetékes Esperes aa. szigoruan utasítottatni határoztatott.

Ezek után, nt. Nagy Lajos, deési egyházmegyei esperes aának esperesi állásáról való lemondása tárgyalatott, ki is 51 évi lelkészi, 16 évi főjegyzői és 18 évi esperesi szolgálata után, a korral járó gyengesség kényszerítő befolyása alatt, esperesi hivatalától való fölmentését kérte. Igazgató-Tanácsunk, a fölhozott indokok alapján, a lemondást elfogadta s az egyházmegyei főjegyzőt, mint törvényeink szerint helyettes esperest, az esperesi hivatal átvételére útasította; visszavonuló esperes aának pedig, az egyházmegyei vagyoni ügyek rendezésében, kiváló pontosságú kezelésében, a közigazgatási teendők gyors és pontos végrehajtásában oly hosszú időn át tanusított kiváló buzgalmaért őszinte elismerését nyilvánította s érdemei elismeréséül a deszolata egyházak vagyónának gyümölcséből eddig is élvezett évi 200 frt. honorarium élvezetében életfogytiglan meghagyta.

A Weinberger Pál féle m.-n.-zsombori birtok és kolozsvári külközép-utcai két házas telek megvásárlására kiküldött bizottság bemutatván az előleges szerződési pontozatokat, azok elfogadtattak s annak alapján a végleges szerződés megkötésére engedély adatott, oly kikötéssel azonban, hogy a 111,000 frt. vételár csak folyó évi december hó 1-én és csak annyiban fog kifizettetni, a mennyiben az irt időre a birtokviszonyok teljesen tisztázva lesznek s az átkebelezés ellen semmi akadály sem fog fennállani. Gondoskodott egyuttal Ig.-Tanácsunk, a végleges szerződés létrejötté esetére, a birtok leltár mellett leendő átvételéről és nyilvános árverés útján, évi 5000 frt. kikiáltási ár mellett leendő bérbeadásáról, bizottságot nevezvén ki e teendők foganatosítására.

Zilahi kollegiumunk kérésére, az Előljárásság amaz intézkedése, mely szerint a zilahi takarékpénztár igen kedvező jövedelmezőségü részvényeiből ujjabb 24 drbot vásárolt, jóváhagyó tudomásul vétetett.

Orbai egyházmegyénk tanácsának ama határozata, melylyel t. Bartók Dénes, oltszemi ref. lelkész aát. a kovászna papi állásra választhatók sorából, a törvény 323. §-sába ütköző cselekvénye miatt, kizárta, nevezett aa. felebezésének mellőzésével, indokainál fogva, jóváhagyatott.

Végül, a budapesti házvásárló bizottság jelentése vétetett jóváhagyó tudomásul s ezzel kapcsolatosan, főt. püspök aa. indítványára, elhatároztatott, hogy az éppen Kolozsvártt időző budapesti műépítész, tek. Feszty Gyula ur. a telekvásárlások és építkezések előnyeinek szakszerű ismertetése céljából az ülésebe bekéressék. Az Ig.-Tanács tagjai előtt már személyesen ismert Feszty Gyula úr megjelenvén, ismerteti a Józsefköruti Lutzenbacher-féle, csaknem két holdas telek megvásárlásának előnyeit és beépítési módozatait, reális számítások alapján kimutatván a bizton számítható jövedelem mennyiségét és elérhető tőkenyereséget. Erre Ig.-Tanácsunk a kérdéses telek megvásárlására az előleges engedélyt megadta s Feszty Gyula, budapesti műépítész urnak nagy szivességeért, melylyel egyházkerületünk vásár-ügyeinek lebonyolításában, az építkezési befektetések mikinti eszközésében oly páratlan buzgósággal, kiváló szakértelemmel és teljesen díjtalanul segédkezni volt és lesz szives: őszinte köszönetét nyilvánította, ugyancsak nagy köszönettel és örömmel

vevén tudomásul nevezett műépítész urnak azon nyilatkozatát is, mely szerint a Budapestten megvásárolt és még megvásárlandó telkeken való építkezésekhez szükséges terveket és költségvetéseket teljesen díjtalanul fogja elkészíteni.

Elnök aa. megköszömvén a gyűlés tagjainak megjelenésüket és a tárgyalásokban való élénk részvétüket, az ülést bezárja, mire a tagok, az elnök éltetése mellett, távoznak

r. s.

Az egyházmegyéből.

A marosi egyházmegyéből.

Ha rajtam állana, október 31-ik napját, mint a reformáció emlékűnnepét, a protestáns egyházban az ünnepek sorába emelném. Nem azért, hogy több ünnepeink legyen, hanem hogy annál inkább emlékeztethessük hiveinket e nap fontosságára s e napon tartott elmélkedéseink által, ha alvó félben van, gyujtsuk fel, ha fel van gyújtva, tartsuk ébren a protestáns öntudatot. Mert meggyőződése, hogy a míg a protestáns öntudat hiveink zömében a maga teljes erejében ki nem fejlődik, addig se nagyok, se erősek nem leszünk.

Mert fájdalommal kell megjegyezmem, hogy nem egy városi, falusi hívűnkől hallám azt a kérdést: mi az a reformáció emlékűnnepe, a mit a pap kihirdetett? Miért ünnepejük? Miről predikálnak akkor? Hát, mi protestánsok vagyunk? Mit tesz ez elnevezés? E kérdések fölvetésének, melyek minden esetre hiveink tájékozatlanságáról, tudatlanságáról tesznek bizonyosságot, többféle oka van. Ezek egyike

De, megálljunk, hiszen nem értekezést, hanem tudósítást akarok írni.

A «bekecsallyi papi értekezleti fiók-kör» átlátván a protestáns öntudat hiveinkben való ápolásának nagy horderejét, a mióta fennáll, még minden évben egyik értekezleti napul október 31-ikét tűzte ki, még pedig úgy, hogy most egyik, majd másik egyházközségünkben ünnepli meg, s nem csak azzal, hogy az isteni tiszteleten e napra emlékeztető egyházi beszédet tartat, hanem azzal is, hogy felolvasásait e nap fontosságának feltüntetésére, a protestáns öntudat ébrentartására irányítja.

A jelen év oktbr. 31-én értekezletünket b.-kereszturi egyházközségünkben tartottuk meg. Hiveink előre értesülvén megjelenésünkről a helybeli lelkész által, meg is jelentek szép számmal úgy az isteni tiszteleten, mint az iskola-teremben a felolvasásokon. Nem egynek ajakáról hallám, midőn eltávozott, hogy így szólt a hallottak hatása alatt: az isten segítse meg a tiszteletes urakat további munkálkodásukban is! Hála istennek, hogy reformatus vagyok!

Isteni tiszteleten elnök Lőrinci Lajos szép imája után, Bodó Ferenc tartott tartalmas, gyújtó hatású egyházi beszédet, Pál I. Kor. VII. 23. verse alapján.

A felolvasások sorát Szász Károly, ny. szeredai lelkész nyitotta meg. olvasván egyháztörténelmi dolgozatát Mária Terézia uralkodása idejéből. Feltünteti azon titkos és nyilvános törekvéseket, melyek a protestánsok gyengítésére, elnyomására, kiirtására valának irányulva; de hiában, hasztalan. Nem veszünk el, élünk s élni fogunk, ha hitünkhez, egyházunkhoz rendületlenül ragaszkodunk. Jótékony hatását e felolvasásnak ott láttuk ragyogni hiveink arcán.

Bíró Géza nagyon érdekes, vonzó biblia-magyarázatot tartott Luk. XV 8—9. versét vevén alapul. Allegorikus biblia-magyarázat vala. A 10 drakhma képviseli a keresztyén igaz-

ságokat. Az elveszett drakhma: Isten lélekben és igazságban való imádását. A gyertya: a reformatorok által gyújtott világosságot. A házseprés: a reformatorok ama munkáját, mely visszavezette a ker. anyaszentegyházat a krisztusi alapra, megtisztítván minden emberi toldaléktól s így tovább. Nem tartozik e tudósítás keretébe: vitatni az ilyenmü allegorikus biblia-magyarázatok jogosultságát; de annyi áll, hogy Bíró Géza e magyarázata nagyon, de nagyon üdvösen hatott hallgató közönségünkre.

Záradéku, Staudner Mátyás olvasta fel két tetszésben részesült költeményét.

Tisztujítás alkalmával, elnöknek Lőrinci Lajos, jegyzőnek Staudner Mátyás újból megválasztattak.

Pártoló tagjaink sora ismét szaporodott egygyel: böö Kása Mózes aafiával.

Délután két óra vala már, míg ezek megtörténtenek. S miután még tavaszi értekezletünk helyéül Szentgerice, idejéül május hava kitűzetett, leültünk helybeli lelkész afiának terített asztala mellé, hol kedélyes társalgás, ritka toásztok között, örülénk lélekben e nap sikerének.

Aztán eltávozáink, énekelve: erős várunk nekünk az isten!

—r.—s.

TÁRCA.

Tofeus Mihály, erdélyi evang. református püspök élete.

Irtá: Konc József.

(Folytatás.)

A Gilányi-hagyomány története.

Bernicházi Gilányi Gergely, Pozsonyvármegyében volt jóságából, «kardoskodása» miatt, Lengyelországba bujdosott, honnan I-ső Rákóci György kihozatta, s szolgálatába vette. Később, Apafi Mihály is igénybe vette szolgálatát: konyhamesterévé tette. Két neje volt; az első Bodoni Zsuzsa, a második Apafi Anna, a fejedelemnek nővére. Két végrendeletet írt; az első 1658 jún. 13-án, Gyulafehérvárt, s letette a gyulafehérvári káptalanban, honnan Tiszabecsi Gáspár, püspök kérésére, Apafi Mihály fejedelem rendeletéből, 1679 febr. 20-án, hiteles másolatban kiadatott. Második végrendelete kelt 1667. jún. 27-én, ugyan csak Gyulafehérvárt.

Gyermeke nem lévén, javait öcscsének, Hujetner Jakabnak, Gilányi Judit fiának hagyományozta, s ennek halála esetére pedig az ev. ref. egyháznak, s kollegiumoknak. Hujetner elhalt utód nélkül, a hagyományt pedig Apafi Anna, Gilányi Gergely özvegye, kezébe vette, s tudni sem akart arról, hogy az az egyházat illeti, a végrendelet tartalma szerint.

A mint 1679. jún. 4-én a Vincen tartott egyházi közgyűlésen Bethlen Farkas kancellár, és Nemes János, háromszéki főkapitány tanácsurak jelenlétükben Tofeus Mihály püspökké választatott, s onnan három nap mulva, 6-án haza érkezett Fehérvárra: legelső teendője volt a Gilányi hagyománynak intézése. E végett, útastást, tanácsot kért többektől. «Sokan sokat mondtak, de egyig minden az asszonynak faveált, nem az ekkleziának, írja Tofeus. Alattomban némelyek ugyan segítettek, a melyből mind a testamentumnak igaz párja, s mind a kontraktusnak, mely a testamentum-tétel után az asszony, és Jakab deák között lett, kezemhez került, melyekből lument vevén, bátrabban kezdettem a dologhoz szólni. Azért, jún. 10-én Buzinkai Mihály, és Pósházi János professzorokat az asszonyhoz küldöttem. Az asszonytól, azonban, tagadó választ kaptak. «Kináltam, úgymond, 26,000 frrtal Tofeus uramat.» Ekkor a fejedelemhez küldé Tofeus a két professort, hogy vétesse igazításba a dolgot a tanács-urakkal. Gilányinét másnapra magához rendelte a fejedelem, ki azonban nem jelent meg, a fejedelem pedig nem akarta kényszeríteni. Ekkor kérés levéllel fordult Tofeus a fejedelemhez, de válasza újból tagadó volt, különben is, mondá Baló László, eleget ígért az asszony, s nem is ad többet; Mikes Kelemen, az ítéző mester is: certa pax dubio bello praeferenda. Papok és világiak mind elhagyták Tofeust. Gilányiné is egymásra küldötte a köve-

teket Tofeushoz, most Telekit, majd Bethlen Miklóst és Macskási Boldizsárt, hogy fogadja el a kínált 26,000 forintot. Siker nélkül. Mindkettő félt egymástól: Gilányiné, a sok herce-hurca mellett, a hajthatatlan püspök szívós kitartásától, ez megint attól, hogy ha törvényszékre kerül az ügy, s el találja veszteni a pert, a mitől méltán tarthatott is, akkor az egyház rajta (Tofeuson) veszi fel az özvegy által ígért 26,000 forintot. Egy végső nyilatkozatra szánta el magát a püspök, melyet jún. 19-én tett a fejedelem és tanács-urak előtt, betegen.

Deklarációját az egyház siralmas helyzete festésével kezdi. «Csudálkozásra és szánuakozásra méltó, így szól, ennek az erdélyországi református ekkleziának siralmas, szegény sorsa, s abból gyalázatos állapota. Mert vagy 75 esztendeje, mióta az országnak fejedelmi mind reformátusok, és nóha sok más vallásu tanács-urak, s hatalmasok voltak benne, de ugyan a primátus mindenkor miénk volt, mert miénk volt a fejedelem. Annyi időtől fogva virágzó ekkleziásia, hogy az én boldogtalan személyem igazgatása alá került most, olyan szegénységben vagy, hogy szemérem ki is mondani. Ha száz esztendő alatt az Anti-Krisztus igája alatt sanyargott volna is, nem lehetne értéktelenebb és szegényebb; mert ennek három pénz-érő ezüsti nincs, sőt csak egy pénze is, semmije sincs; hanem egy Tatárországból, a raboktól kihozott condorlott tarisznyához hasonló, rozsz vászon szennyes zacskója, abban való szakadozott leveleivel, melyek közül a melyik jobb és szükségesebb volna is, úgy elenyevett, kopott, hogy írása is alig tetszik a nagy gondviseletlenség miatt: csak egy ládácskájok sincs, a melyben tartották volna azokat. Azonban, annyi a sok szükölködő miniszter és házanépe, hogy csak isten tudja, kinek sartja nincs, kinek nadrága, kinek öve, kinek semmi köntöse, semmi költsége; kinek felesége, gyermeke otthon meztelen és éhelhaló. Hát még ezen felül azok, a kik az adversariusok között levő kevés hallgatóknak szolgálnak, amazok miatt szenvednek, éheznek, kiknek egyebűn sehonnan tápláltatások nincs, hanem egyedül csak a generális ekkleziásia jóakarattól függenek, kik is megszűnnek, félő, a nagy szegénység miatt, s azonban, felesen is vagynak.»

«E szomorú és gyalázatos sorsát a generális ekkleziának megszáván az úr isten, arra indította volt néhai Gilányi Gergely uramat, hogy ha az öcsce magtalan hal meg, tehát, a testamentum szerént, minden javai egyenesen az öcscsének, nem másra, hanem az erdélyi vallásunkon való ekkleziásokra szálljanak. Tudta ezt jól a felesége, Gilányiné asszonyom, a Nagyságod testvér-nénje, mert keze beadásával erősítette urának ilyen testamentomát, mindazáltal, mihelyt

Jakab deák megholt, mindjárt felkölt Ebesfalváról, és mindenét, valahol valamije volt nevezett Jakab deáknak, elfogalta, vette hatalmason, s ma is mindent magánál tart, nem gondolván sem istennel, sem Nagyságod jó és hatalmas fejedelmi intésével. A mit az oltárra tett idvezült ura, és az istennek hagyott, szentelt, azt minden tartózkodás és félelem nélkül elvonta, elvitte, e videns tapasztalható sacrilegiummal, sem kérésre, sem intésre megadni, mai napig is nem akarja. Ugy vagy, kínál valami imez-amaz adós-levelekkel, de a nagyobb és jobb részről semmit nem gondolkodik; melyet csak ollyá tartok (mint szállásomról az urak által magának is megizentem), mintha egy hatalmas ide a Nagyságod házába bejöne, mindenét felrakná, oda ki ama nagy hegyre felvinné, s onnan izengetné Nagyságodnak, hogy alkudjék meg vele Nagyságod, ennyit, s ennyit megád, ha az nem léz, semmit sem ád »

«Ezt az egy özvegy asszony által lett rettenetes, erőszakos sacrilegiumot semmi vallás Erdélyben a maga feleiben el nem szenvedné. Ha pápista asszony volna, felkelne a pápistaság, s erővel is markából, torkából kihúzná, s vonná. Ha unitária asszony cselekedte volna, felkelne az unitáriuság, és torkon verve, elvinné tőle. De, ihol, ez ellen senki csak meg sem moccan, én mellettem senki sincs. Nagyságod a nényének faveál, ezek az urak mind egyig egy asszonynak ily gonosz eselekedeti mellé szítanak; az ekklézsián tett hatalmaskodását senki sem szánja, senki csak jó szavát, se tanácsát sem nyújtja, úgy hogy e síralmas szoros igyben elhagyván engem mind Nagyságod, s mind az urak, kénszerítetttem én tanács-kérdeni a pápistákhoz és unitáriusokhoz folyamodni. Hiszem, hihetetlen, s kibeszélhetetlen nagy hidegség ez mindenkétől mind istenhez, s mind az özsentsége dicsőségéhez! Láss meg az isten és ítélje meg! Bizony, urak; bizony, ti urak, az isten a lelketeken vészen ezért számot! Mert hogy-hogy vagy ez? Hiszem, kegyelmes uram! az ekklézsia, az erdélyi ekklézsia szülte Nagyságodat, s a Nagyságod nényét, az istennek. Titeket urak, ezen erdélyi ekklézsia szült az istennek; tiétek a haza, tiétek az ekklézsia, én ebben a hazában egy bitang vagyok, ki a tótok és németek előtt való félelem miatt futottam ide, s ihol, la, én keresem a ti ekkléziátok javát! A ti ekkléziátoknak, és anyátoknak, s ti fiak lévén, csak meg sem komolitjátok. Soha az isten ezt ti bennetek büntetetlen nem hagyja: pogányokban is iszonyu hidegség volna ez.»

«Ezek a szók úgy meghatották urunkat, s az urakat, mivel hogy magam is igen könnyeztem, hogy mind keservesen sirnának.
(Folytatása következik.)

Előfizetési fölhívás.

Bízalommal fordulok egyházközségeink tiszteletes lelkipásztoraihoz, tanítóihoz, iskoláink tanáraihoz, s általában, a protestáns egyházunk élete és multja iránt érdeklődő művelt közönséghez, a következő ügyben.

Néhai atyám, id. Zayzon Ferenc, székely-udvarhelyi ev. ref. pap, azon sokáig ápolt tervét, hogy egyházközségének történetét annak megalakulásától a jelen időkig megírja, annyiban megvalósíthatta, hogy annak nehezebb részét, t. i. a megalakulástól 1780-ig terjedő részt kidolgozta. A múlt év közepén bekövetkezett halála meggátolta szándékának teljes megvalósítását. Tehát, a munka bár nem bevégzett egész, de a kidolgozott részlet mind tartalmánál, mind

terjedelménél fogva eléggé értékes arra, hogy önálló monografia számba mehessen. Ennélfogva, és mivel még egyfelől fontos helyi érdekek is szükségessé teszik; másfelől, a munkálkodásban néhai atyámnak segítségére volt egyházi és tanügyi férfiak több rendben sürgették annak kiadását elhatároztam, hogy az érdeklődő és támogatását följajnló közönség segítségével, megpróbálom, azt kiadni; mert, meg vagyok győződve, hogy úgy a néhai író tollát vezető jó szándék, mint főleg a munka célja, megérdemel legalább annyit, hogy az arra fordított fáradságot ne hagyjuk egészen kárba veszni, és hogy a kéziratban hátramaradt munkálatot megóvjuk a bizonytalan sorstúl. Mindamellet, hogy e kis egyháztörténeti művecske tartalma csupán helyi vonatkozása, és hogy benne az író mindvégig szoroson a tárgy mellett marad: mégis, a székely-udvarhelyi ev. ref. egyházközség nagyon változatos múltjának az erdélyi protestántizmus XVII-ik évszázabeli életével szoros, és a műben mindig szem előtt tartott, s kiemelt összefüggése érdekes töredékké teszi e művet az erdélyi fejedelemség annyira fontos XVII-ik évszázabeli történetének, s egyik tanulságos lapjává főleg a székelyföldi reformációnak.

A mű címe: «A sz.-udvarhelyi ev. ref. egyházközség története, megalakulásától 1780-ig.» Terjedelme, okmánytárral együtt, öt nyomtatott ívnyi lenne. Minthogy a nyomdai költségek biztosítása nélkül, nem lehet a kiadást megindítani, e végből legalább is 100 előfizetőre volna szükség, ennek hiányában, gondolni sem lehet a kiadásra. Fölkérem tehát egyházkerületünk lelkészeit, tanárait, tanítóit, s általában e lap igen tisztelt olvasóit, hogy szives támogatásukkal jöjjenek segítségül jóakaratu s korántsem anyagi haszonra, hanem egyházi életünk közjává iránuló törekvésemben. Vigyük elébb e kevéssel is egyháztörténelmi irodalmunk ügyét.

Előfizetési díj 1 frt. (2 kor.). A kik ez összeget e év dec. hó 10-ig címemre beküldik, azoknak, kellő számú jelentkező esetén, új év napjáig a nyomdailag csinosan kiállítandó füzetet bérmentve fogom megküldeni.

Székely-Udvarhelyt, 1893. nov. 4. Zayzon János,
ev. ref. koll. vallás-tanár.

Különfélék.

== Októberben megjelent pálya-cikkeinkre szavazatokat küldtek:

1. A párbér jogi természete és a párbér-viták illetékességi kérdése: Zayzon János, Lénárt József, Bőjthe Miklós, Gáspár Albert, Kerekes Endre, Deési Gyula, Staudner Mátyás. Szerzője K á d á r J á n o s, igazg.-tanácsi s.-titkár.

2. Fiat justitia, aut pereat mundus: Kovács Albert, Benedek Árpád. Szerzője: Nemes Ferenc.

3. Az erkölcsi növelés érdekében falun: id. Lészai Ferenc, egyházk. főgondnok, Botka Károly, Kiss Elek. Szerzője Veress Ferenc.

4. Képek a parokhiáról. I. A parokhia. II. A papeányok: Szilágyi János, Kovács Ferenc, Kis Lajos, Kis Károly, Kis Ferenc, Orbán Gábor, dr. Gidófalvi István, Tavasz József, Farkas Károly, Zoltáni Imre, Bőjthe Ödön, Dénes József, Teleki József, id. Kis Lajos, Jánosi Béla, Pataki Dénes. Szerzője: Csekme Ferenc.

E szerint, a 15 forint pályadíjjat elküldöttük Csekme Ferenc barátunknak abban a reményben, hogy valamint e győzelme nem az első, úgy bizonyára nem is az utolsó.

== A vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslatot tárgyalván a képviselőház közoktatási bizottsága, a legsűrűbben azt hangoztatták, hogy a javaslat részletes tár-

gyalásába csak akkor lehet kezdeni, ha az 1868. 53. t. c. mikénti módosítása meg lesz állapítva. Gr. Csáky a következő fontos kijelentést tette: Az előterjesztendő javaslat nem csupán a vegyes-házasságban születendő gyermekek, de egyáltalában, a gyermekek vallásáról fog szólni, megengedvén, hogy a jegyesek megegyezhetnek a házasságkötés előtt arra nézve, hogy a gyermekeket mely törvényes, vagy bevett valóságban neveltessék; ha pedig nem tudnak, vagy nem akarnak megegyezni, a szülői szabadakarat helyébe a törvényes dispozició lép, mely szerint az összes gyermekek az apa valóságát követik. A törvényjavaslat a felekezeten kívüli állást is lehetővé teszi, a mit a felnőtt észbeli tehetsége teljes birtokeában levő embernek szabadságára kell ugyan bízni, de másfelől, az nem engedhető meg, hogy a gyermek semmiféle pozitív vallásban ne neveltessék. A törvényjavaslat hát ilyen esetben azt mondja ki, hogy az apa van jogositva, megállapítani, hogy a gyermek melyik bevett, vagy elismert hitfelekezet hitoktatásában részesítendő; ha pedig nem határoz, akkor az összes gyermekek a bevett, vagy elismert felekezethez tartozó anya vallásában neveltetnek; ha pedig egyik sem határoz, azon esetben arra nézve a gyámhatóság határozna. A legnagyobb aggály a felekezeten kívüliség lehetőségében öszpontosul. Gr. Csáky ezt oly sarkalatos dolognak, a lelkiismereti szabadsággal annyira összefüggőnek tartja, hogy ettől semmiként sem tudna elállani. Azt mondják, hogy ez megbonthatná az egyházi életet. Csáky az anyagi érdeket rendkívül kicsinyesnek tartja, szembeállítva a törvényjavaslat alapját képező nagy elvvel szemben. Ő is foglalkozik azzal, hogy az e tekintetben felmerült aggályok eloszlatassanak, s ha kimondatnék, hogy a kik ekkint egyik felekezetből kiléptek a nélkül, hogy más felekezetbe belépnének, azon adót, melyet addig a felekezetnek fizettek, ez után iskolai célokra a községnek fizessék sat. sat. Lassankint hát csak lehull a fátyol a szoborról, s előttünk fognak állani az idomok, melyekkel annyit rémitgették a gyengébbeket. Annyival inkább reméljük ezt, mert a király is legközelebről hozzájárulását adta a kötelező polgári házasság alkotmányos tárgyalásához.

= Igazán fölemelő látvány az a lelkesedés, az az apostoli buzgólkodás, melylyel a debreceniek utána látnak dolguknak. Most már nem is arról van szó, hogy a bölcsészeti fakultás állíttassék fel, a melynek alapja amugy is már biztosítva van. Egyenesen a harmadik egyetem megalapítását tüzték maguk elébe. És e végre, nem deputációkat küldöznek a képviselőház, meg a miniszterek nyakára, hanem munkára vetették kezüket, járnak-kelnek, buzditanak, lelkesítenek, gyűjtögetik a filléreket saját maguk közt; hozzák az áldozatokat, és nem várnak kegyelem-morzst. A nagy, a szép Alföld ebben a törekvésben igazán nagy és szép. Egy nagy tábor, melyben ott van mindenki. Ott vannak még izraelita polgártársaink is, kik gyűlést tartván, határozatképpen mondták ki, hogy e szép célhoz még a legszegényebbek is hozzá kell járulni. Ki kételkedhetik a diadalom felől? A kálvinista Róma örökkévaló érdemeiből fon koszorút homlokára megint e magasztos példa-adás által, mely szól protestáns egyházi életének, fölvilágosodott társadalmának és egyszersmind egy nagy hazafias cselekedet.

= Két alapítvány. A nemesen gondolkozó, egyházunk ügyeit mindig szívükön hordozó lelkek megnyilatkozása az a két alapítvány, melyről hirt vettünk. Az egyik, a mlts. gr. Degenfeld József, főispán 200 forintos alapítványa a Kolozsvárt felállítandó theol. fakultás javára, melylyel az ügy iránti szeretetének, másfelől szülővárosa iránti kegyeletének áldozik. A másik, főt. Kiss Áron, tiszántúli ref. püspök 100 frtos alapítványa ugyane célra. Az ily tettek önmagukat dicsérik; nekünk pedig elmulasztatlan, kedves kötelességünk, hogy midőn halás köszönetet mondunk azokért, rá mutassunk arra, hogy ime: a kicsiny mustármagból keletkezett plánta nő s kezd nagyobbá, terebélyesebbé kinőni; hogy Sionunk büszkeségei, ref. egyházunk vezető férfiai, méltók az ösökhez, kik anyagi, erkölcsi támogatással mindig ott voltak, ha anyaszentegyházunk fundamentumát tovább építeni kellett

= A királyné adománya. Erzsébet királyné ő Felsége, a mi legkegyelmesebb asszonyunk azzal örvendeztette meg dévai egyházunkat, hogy régi temploma helyreállítási költségeire saját magán-pénztárából, titkári hivatala útján, 100 frt. kegyes adományt küldött, a nélkül, hogy az egyház hozzá segélyért folyamodott volna. Közvetlen környezete is szépen emlékezett meg a dévaiak nemes törekvéséről, a mennyiben br. Nopcsa Ferenc, főudvarmester kezdeményezésére, maguk között gyűjtést indítván, a jelzett célra 120 frtot adtak össze. Áldott lelkü királynénk és udvari személyzetének e magasztos ténye nem szorul dicséretre.

= Dévai egyházközségünk templom-restaurálási ügye nagyon szépen halad előre. Az országosan megindított gyűjtés eddigi eredménye már is szép reményekkel kecsegtet arra nézve, hogy ama nevezetes régi templomunk már a legközelebbi évben helyreállítható lesz. Az eddig befolyt adományok teljes összege 4712 frt. 54 kr. Nagyobb összegeket adományoztak: király ő Felsége 100 frt. királyasszony ő Felsége szintén 100 frt. Brúz László, dévai gyógyszerész 150 frt. Egy magát sem életében, sem holta után megnevezeteni nem akaró gyülekezeti tag 105 frt. Gróf Kuun Géza, egyházkerületi főgondnok, 100 forintot, özv. Salamon Ferencné 90 frt. a budapest-ferencvárosi dohánygyár igazgatósága 90 frt. 50 kr. Báro Radák Ádám, gr. Károlyi Tiborné, Szeged város pénztára, báró Nopcsa Ferenc és báró Nopcsa Matild egyenkint 50—50 frt. a budapest-erzsébetvárosi dohánygyár 32 frt. 30 kr. stb. Az adakozó személyek száma 3695. E szegénységgel küzdő lelkes kis gyülekezetünket ezuttal is ajánljuk a nemes szívek kegyes pártfogásába.

= A tiszántúli egyházkerületben is hozzá fogtak az egyházkerületi papi Értekezlet megalkotásához. A közgyűlés befejeztével, nov. 4-én népes értekezletet tartottak, melyen részt vett Kiss Áron, püspök, és az esperesek nagy része. Ki is küldöttek egy bizottságot, hogy Alapszabály-Tervezetet készítsen azon óhajttással, hogy munkálatukkal oly időben legyenek készen, hogy a szép eszmét mielőbb életre hívhassák. Lám csak, nem volt hiában való a mi kezdeményezésünk. Akadt, a ki nyomunkban jár. Igyekezzünk, hogy előnkbe ne vágjanak.

= A bukaresti segéd-lelkész-tanítói állásra Nemes Elek, papjelölt aa. van kinevezve. ki állását dec. elején fogja elfoglalni. Adja isten, hogy a neki adott talentumok szerint híven sáfárkodják új állásán.

= A zilahi áll. segélyezett ev. ref. főgimnázium f. hó 12-én rendezett ünnepélyt a reformáció emlékére az intézet torna-csarnokában a tanárok, gimn. ifjuság és több érdeklődő jelenlétében. A program a következő volt: 1. A gimn. énekkar adta elő szabatosan a «Szózat»-ot. 2. Kerekes Endre vallás-tanár mondott alkalmi imát. 3. Tötös György, VII. oszt. tanuló olvasta fel pályanyertes Emlékbeszédét (A kitűzött jutalmi díjra 4 munka érkezett be. Kettő dicséretet kapott.) 4. Török Gyula, VII. oszt. tanuló szavalta el a «Kálvin» c. költeményt, Szabolcska Mihálytól. 5. A gimn. énekkar a «Hymnus» eléneklésével zárta be az ünnepélyt.

= Mai számunkban jelzett és megjutalmazott két cikkekért Csekme Ferenc barátunk a következő jókedvű sorok kíséretében küldötte volt be: «Nagytiszteletű Szerkesztő Ur! Mellékelt laptöltelék egy hosszabb cyklus akar lenni. Most megy kettő 1. A parókhia. 2. A papleányok Követni fogja: Rektorné asszony borsot tör. A kurátor. Egy megyegyűlés. Kepeszedés, Az özvegy papné, stb. a siker és a fogadtatás szerint. Nagy bölcsesség nem lesz egyikben sem. Kant, Hegel, Schleiermacher, Schopenhauer, Lessing kimaradnak belőle. De, talán lesz valami, a mi kedves papi életünkől, meg egyéni hangulatomból. E két cikk lehet pályázat is, de már a többi nem, lévén aztán tisztelt írója ismeretes. Gernyeszeg, 1893. szept. 4. Csekme Ferenc.» Nő hát, a siker megvan; a fogadtatás a lehető legkedvezőbb várjuk a folytatást; sőt, a «tisztelet írótl» megköveteljük, hogy ez apró jellem-képekből minél többet adjon minden jóízlésű ember zavartalan gyönyörűségére.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. November 23.

47. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Az örök feladat.

A világon semmiről sem beszéltek tán még annyit, hogy az felérne azzal, a mit eddigelé a papokról elmondottak. S ha még én is szólok, ez csak két egymásbúl következő igazság mindnyájunkat kötelező fogvatartása miatt történik. Van ugyanis két igazság, ezek közül az egyiket Guérin határozta meg nagyon jól «la solitude fait éc-rire, parce qu'elle fait penser», a másikat pedig akkor találjuk meg, ha vagy Keblere hivatkozunk, a ki a természetet is az evangyélium szavával szólaltatja meg, vagy Wordworthra, ki belátott abba a mélységbe, mely az emberi léleknek és a természetnek az isteni igazsággal való analogiáját, illetve, ez analogia kimagyarázhatóságát mutatja fel. E két igazság tagadhatatlanságát már én sokszor tapasztaltam, mert a midőn egyszer-másszor gondolkoztam, mindig az utóbbi sorokban kifejezett állítás valódiságára jutottam; ott pedig arra is, hogy előttünk tehát egy örök feladat áll, melynek kifejezésére a szó alig képes. És hogy ennek a feladatnak értéséhez, követéséhez, megvalósításához újra-újra csak visszatérünk, mert azt teljesen kikutatni soha sem fogjuk, tehát, mindig foglalkozunk vele, s mindig érdekesnek találjuk, nem mint a pusztát, melybe ha eljutottunk, s egy tekintettel az egészet átöleltük, idegenkedést, unalmat érezünk vele szemben.

Örök feladat áll isten szolgái, a papok előtt, hogy azt kövessék, azt valósítsák meg. Ez a feladat nagy, magasztos, mint az élet harmóniája, igaz, mint az örök isten. Megértése elragadtatást, és teljes odaadást jelent, bár ez nem könnyű, sőt éppen hogy nehéz, mint nehéz a galambnak a sas magasan emelkedő hideg szárnyalását megérteni. A ki követi, az olyan extazisba jön, a mely feloldozza a világ bilincseitől, és arra készíti, hogy örök hazánknak, az égnek balzsamát szívja. A papok örök feladata az egész lélek, az ember egész gon-

dolkozása, mert egész teljességével az ember bel-sejéből származik. Itt az ember megsemmisül a felséges eszmék között, hogy a szeretetben megtérő lélek uralkodjék benne egész hatalmával. A papok feladata nem más, mint a keresztyénség apokalypsise, az az evangyélium, mely mindenkinek váltságot ígér. Néha nem nehezedik ránk megvalósítása nagyobb súlylyal, mert könnyen megy, mintha virágok közt járnánk, hiszen, nem minden bárányt kell a legnehezebb, a legrögösebb úton gazdájához téríteni, de ki merné azt mondani, hogy itt minden végződik. Óh, a papi feladat az, mely nagyon sokszor panaszt kellene hogy keltsen az ajkakon, midőn azt kell tapasztalni, hogy csak a teremtés gyöngéd, a lomb, a virág, az emberek közt pedig van mérges lehellet, sőt van meggyógyítani való képzelt keserűség, mely üresnek látja az eget, és az emberi világot.

Nem én mondom ki legelőször, nem a legvilágosabban se, hogy előttünk az a szent föl-
adat áll, örök kötelező voltával, melyet az evangyélium tesz szükségessé. Hogy ennek oda kell írva lenni szívünkbe, minden egyes csepp vérünkbe, lelkünknek még legutolsó rekeszébe is, hogy utána törekedjünk, hogy megvalósítsuk. Ám, ha én is mételem, csak újra felidézni akarom ennek tudatát, hiszen, a mi erkölcsi életünk is ugyanazoknak a törvényeknek van alávetve, mint a fizikai: minden képesség, ha ismét meg ismét nem hozzák mozgásba, nem rázzák fel álmából, tétlenségéből, igen sok bajnak lehet kétségbevonhatatlan okává.

Igen, nincs nekünk nagyobb feladatunk, nagyobb kötelességünk, mint az evangyélium. Ezt nekünk folytonosan eszünkben kell tartani, és a szerint cselekedni, és pedig nem másutt, mint a való életben, mert az élet igaz eszménye, t. i. ez a mi feladatunk, az élet küzdelmeiben tűnik elő. Azt mondják, hogy a régi egyiptomiaknak negyvenkét parancsolatuk volt, melyeket mindennap teljesíteniök kellett, nekünk csak egy van, s ez az

egy is olyan, hogy ha nem is vagyunk képesek, teljességében soha sem elérni, még az utána való küzdelem is egyike a legnagyobb gyönyörűségeknek.

Am, sokat kíván ennek a feladatnak a teljesítése. Hiszen, ha a vallás az emberi természet következménye, az ember bátorítója az eszmékért való nagy harcokban; vagyis, ha a vallásban az emberi és az isteni egyesül, egyfelől az isteni kegyelem, másfelől, az emberi szellem minden oldalu fejlődése; következésképp, ha a vallás az ember életében központi hatalom látni való, hogy az evangélium, mint a vallás legszentebb kánona, olyan mélységes értelmű, hogy tán még közelségre sem tud minket birni, hanem csak bizonyos tiszteletre méltó távolságra.

De, ha sokat kíván, azzal legalább mindig biztat, hogy beleviszi az embert az eszmék világába, a mely lebilincseli, s így ellenállhatatlan vágyat támaszt, hogy az örökkévaló céloknak szolgáljunk. Az evangélium hatalmában olyan a papok működése, mint a napnak járása az égen. Minő megfoghatatlan bűvölet űzi velünk játékát, hogy ugyanazon vén csillag, mely kimerülve, az est porátúl kigyult arccal, tikkadtan hajtja nyugalomra fejét, ugyanabban a pillanatban másutt ébred fel, harmattól nedvesen, a szürkület fehér pongyolájába burkolva! Ha egyszer az evangélium rabul ejti a mi értelmi, és érzelmi életünket, akkor az nem enged el soha, ellenkezőleg, erőt ad a gondolatnak, nemességet a törekvéseknek, segélyül hívja az ész minden varázsát, a szív minden érdekét, és felemel, és megtisztít.

Az evangéliumról azt mondták egyszer, hogy az nem a bűnösöknek való öröm-üzenet csupán, vagyis, nem csak ott jár, hol közeli halálát érzi a szív, hanem, hogy az evangélium csak szabályozója a szívnek, ebben az emberi szenvedélyeknek, melyeknek korántsem eltörlésére, kiirtására küldötte el isten az ő szent fiát, ő, a ki azokat teremtette. Igaz volt ez a mondás. Az evangélium az a mi érzelmeinknek, a mi az izlés a művészeknek, mert az ezeket megtisztítja, mególtalmazza mindattól, a mi tulzott, hamis, köznap, s csupán csak azt hagyja meg, a mi szép, nemes és igaz. És így, éppen ennél fogva terjed ki tehát beláthatatlan mezőre a pap hivatása, feladata és működése, a mint hogy a vallás is mindent felhasznál, hogy mindenben segítsen; hiszen, csak ez a legszélesebb értelemben és terjedelemben vett működés ad varázst a léleknek,

ruganyosságot a szellemnek, emelkedettséget a gondolatnak, vagyis, új váltságot az egész világnak, mely éppen olyan ma is, mint régen, úgy vágyakozik az ismeretlen után, úgy éhezi és szomjuhozza az igazságot, mint évszázadokkal ez előtt. Természetes, hogy erre nem elég, csak annyit mondani a világnak higgyetek, és ne kutassatok, hanem fel kell keresni azokat az érzelmeket, az emberben azokat a virilis vonásokat, melyek az emberi szellem legbővebb, tehát, legigazabb expánziói, a melyek megragadása, mozgásba hozása által a szív lecsöndesül, az értelem felvilágosodik, s ott látszik mindenki homlokán a jótékony hatás a béke, és a világosság.

Van, a ki nem érti ezt a feladatot. Hiszen, Egyiptomban sem nyitott mindenkinek utat a templom előtt ülő sphinx; de ki ne képzelné el, hogy nagyobb dicsőséget nyer az, ki ezen a feladaton vesz győzelmet, mint azok a római hadvezérek, kik életük minden eszményét betöltve látták, ha Rómába megtarthatták diadalmenetüket? Ám, a ki nem érti meg, annak sem szabad, kétségbe esni, mert a remény is elég, hogy ez valaha be fog következni; a római szenatus is megkösoruzta mindig azt a vezért, ki vesztett csatái után sem veszté el hitét szerencsésének csillagában. Egyetlen egy eset az csak, mikor visszavonhatlan baj származik mikor itt hibát követ el valaki, mert akkor a fatum az ó-kori tragédiák ama bizonyosságával következik be, hogy a miben hibát követett el valaki, abból nő ki büntetése.

De, ez ritkán következik be, mert ha a keresztyénség székhelye a szív, akkor a papok feladata hasonlít amaz égi lajtorjához, melynek egyik vége a magasságba nyult volt fel. Gondoljatok csak egy képre, mely ott rezeg emlékeitek közt, midőn még kicsinyek, gyermekek voltatok. Ott láttunk vasárnaponkint egy-egy embert a falusi kunyhók ajtajánál, gondolatokba mélyedt, egyedül álldogáló embereket. Az ő füleik a harangszóra figyeltek, s önkintelenül imádságra kulcsolták össze kezeiket. Nem zavarta őket semmi, vagy, legalább ez tünt fel ő rajtuk. Az élet gondjai nehéz ráncok alatt szenvedő homlokukon ott voltak ugyan, de mégis úgy látszott, mintha szívök az egész világ-mindenség fundamentumát tartaná, és jól, mert biztosan tartaná fenn. Melyikünk gondolta, melyikünk tételezte volna föl, hogy ezek az emberek csak földi dolgokra gondolnak; avagy, nem tudtuk-e mindnyájan, hogy azokban az egyszerü, de becsületes, de igaz szivekben a harangszó, s az

isten gondolata lakozik? Igen, míg egyetlen egy ember lesz a földön, kinek szive érezni és dobogni fog; míg a vallás óv-szer lesz a lelki szárazság ellen addig feladatuk lesz a papoknak, melynek betöltése üdvöt ad a léleknek, melynek szelleme isten csodáit hirdeti, a melyeket ő dicsőített meg a mi erőtlenségünkben.

És a papok feladatának betöltése annál könnyebb, mert sok százados multja, s így erős fundamentuma van. Ez már érvényesült az őskeresztyénségben is, a mikor éppen ezért, mondja Bonifácus, a kelyhek ugyan fából, de a papok aranyból valók voltak, a mikor olyan idők jártak, hogy sem az előtt, sem azóta nem látott a világ annyi evangyéliumi erényt, mint ekkor, midőn, hogy az élet istenét áldhassák az emberek, az éj és halál homályába kelle rejtőzködni.

Mondám, hogy magasztos az a feladat, mely az előtt az ember előtt áll, kinek lelkén ezeknek lelki nyugodalma, csöndes boldogsága nyugoszik. Mi lehet a világon szebb, fönségesebb e feladatnál? Hangzanak a szózatok térjete meg, mert elkövetkezett a mennyeknek országa! Bizzál, fiam, bizzál, leányom: megbocsáttatnak a te bűneid! Vagy, megnehezül az idők viharos járása, már-már tátong a hullámok óriás torka, hogy elnyeljen; már-már fölemelkedik a szirtekhez verődő hullámok vészes hangja, hogy rákezdje a félelmes halotti éneket, és csak megcsendül az ige ne féljete, mert én meggyőztem a világot. Hiszitek-e, hogy egyike az a legtermészetesebb psykhológiai momentumoknak, ha azt a papot kiveszik az emberek maguk közül, hogy magasra helyezték, valamiképpen az eget tartják a lehető jók legtisztább forrásának, s a magasztos dolgokat a szentség varázs-fátyolával vonják be?

(Vége következik.)

Ecclesia militans.

A római katolikus egyház, valahányszor a szabad eszmék a társadalomban erősebb alakban jöttek felszínre, s követelték az őket megillető helyet, mindig «ecclesia militans»-sá lett, mert ez eszmék a stabilis egyházat érzékenyen érintették.

Ezeket megsemmisíteni, s békóba verni, törekedett különösen akkor, ha az az egyház elvei és dogmái megváltoztatására törekedett.

Mozgósította táborát, előhívta, s működni kiküldötte a hű, egyházukért élni, s halni tudó «Jézus társaság»-i atyákat.

Most nem elég az, hogy a főméltóságú püspök urak tanácskozni össze jönnek; emlékiratokat szerkesztenek, s ezt felküldik a pápának, és a kormánynak, jelezvén ebben az ők örök megdönthetetlen álláspontjukat.

Nem elég az, hogy Rómából választ kérnek, s azt a kormány mellőzésével, ki is hirdetik, s mindezen ténykedésükért kapják a kitüntetések, s elmennek Rómába felvenni és megköszönni a «bibor-palást»-ot, az esküt megújítani, erőt meríteni, s a buzgalmat fokozni szent Péter trónjánál, a honnan származik az üdv, a kárhozat, a jutalom, a büntetés.

Nem elég az, hogy egyre-másra jelennek meg az erélyes hangon irt «Pásztor-levelek», melyek figyelmeztetik az alsóbb papságot az egyház álláspontjára, s a kötelesség hű teljesítésére.

Nem elég az, hogy ennek hatása alatt a hecc-káplánok és plébánusok serege kel föl, s ki-ki, tehetsége szerint, forgatja a fegyvert a szószéken, és a nép között az «egyedül idvezítő» egyház érdekében.

Ez, mondom, mind nem elég, elő a leghűbb fegyverekkel, elő az edzett harcosokkal, elő, az e célra külön képzett, s az egyházi szónoklatban jártas jezsuitákkal.

Jezsuita! E névre minden protestáns ember szívét a visszaemlékezés keserű és mély bánata fogja el.

Nézzük csak futólagosan végig egyházunk történetét.

Magyarországba Oláh Miklós, esztergomi érsek hozza be őket, midőn a N.-Szombatban tartott zsinaton intézkedik a jezsuiták betelepítése iránt. (1560.)

I. Ferdinánd királyunk már a széplaki apátságot, s a bényei prépostságot adományozza nekik, hogy ezek jövedelméből N.-Szombatban iskolát állíthassanak. (1561.)

1567-ben leégvén rendházuk, az országból kiköltöztek, de nem sokáig voltak távol, mert Draskovics György, kalocsai bibornok-érsek által újra behozatnak Magyarországra (1586.), s tőle a túróci prépostságot nyervén, rendházukat N.-Szombatban ismét fel tudják állítani.

Az 1606-ban kötött bécsi béke határozottan kimondja, hogy az országban a jezsuiták fekvő birtokot ne birhassanak.

Az 1608-iki országgyűlés nagy többsége, országos törvénnyel akarja a rendet kitiltani, de Pázmán Péter ügyes fellépésével kiviszi, hogy csak azt rendelik el, a mit a bécsi béke.

De, ez csak papíron marad, valamint az 1620-ban tartott beszterce-bányai országgyűlés végzése is, mely kimondja, hogy «Pázmán, és a jezsuiták, mint minden háboruságok okozói, az országból örökre kitiltassanak.

Erdélybe a legelső jezsuitákat Báthori István telepíti be Leleszi és Szánthó személyében, számukra alapítványokat tesz, testvére és helyettese, Báthori Kristóf fiának nevelését ezekre bizza. (1579.) Az 1581-iki országgyűlés már megengedi, hogy Monostoron, Fehérvártt, és Kolozsvártt megtelepedhessenek, iskolákat nyithassanak, s nyomdát állíthassanak fel. Mikor pedig neveltjük, Zsigmond foglalja el a fejedelmi széket, teljes hatalmat ad nekik, hogy az egész fejedelemséget bebarangolják, nem annyira a tanítás, hanem inkább vallásuk erőszakos terjesztése végett, s ezt oly garázdálkodó módon tették, hogy az 1588-iki országgyűlés őket az országból kitiltotta.

De, egy pár év múlva (1603.) Bástá katonáival bejönnek. Templomaink kormos falai, az elégetett iskolák és lelkész-lakok romjai, emberi lényektől üresen maradt községek és városok sok ideig hirdették a jezsuiták szellemétől áthatott «Bástá-katonák» működését.

Bethlen Gábor (1623.) az országos törvények dacára, (bécsi béke, beszterce-bányai országgyűlés), monostori, s gyulafehérvári házaikba őket visszafogadja, s a predikálásra teljes szabadságot ad.

A nagy fejedelem szívének nemes indulatát velök szemben is érezte.

Itt megjegyezni kívánom, hogy Básta működése után felve az említett törvények végrehajtásától, Erdélyből, de csak is Erdélyből, eltávoznak.

III. Ferdinánd, s I. Lipót alatt fejtik ki teljes erejüket. Az 1671--1681-ig terjedő időszak, a magyar protestáns egyház keserves évtizede; Kolonics, a gályák, Karaffa vértörvényszéke, a gályákon megkínzott, s elpusztult gályarabok, a vértörvényszéken ártatlanul kivégzettek; szóval, a szenvedések ezer, meg ezer láncolata, mind a jezsuiták titkos és nyílt működését mutatják, kik ekkor már az egész római katolikus klérust vezették, és befolyásolták.

Már az 1687-ben tartott pozsonyi országgyűlés 20-ik törvencikkében azt olvassuk, «hogy a jezsuiták testülete mint társulat, az országba fogadtassék be.»

E törvény csak pro forma hozatott, mert a fenn említett országgyűlési végzések végrehajtva nem lettek, s ők Magyarországon nyugodtan ültek, s folytatták velünk szemben ádáz munkájukat.

Mária Terézia óta a csöndes térítés, a csöndes munkálkodás folyik, börtönbe nem hurcolnak, vérpádot nem állítanak fel, megváltoztak az idők. mondják ők, s az eszközökben is változtatást kell tenni.

De, csakis az eszközökben, mert mióta Loyola Ignác a jezsuita rendet megalapította, s III-ik Pál pápa megerősítette (1540.), 350 év alatt a cél nem változott meg soha, az a cél, mit élesebben a rend második generálisa, Lainez körvonalozott: «A protestánsizmus megbuktatása, s a pápaság, hierarkhia érdekeinek védelme.»

Nem változott a cél, nem változott az erkölcs tan.

Nem szándéksom, e lapok hasábjain világ-történelmi szereplésükkel részletesen foglalkozni.

Büntetésüket megkapták. Befolyást gyakorolván az államok politikai életére, uralkodni vágytak, miért is a katolikus államok (Spanyolország, Portugalia, Franciaország és Olaszország) addig sürgeiték XIV Kelemen pápát, hogy ez rendjüket (1773.) eltörülte. De VII. Pius, a francia forradalom legyőzésével (1814.), ismét visszaállította.

Azonban, az új visszaállítás sem sok jót eredményezett, mert Franciaországból az 1830-iki, Ausztriából, Bajorországból, s a pápai birtokból pedig az 1848-iki úzte ki őket.

Az 1848-iki szabad mozgalmak elnyomásával lassankint, hogy úgy mondjuk, újra visszaszivárogtak több országba, egyebek közt a németországi protestáns államokba (innen azonban, Bismark befolyása következtében, az újabb időben elűzettek), egyszersmind Magyarországra is.

(Vége következik.)

Az egyházmegyék véleménye az Egyházkerületi Papi Értekezlet alapszabály- tervezetére.

(Vége.)

Igen, ha vagy száz esztendővel hátrább volnánk, ha az irodalmi viszonyok egészen fejletlenek volnának; ha nem tudnók, hogy az eszme-csere az, mely összeköt, fejleszt, megizmosít minden instituciót; hogy a beszéd az, mely egy társaság tagjai közt az összekötő delejáramot alkotja: akkor meglehetősen évenként egy kis füzetkével, hogy felelevenítsük azokat az irodalomtörténeti időket, mikor a primitív viszonyokban elég volt bőven, ha ennyit is termeltek. Ám, ki tartana ma ennyit elegendőnek, hiszen, tulajdonképpen, ha teljes akciót akarnánk, a modern élet minden arra szolgáló eszközt meg kellene ragadni, egész teljességében. Meg kellene. De, nagyon tudjuk, sajnosan tapasztaljuk, hogy nem lehet. Hiszen, ki ne tudná, hogy mi éppen nem bővülködünk kincsekben annyira, hogy ilyenre képesek lennénk. Bizony, mi szegények vagyunk. Szegények vagyunk nem csak anyagiakban, hanem még tán, szellemiekben is. Ki tartaná fenn; mi több, ki adná meg önálló jellegét, megkülönböztető vonásait annak a teljesen új Közlönynek, mely az Értekezletet képviselné, és szolgálatában állana? Hol volnának azok a munkások mi közöttünk, a kiknek ideje lenne arra, hogy százfelé szakítsák magukat; kedvük arra, hogy szolgálatuk mellett, megmaradó kicsiny szabadságukat felemésszék, megsemmisítsék? Gondoljuk meg jól, a mit tenni akarnánk. Ne cselekedjünk úgy, hogy a viszonyok számbavételét, sőt, hogy kevesebbet mondjunk, a valószínűségi számítást figyelmen kívül hagyjuk. És, mért ne fogadnók el a Protestáns Közlönyt az Értekezlet szellemi munkateréül? Hiszen, éppen arra kell törekednünk, hogy ha ez tan még nem eléggé keltette föl magá iránt az érdeklődést, mindenütt, a hol megjelenik, keltse azt fel, és miután már elég erős kapocs ebben a mi egyházkerületünkben, legyen még erősebb, és fűzőn, tartson össze mindenkit, a ki érezni akarja az együvé tartozás, vagyis, más szóval, a papi szellem nyilvánulásának, erejének szükségét, és hatalmát. Alig-alig lehet alkalmasabb organuma annak az egyházkerületi Értekezletnek, mint éppen a Protestáns Közlöny, mely a mellett, hogy gyakran megjelenik, és nagy olvasó közönsége van, úgy szólván, alig kerül valami anyagi áldozatába az Értekezletnek, melynek minden időben leglelkesebb pártolója és támogatója volt, és leendő. Hogy kelleni fog okvetlenül valami hirlap, az kétségtelen. Az általános tájékozni akarás, illetve, ennek keresése, feltétlenül megkövetelik egy Lap megteremtését. Ám, miért teremtsük meg ezt még ez után, miután már ebben a tekintetben olyan erős fundamentomunk van, a mely elromolni egyáltalában nem fog, a melynek még fejlődésre, olvasó közönség összehozására sincs már léte fentartásából kifolyólag szüksége. Idegenkedik valaki attól, hogy a Protestáns Közlönyt okvetlenül meg kell rendelni? Legyünk csak csöndesen. Valljuk be, hogy bizony még sok tekintetben szükségünk is lehet arra, hogy ilyen kötelességnek vessenek alá minket. És aztán, a Protestáns Közlöny, minden esetre, áldozatokra is kész lesz, az Értekezlet céljai végett, a mit alig tehetne meg egy

új, s a kezdet nehézségeivel küzdő Hirlap. Egy szóval, nincs egyetlen egy komoly argumentum sem, mely arra indítana, hogy mindenáron új Közlöny alapítását erőszakoljuk. Ilyen javaslatot csak azok pártolnak körömszakadtáig, a kik azt hiszik, hogy csak az a gigászi vakmerőség, csak az a halhatatlan érdem, ha új meg új Hirlapot indítunk meg, melyekről biztosan meg lehet jövendölni, hogy mind vérszegénységben fog kimulni. Ugyan, melyik lesz helyesebb, ha lesz egy új lapunk, melybe nem fog dolgozni senki, mely esetleg csak harmad-negyed rangú izléssel lesz szerkesztve, s hiányait kiabálásokkal, vagy fanatikus támadásokkal fogja pótolni, vagy pedig, ha megmaradunk a Protestáns Közlöny mellett, melynek ereje már kipróbált, megedzett, s a melyről biztosan meg állapíthatjuk, hogy milyen leend a jövendőben? Fel is tesszük az Értekezlet bölcsességéről, hogy tudni fogja azt, a mi egyedül helyes, a minék az ellenkezője nagy oktalanság lenne, éppen ezért, veszélyes és nagyon káros.

Ezzel be is fejezhetnők mindazt, a mit elmondanunk kellett. De, nem tehetjük le tollunkat a nélkül, hogy ne sürgessünk, illetve, hogy ne utaljunk arra, mennyire égető szükség ennek az Értekezletnek életre hívása. Nagy, előre ki nem számítható fontosságú veszélyek fenyegetnek mindenütt, ezeket nem szabad figyelmen, megfontoláson kívül hagynunk. Már-már láthatjuk, hogy megbomlik az alapja mindannak, a mit még félszázaddal ez előtt is az emberek szentnek, sérthetetlennek tartottak. Inganak a társadalomnak, annak a régi, egyszerű, tiszta, átlátszó társadalomnak a fentartó oszlopai, és helyébe lép a régi embernek egy új, kinek nem sokára az a szerep fog jutni, hogy bujósdiát játszik saját maga-magával. Rémitően nyugatiak, rémitően kultur-nemzet lettünk, ennek a tulajdonságnak összes hibáival, és alig egy néhány erényével. Már tanítják, hogy nincs helye a felekezeti formáknak, és gondolkoznak azon, hogy tán még a társadalmi faktoroknak sem, sőt, hogy ennek legtisztább alapja, a vallás is csak illúzió. Mesének tartanak mindent, és megnevetik a tékozló fiu könnyeit, ha az még a multak iránti szent pietast és emlékezést is kifejezni akarná. Hitünket, bizalmunkat, az életbe vetett reményünket sokban elvesztettük, élni akarunk, örökös izgalommal, kétségbeesett hajszával. Mindezt tán azért, mert a fin de siècle pénz és dicsőség, után vágyódó korszakában elfelejtettünk vallásosnak lenni, vagyis, mert nem szeretjük azokat az érzelmeket, melyeknek nem csak fényük, hanem melegségük is van; aztán, mert nem akarunk semmit sem gondolni azzal, hogy a mit elvesztettünk, azt újra megszerezzük, s így még újra megnöveljük. Nem utolsó tényező az sem, hogy sok elkövetett hiba miatt az egyház is elvesztette régi befolyását, az erkölcsöket formáló auktoritását, azt a hatalmát, hogy mindenben vezérlő szerepet játszassék. Ha így tart sokáig, ki tudja, mi fog következni, hol fog ez végződni.

Am, ennek nem szabad így folyni tovább. Új korszakra, új időre van szükségünk, a mikor megvalósulnak álmaink, a mikor kiegyenlítettén azokat az ellentéteket, melyeket a modern élet komplikált szervezete állított előtérbe, új alapon, de az ember örök természetének megfelelőleg, ismét harmóniát tudunk létrehozni összes szellemi és erkölcsi tulajdonságaink között, és a mikor újra megtalálhatjuk magunk-magunkat. Ez az idő, kétségen ki-

vül, el fog jöni, a szellem, mely ezt cselekedni fogja, a vallás, az evangéliumi hit, tehát, a protestántizmus szelleme leend. És nem a katholicizmusé, mert a jelenlegi állapotokért is ez hibás, és ez felelős. A protestántizmus diadalma még csak a jövendőben leend, a mikor az új eget, és az új földet meg fogja teremteni. Éppen ezért van szükségünk erős munkálkodásra, folytonos kitartásra, egyesülésre. Az Egyházkerületi Papi Értekezlet is ezért nagyon fontos, fontos, mint maga az egész jövendő. Ne késsünk tehát, hanem munkálkodjunk, míg arra időnk van, míg mindent jókor elvégezhetünk.

Az egyházmegyéből.

A marosi egyházmegyéből.

A küküllő-menti főkkör papi értekezleti gyűlését okt. 31-én, a reformáció évfordulóján, tartotta meg Szent-István községben. Érdekessé tette e napot a szt.istváni ev. ref. egyházközség tagjainak, nekünk főkköri tagoknak és a vidéki tanítói karnak, kik szép számmal vettek részt, tisztesség érette, az is, hogy a szt.istváni 80 éves s még teljesen munkabíró lelkész, tiszteletre méltó Nesztorunk, Nemes Sándor bátyánk, e naphoz kötötte 50 évet meghaladó papi szolgálata jubileumának megülnését is. Éppen ezért hívta meg egyházába papi értekezleti gyűlésünket, hogy velünk ossza meg ezt a ritka örömet. Megjelentünk, kivéve azokat, kiknek sok dolguk van. Mert tagtársaink közt vannak olyanok is, kik agyon dolgozzák (!!!) magukat otthon s nem érnek rá az efféle időtöltésekre. Tíz órakor templomba mentünk. Ott volt a gyülekezetnek apraja-nagyja és az unitarius egyházközség képviselője, élükön derék, fiatal papjával, hol a tanítói kar lélek, emelő éneke után, szeretve-tisztelt elnökünk, Madaras János mondott szép imát. Utána Kócsi Dániel, vajai lelkész lépett szószékbe és Dán. II. 44. alapján mondott egy mindnyájunk figyelmét lekötött, szép beszédet. Az élénk előadásu, rokonszenves, fiatal szónok érdekesen magyarázta alapigéjét: *Támaszt a mennyei isten birodalmat, mely elrontja mindezeket a birodalmakat és az állandó léssen örökké.*

Hangsúlyozza a szellem diadalmát, mely a keresztyénységben, a reformáció áldásos eredményében, az emberiség fokozatos fejlődésében, a valódi istenországnak eljövételében jut érvényre. Végén, imádkozott e népért, mely kebelébe fogadott és 80 éves papjáért, ki csaknem 52 éve legelteti nyáját hiven, munkásan, igazán.

Ezután, Benedek Dénes, makfalvi lelkész áll föl székből és szól a jubilans öreghez, az ő szívének teljességéből; ismert ékesszólásával köszönti őt, mint jó embert, tisztességben megaggott, minden szépért és nemesért, még az élet alkonyán is lángolni tudó papot és barátot.

Oh, milyen szép egy hiven megfutott pálya után tisztos öregnek lenni! Mig üdvözlő beszélt, néztük az öreg embert, mily nyugodt volt egész lénye, mint a nyugodt lelkiismeret; minő szeretettel tekintett végig gyülekezetén, mint beszélt az ő egész alakja az elmúlt régi időkről, örömeiről s bánatjáról, dicsőségéről és küzdelmeiről, reményeiről és csalódásairól, a megfutott pálya bizonytalan jutalmáról.

Az üdvözlő szavak után, elérzékenyülve felelt a jó öreg: megköszönte nekünk és szeretett gyülekezetének, hogy a z öreg ember előtt felálltunk és orcáját meg-

becsültük. Kért, Jánossal szólván, fiaim, szeressétek egymást. Végre, népére és mindnyájunkra isten áldását kérve, az öreg Simeon szavaival végezte beszédét: Uram! mostan bocsásd el a te szolgádat, hadd, lássam szemeimmel az idvezitőt.

Ezután, a templomba maradva, a gyülekezet nagy számu részvéte mellett, kezdetét vette a tulajdonképpeni Papi Értekezletünk.

Tárgysorozat rendjén, elnökünk tartalmas, a reformációra vonatkozó beszéddel megnyitja e gyűlést. Jegyzőkönyv felolvasása és helybehagyása után, Nagy József, erdő-szt.-györgyi

lelkész olvassa, köztetszessel fogadott sok igazságot tartalmazó «Legyen az isten beszéde a mi fegyverünk» című értekezését. Még Kiss Ferenc, gegesi lelkész értekezése következett volna; de az idő már is előrehaladván, ezen értekezés felolvasása a jövő gyűlésre halasztatott.

A jövő gyűlés helyéül Geges jelöltetett ki, a hol is egyházi beszédet Molnár Lajos, harasztkeréki pap fog tartani; értekezik Kiss Ferenc és Benedek Dénes.

Mindezen lelki élvezetek után, természetesen, ebédelni mentünk Nemes bácsi vendégszerető házához, a hol egy pár kedves órát eltöltve, lön apostolok oszlása. M— s—

TÁRCA.

Tofeus Mihály, *erdélyi evang. református püspök élete.*

Irta: **Konc József.**

(Folytatás.)

Főlemliti ezután, hogy bár ő a fejedelemnek alattvalója, de azért neki a fejedelem a lelki dolgokban nem parancsolhat, mert: Res divinae imperatoriae majestati non sunt subjectae. Végre, tiltakozását ezen majdnem középkori, pápai excommunicatioval, egyházból való kirekesztéssel fenyegető szavakban teszi meg:

«Én azért két hét, vagy másfél hét mulva összegyűjtök kétszáz papot, azok előtt a dolgot így, mint nagyságod előtt megvilágosítom s talám jobban is; mert hiszem az istent, hogy akkor jobb egészségem leszen. Erre az asszonyra törvényt tétetek és isten bizonyosságom, kegyelmes uram, hogy a holt testének kell megfizetni, a mit most elevenen meg nem ad. Mert ki prédikál, orál, ritmizál, énekel neki; holott egy pap, egy deák, egy falusi mester nincs Erdélyben, a kit meg nem bántott, sértett, keserített volna e nagy erőszaktétele.»

«Azért nagyságod ezt bölcsen előzde meg, úgy pedig, hogy az asszony mindent megadjon, valami volt Jakab deáké; mert én abban bizony egy körömnnyt is oda nem hagyok. Hanem, mivel látom, hogy a szentiványi jószág teste-lelke, és az a görög Ilona, a melyért ez asszoy az ekklezsia Trójának kőfalát rontja: a nagyságod tekintetiért ám legyen oda, egye, élje, hizzék véle: ezt is bizony nem jóakarathól cselekszem, hanem csak kételenségből, úgy mindazonáltal, hogy successiot adjon abban is az ekklezsianak, egy jobbagyot s a donatioját is úgy irassa, hogy per defectum az ekklezsiaira szálljon. Ezenkívül, semmire nem mégyek, semmit oda nem engedek, hagyok; senki énnékem egyébről ne szóljon, ne instáljon, mert bizony soha különben nem cselekszem.»

E beszédet a fejedelmen és urakon kívül a fejedelemné, Bánfiné, sőt odaki a palotán, az audentiás bokályos házban is mind hallották, mivel hogy szándékosan nagyon beszélett.

Az eredmény a lett, hogy Gilányiné a szent-iványi jószágon kívül minjent kiadott.

Alig két hét alatt tehát (junius 6-ig) az erélyes, új püspök e nevezetes ügyet végrehajtotta s az egész esemény lefolyását maga leírta július 9-én, melyet Bod Péter az ő saját kézírásából majdnem egy század mulva 1766. hozott napfényre «Polikarpus» című munkájában.

Mennyi vagyonnak jutott birtokába az egyház Tofeus erélyessége által, tisztán kimutatni, nem tudjuk, maga Bod Péter sem tudta. «Mennyi volt a jószágon kívül, írja Bod, a mi az ekklezsia kezére került, előttem nem elég világos.

Ugy érttem, hogy pénz készen lett volna 15,000 frt. drága köntösökben, fegyverekben, gyöngyökben 10,000 frt. érő, melynek egy részét esperességenként elosztották, hogy jó helyekre kitévén, az interesséből a traktusbeli szegény papok s ekklesiastikusok segiltessenek.

A Gilányi fehervári házat minden hozzátartozóival s a magyar-boros-bocsárdi serédi-portióval együtt 1682-ben a ref. egyházi és világi főrendek rendelték Tofeus püspöknek, püspöki hivatala viseléséig, azután pedig a következő ref. püspökök számára.

Volt továbbá Gilányinak Kővárvidéken két faluja: Felső-Fentős és Nagy-Körtvélyes, az elsőt 2,000, az utolsót 2,500 frton vette, Belső-Szolnokban Karulyfalvát hasonlóan 2,000 frton. Ezeket is Hujetnernek hagyta s ennek halálával a ref. egyház birtokába jutottak s a ref. püspöki jövedelem alapját képezik.

Kolozsvártt Belső-Farkas utcában, a köz, vagy sikátor szegletén egy ház, ez a végrendelet szerint, Hujetner halála után, a kolozsvári ekklezsiaira és kollegiumra szállott.

Fejérvármegyei fejérvári Budai Péter tartozott Gilányi Jakabnak 6660 tallérral, mely tartozás az ekklezsiaira szállott s Budai P. úgy egyezett ki az ekklezsiaival 1681. jun. 22-én, hogy azon tartozás fejében adott 1500 aranyat, a többit elengedi az ekklezsia.

A nagy küzdelem s nem kevés kellemetlenség, melyek Tofeust mindjárt püskése kezdetén érték Gilányiné miatt, és általa talán az udvar részéről is tapasztalt némi hidegség arra indították, hogy mind papi, mind püspöki hivatala alól való fölmentését kérje a fejedelemtől, még püspöksége első évének betelése előtt. Kitünik ez kérő leveléből: mert bár 56 éves volt ekkor, elég munkaerővel birt még, hogy papi hivatalát tovább is folytassa, gyengélkedő egészsége mellett is, a mint azután tartott keszédei mutatják. De, lássuk kérényét szórúl-szóra:

«Kegyelmes uram és asszonyom! Im, Isten kegyelméből tizenötödik esztendőmet a Nagyságtok méltóságos udvarában sok nyavalyáim között szolgálatomban betöltöttem. Sem idős állapotom szerint való betegeskedésem, sem e gyűlölséggel s gyalázzal összekötött püspökség nem engedi, hogy tovább Nagyságtok kívánságának papi tisztemben megfelelhessek. Kihez képest, sok fogyatkozásaimról nagy alázatosan bocsánatot kérvén: igen engedelmesen kérem arra is, sok fáradságomat tekintvén, bocsásson el méltóságos udvarából tisztességgel és hogy engedjen birodalmában laknom békességgel. Én, mint eddig, ezután is holtomig Nagyságtok

igaz hiva leszek és maradok. Melyért Isten nagtokat kegyelmesen áldja meg, szivem szerint kívánom.» Válasz:

«Míg Isten bennünket éltet s kegyelmedet is, addig kegyelmed szolgálatja nélkül el nem leszünk, püspöki hivataljának is megfelelhet affelől.

Fogarás, 16. máj. 1680. Apafi, mpr.»

E tagadó válasz után, mind a papi, mind a «gyűlöléssel s gyalázzal összekötött püspökséget» tovább folytatta.

Gelei Katona István püspök a Bethlen Gábertól a fehérvári kollegiumnak és ekkleziáknak hagyott szép summa pénzt (29,000 frt.) kamatoztatván, annyira növekedett, hogy halála előtt (1648) kevés napokkal magához hivatván Csulai Györgyöt, a fejedelem papját, Gelei Istvánt, az öcsészt s más hiteles embereket is, a ládát, melyben volt, felnyitatta s azt mondotta: «Ez az, a mit gyűjtöttem, szaporítottam az erdélyi ekkleziák számokra», találtatott arany és ezüst pénzben 75,000 frt. Mutatott más nagy ládát is, melyben voltak az ezüst és arany drága edények. A ládát korcso lyán is szekerre fel nem tehetvén, felnyitották és darabokba hordatta Csulai György a maga házához. (Bod. Polikarp. 89. l.)

Csulai püspök alatt ezek mind elvesztek, az ekkleziás nyomorra jutott. Tofeus a Gilányi-féle hagyomány megszerzésével némileg ismét egyensúlyba hozta az ekkleziás vagy-on-mérlegét.

Tofeus a kezéhez vett Gilányi-féle pénzeket, arany és ezüst s egyéb tárgyakat a következő évben, 1680-ban Fejérvártt október hó végén tartott generalis synoduson adta át az egyháznak és számolt be azokról. A gyűlés nagy köszönettel, hála-kifejezésekkel vette és fogadta Tofeus fáradhatlan munkásságát. A pénznek egy részét kiosztották a tizen négy egyházmegye között sors szerint, használás végett s az esperesek kezekhez is vették. A többi részét a pénznek visszaadták újból a püspöknek, kezelés végett, valamint egyéb tárgyakat is jegyzék szerint. Tofeus elismervényt kívánt a kiosztott pénzről az egyes megyék espereseitől (senior) s a synodus kötelezte is a seniorokat arra. Debreceni Mihály, a n. enyedi tractus seniora és a synodus jegyzője megírta az elismervényt s azt a többi seniorok is mind aláírták és megpecsételték, a mint láthatni a következőkben:

Háládatosan recognoscalom per praesentesmin deneknek, valakiknek illik, seu nunc in vivis existentibus, seu de inceptis futuris.

I. Hogy tiszteletes és tudós püspök urunk, erdélyországbeli superintendens T. Tofeus Mihály uram ő kglme (kit az ur Isten a mi reformata ekkleziáinknak, Scholáinknak és ügyefogyott Sz. ministeriumunknak éppen lehanyatlott s fogyatkozott állapotjában Előljáróul mutata s ada az felső 1679. esztendőben) azoknak a bonumoknak keresésében, apprehendálásában (melyeket néhai Tek. n. Gilányi Gergely urunk ő kglme Istenünknek házához való szeretetből ebben az erdélyi hazában Istennek sok tövisek között levő, szenvedő, de virágzó drága Liliúmának, Ecclesiájának hosszú időkig való virágzására, gyarapodására per testamentarium dispositionem legált, hagyott volt, úgy, hogy az ő kglme atyafia öcsce T. n. Hujmer Jakab uram ő kglme tandem cum defectu seminis ex vivis exspirálván T. n. Gilányi Gergely uramnak öz. egye u. m. T. n. Apafi Anna asszony ő kegyelme által az erdélyi reformata (avagy, a mint itt köz névvel nevezetik, Calviniana) ecclesiákra deveniálnának és ő kglme által administráltatnának is) azoknak, mondom, az bonumoknak apprehendálásában minek utána T.

püspök urunk ő kglme szorgalmasan, hűségesen és insuper a mltgs erdélyi fejedelem u. m. a mi kglmes urunk Apafi Mihály uram ő nga praesentiajában, vallásunkon levő uri s főrendek előtt esett s lőtt hallatlan, de dicséretes comminutiokkal fáradozott, forgólódott volna superiori anno 1679. tehát Isten kegyelmességéből azokat a jókat apprehendálta s obtineálta is ő kglme.

II. Hogy azon szorgalmatossággal, fidelitással keresztényi hite szerint nagy attestatioknak, imprecatioknak közbenforgásával, (ha t. i. mindeneket igazán elő nem adna ő kglme) azokat a megemlített jókat a Sz. Generalisnak (in synodo Generali Albae A. 1680. die 29. octobr. celebrata kezében assignalta ő kglme és a regestrumok szerint (melyeket a Tek. n. Apafi Anna asszony ő kglme azokról a bonumokról, tisztességes hazafiak, nemes személyek u. m. kopácseli Boér Zsigmond, Fejérváron lakó, Ötvös György és Ernye Száva Péter uramék által iratott volt és im ez megemlített becsületes emberek hitek s magok pecsétjek alatt exhibáltak is volt az Tek. asszonyok ő keglmének és az asszony ő kglme tiszteletes püspök urunknak ő keglmének az bonumokkal együtt) a regestrum szerint, mondom, a Szent Generalisnak szemei eleiben adta ő kglme és azoknak az joknak belsőbb, derekasabb részeit szörin ad oculos praesentalta sok ingo bingó bonumokkal együtt, a mint az idő engedte s nem is akarván fárasztani a sz. generalis sem magát, sem ő kglmét sigillatim több egyéb aprólékos portékáknak mind eléhordatásával, előrakatásával s egy szóval mindeneket, valamik ő kglmének kezébe adattanak volt.

III. Hogy a Szt. Generalis T. püspök urunknak, ő kglmének lelkiesmeretiben megnyugován, azon bonumokat viszont az ő kglme kezébe assignált, hagyott, bizott, a melyeket szentül ő kglme is ugyanakkor levált, kirekesztvén innen azokat a jókat, melyeket azon synodusban az ő kglme generalis inspectioja alatt levő tizen négy Seniorság per sortitionem kiki maga sz. társaságának ususára levált és a seniorok ő kglmek is személyenkint. Item, a mely bonumokat a szt. generalis önkint való jóakaratójából ő kglmének conferalt és adott is, u. m. egy aranyos kannát, egy arany gyűrűt, egy kanavác szoknyát vállastól, feketét, valami kö tőket és egyebeket is, s ismét két gyöngyös pártákat.

Az ide-tova feljül megemlített bonumoknak penig seriessét a Dioecesisből méltán kívánván, ő kglme, köteleztetett mindenik tractusbeli társaság azt ő kglmének kezébe szolgáltatni.

IV. Recognoscalom, hogy mindezeknek utána a Szt. Istent imádtá a szt. generalis ő kglméért és szerelmesiért ő kglmekért, és nagy kívánsággal kívánta, hogy az Isten ő kglmét éltesse, napjait szerencséltesse s legyen az urnál örök emlékezetben, a mit ő kglme a mi Istenünknek házával s a Sz. Generalissal cselekedett, a kinek a midőn az ő kglme electiojakor egy poltura érő ezüstje, aranya nem lévén, s maga is ő kglme egyebét a Sz. Generalisnak egy megvásárolt vászon-zacskójánál s abban bekötött szakadozott s csak mit sem érő leveleinél egyebét nem látván, a nagy Isten az ő kglme püspökségében ennyi gazdagságot adott. Továbbá kívánta a Sz. Generalis azt, hogy az ő kglme inspectioja alatt ecclesiáink virágozzanak és Szt. Ministeriumunknak az ő kglme directioja alatt aestimatioja nevedjék mind inkább-inkább az Isten háza irigyeinek bosszuságokra is. Ilyen s ehhez hasonló szép votumokkal ő kegyelmét tandem Istenek ajánlotta.

(Folytatása következik.)

Különfelek.

= **A mint előre látható volt.** a folyó hó 14-re, Budapestre összehívott zsinat már 15-én befejezte tanácskozását. és szét is oszlott, és miután a miniszteri leiratban kifogásolt törvényszakaszok új szövegezése teljességgel megfelel a kormány ohajtásainak, a miképpen hogy lényegükben ellenők kifogást tenni, nem is lehetett: most már remélni lehet, hogy egy hónap, vagy éppen egy pár hét alatt bírni fogjuk az új szentesített törvényeket. Ennek biztos reményében, a zsinat meg is választotta azt a küldöttséget, mely a király előtt be fogja mutatni a magyarországi egyetemes ref. egyház hódoló köszönetét. Egyhangú választással a küldöttség így alakult meg: a dunamelléki egyházkerületből: Szilasi Aladár, gróf Teleki József, Baksay Sándor, és Szász Károly; a dunántúli kerületből; Pap Gábor, Vályi Lajos, Beöthy Zsigmond, és Véghegyi Dezső; a tiszáninneni egyházkerületből: br. Vay Béla, Bernáth Elemér, Fejes István, Bornemisza József; a tiszántúli egyházkerületből gr. Degenfeld József, Horty István, Széll Kálmán, és Kiss Aron. a mi egyházkerületünkben Szász Domokos, Hegedüs Sándor, br. Bánffy Dezső, és Bartha Lajos. Ezzel a szokásos záró- és köszönő beszédek és ima után, be is fejeztetett az 1891. évre összehívott egyetemes zsinat, hogy ha valamelyes rendkívüli körülmények elő nem fordulnak, ne is hívassék össze 1901 ig. Alig egy néhány esztendő odáig, és mégis, a mostani zsinat tagjai közül hányan fogják megérni!

= **Örömet veszünk tudomást mi is** amaz ovációról, melylyel a maros-tordamegyei közigatási bizottság illette Deák Lajos kir. tanfelügyelőt tíz éves szolgálata alkalmából. Elismerését és szerencse-kívánatát nem csak szóval fejezte ki, hanem jegyzőkönyvre vétetni határozta hazafias és sikeres működése felett. Örömet csatlakozunk a szerencse-kívánókhoz azzal az ohajtással, hogy Deák Lajos barátunk közhasznu pályáján az évek hosszú során keresztül működhessek még áldásosan.

= **Egyik politikai lapunkból olvassuk,** hogy

küküllői egyházmegyénk papi értekezletének «küküllőmenti alsó fiókköre» őszi rendes gyűlését a napokban tartotta meg Dicső-Sz.-Mártonban, Cseresznyés Ödön, körlelkész elnöke alatt. Egyebek között, arról értesít e rövid tudósítás, hogy az értekezlet több a papi ténykedés köréből felmerült nevezetesebb kérdés felett tárgyalagos, élénk eszmecsere folytatótt, s melyek mindenike egy egy hasznos elvi határozatot vont maga után. Szívesen kérjük az illetőket, hogy ezekről minket részletesen tudósítsanak. Ne rejtsek véka alá a gyertyát. Hiszen, haszna akkor van ez értekezleteknek, ha minél szélesebb körben hintik a termő magvakat. A szellemi kincseknek az a természete, hogy megszorodnak, ha sokfelé megoszlanak.

= **«A protestantizmus multja, jelene, és jövő feladata.»** Egyházi beszéd. Tartotta a reformáció emlék-ünnepélyen, a brassói ev. ref. templomban 1893. okt. 29-én, Nagy Károly, ref. pap. Ára 30 kr. Egész jövedelme jótékony célra fordítatik. Igen szép, igen derék beszéd. Mészáros kiemelkedik a mindennapiságból; méltó az ünnepélyhez, és méltó a fiatal lelkipásztorhoz. A ki megrendeli, nem sajnálja meg azt a néhány krajcárt, melylyel még jó célt is mozdított elő.

= **Beküldetett «A mi Atyánk»** képekkel, második kiadás. Ára 80 kr. Kiadja Hornyánszky Viktor, Budapest. A mult esztendőben már megemlékeztünk volt e pompás kiadásu könyvecskéről, mely méltó disze lehet minden protestáns családnak. Akkori véleményünket fentartva, ajánljuk olvasóink figyelmébe.

= **Karcagi könyvkiadó, Szódi S.** felhívást bocsátott ki megrendelésre S. Szabó József «Egyházi dolgok a tők» címü művére, mely a jövő évi febr. 15-én fog megjelenni, és 1 írt. ár mellett bérmentve fog megküldetni. A szerző előbb náprági lelkész volt, most kisújszállási főgimn. tanár és műve egyházi és szertartási beszédek fog tartalmazni. Neve ismeretes az egyházi irodalom terén, és megnyugvással támogathatja mindenki e vállalkozásában.

HIVATALOS RÉSZ.

1144—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett tordalági ev. ref. egyházközség lévitatanitói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületekkel, kert, stb. kívül, egyházhatósági becslés szerint, 206 frt. 76 kr. miből 18 frt. 55 kr. készpénz, a többi kepe és a kanonika föld jövedelme.

Pályázati határidő: december 15. Folyamodványok nt. Lénárt József, esperes aához intézendők, Magyaróra, u. p. Disznajó.

Kolozsvártt, 1893. nov. 22. Szász Domokos, erdélyi ev. ref. püspök.

1128—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett sövényfalvi egyházközség énekvezér-tanitói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás kerten és gazdasági épületeken kívül, egyházhatósági becslés szerint, 212 frt. 54 kr.

Pályázati határnap december 16. Folyamodványok nt. Kovács Elek, esperes aához küldendők, V.-Gálfalvára, u. p. D.-Szt.-Márton.

Kolozsvártt, 1893. nov. Szász Domokos, erdélyi ev. ref. püspök.

1128—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett m.-bodoní énekvezéri állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, kert és gazdasági épületeken kívül, egyházhatósági becslés szerint, 262 frt. 45 kr.

Pályázati határnap: december 16. Folyamodványok nt. Kovács Elek, esperes aához küldendők, V.-Gálfalvára, u. p. D.-Szt.-Márton.

Kolozsvártt, 1893. nov. Szász Domokos, erdélyi ev. ref. püspök.

1128—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett pocsfalvi lévitai állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, kert és gazdasági épületeken kívül, egyházhatósági becslés szerint, 144 frt. 79 kr.

Pályázati határnap december 16. Folyamodványok nt. Kovács Elek, esperes aához, V.-Gálfalvára, küldendők, u. p. D.-Szt.-Márton.

Kolozsvártt, 1893. nov. Szász Domokos, erdélyi ev. ref. püspök.

479—1893.

MEGHIVÓ.

A kézdi ev. ref. egyházmegye f. évi december 7-én d. e. 10 órakor kezdődőleg, K.-Vásárhelyt közgyűlést tart, melyre annak illetékes tagjait van szerencsém meghívni.

Tárgyak: 1. Az egyházközségek jövő évi költségelőirányzatainak felülvizsgálása. 2. Házassági törvényszéki bírák választása. 3. Lehető beadványok, indítványok.

Tiszt. lelkész aait felkérem, ezen közgyűlés tartásáról annak t. világi tagjait értesíteni.

Lécfalván, 1893. nov. 18-án. Zoltáni Elek, evang. ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. November 30.

48. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarútea 9. sz.*

Az örök feladat.

(Vége.)

És ez a körülmény minden további kérdésben egészen jól eligazíthat. Mert ebben mindaz ki van fejezve, a mi feladatunk teljesítésének valóságos alapját és elkötelezését határozza meg. Hiszen, azt teszi ez, hogy az evangyéliumnak és a pap érzelmi életének egy kenyeren és egy vizen kell élni, ha nem akarunk visszamenni azokhoz az ó-görög mythologiai igazságokhoz, melyekből a szív mélyén egyetlen egy sem rakott fészket, avagy csak ideig-óráig sem. Bizony, ha Lear király elmondotta magáról: I am every inch a king, az a pap is csak akkor mondhatja el magáról, hogy hivatását betöltötte nevének megfelelőleg, ha az evangyélium szívének minden ízét, legutolsó rekeszét is eltöltötte.

Az evangyélium hirdetése, nem, szellemének kifejezése, élő megtestesítése minden papnak minden körülmény közt egyedül gondolható feladata. Ez a legelső szükség rá nézve, minden esetben. Ám, a legnagyobb igazság szellemébe való behatolás is, hasonlít ahhoz, midőn a test szervezetében az ugy nevezett élet-csomójáról beszélünk. Hiszen, a legmagasabb érdek teljes kiegyenlítése, teljes megértése, a melynek birtokában az ember a mellékes, a kicsinyes dolgokkal alig szeret foglalkozni, s úgy érzi, hogy ő már megtalálta, a mit keresett volt.

Mindenütt halljuk, olvassuk ma, hogy követelik tőlünk annak az evangyéliumnak, illetve, általa annak a reménynek hirdetését, mely még mindig új életre tudja kelteni ezt a mi vén világunkat, hol a lélek már elvesztette fogékonyságát, a kedély emelkedettségét, gyöngédségét, és a szív megnyugtató, áldást adó melegségét. Tán azért, mert a világ nagyon érzi annak a szürke józanságnak komorságát, mely kigúnyol mindent, s nem kegyelmez még a legártatlanabb illúzióknak sem. Szintén olvassuk, hogy csaknem minden nap

szaporodik azoknak száma, kik áhítoznak egy, a prózainál magasabb világba, kik szeretnék birni azt az állapotot, azt a poézissal teljes tartalmat, mikor telve vagyunk azzal az érzéssel, melyhez az összes tudás a keretet ha szolgáltatja, azt az állapotot, melylyel az irás bíztatja a híveket, a bízni tudókat.

Jól van, ezekre kell nekünk hallgatni, ezek mondják meg nekünk, mire kell törekednünk, s hol végződik a mi feladatunk határa. Mert csakugyan ez, és nem kisebb dolog áll a mi szemeink előtt, mint megvalósítandó eszmény. Hiszen, kinek kell a teremtés örök poézisét, vagyis ezt az örök megújódást jobban hirdetni, mint éppen nekünk, kiknek azt kell hinni, hogy az erkölcsi világrendnek, vagyis, egy szóval, a jónak ez is egyik legbiztosabb kezdőpontját alkotja.

Igen, a mi feladatunk, az evangyélium hirdetése nem záródik be az irás szavainál; a megváltás szükségét minden ember másképpen érzi ma, midőn az «egyéniesség filozófiája» érvényesül. Van egy francia közmondás: «parle à la pierre dans sa langue et la montagne à la parole devallera dans la vallée.» Nekünk nagyon széles mezőnk van, olyan széles, hogy abban határt vetni, nem lehet, hogy abba mindent bele lehet foglalni, mint a hogy abban az eszmében is, melynek szolgálatában állunk: az isten eszméjében, bármilyen kicsiny mértékben tűnjék fel látszólag valahol, de az egész universum visszatükröződik. S ez nem is lehet másképpen. Hiszen, ha nem lehet olyan dolgot képzelni, hol ne az az ember volna látható, kinek lelke van, vagyis, hogy ne minden az embernek lenne alávetve ezen a világon: akkor, az evangyélium, mint ennek a lelki életnek a kivonata, mindenütt ott kell, hogy legyen, mert nem csak az a mondás igaz, hogy a lyra az egyén lelke, hanem az is, mely ezt az evangyéliumra is vonatkoztatja.

Ki tagadhatná el, hogy ma csaknem olyanok

vagyunk, mint a milyenek voltak az emberek Tiberius korszakában? Ma is van fény, pompa, világosság, izlés, finomság, mint voltak akkor. Ám, ma sem rajonganak nagyon az emberek a tiszta erkölcsökért; sőt, tudjuk, hogy vannak, mint éppen akkor, olyan Macbet-féle jellemek is, melyek azt hiszik, hogy az emberi gyöngédség virágai a bűn melegágyából is kikelhetnek. Óh, ma nagyon sok az olyanok száma, kik nagyon is hamar eljutottak a lelki törődöttség szánalmas állapotába, a kik, éppen ezért, pusztában, sivár egyedül-létben érzik magukat, ha a legtöbb ember veszi is őket körül.

Ime, hogy szükség, örök szükség van az evangélium szellemére, abban új idők teremtésére, mely friss legyen, mint az életnek lehellete. Sokat kell tehát tennünk nagyon; többet, mint valaha. Az nem vigasztalhat, nem nyújthat továbbra felmentést, hogy eddig is munkálkodtunk, tehát, nem minket ér a gáncs, ha nincs siker; nem vigasztalhat, mert nem az ér valamit, hogy csak dolgoztunk, valamint az sem ér semmit, hogy reggel felkelünk, hanem csak az, ha jókor kelünk fel.

Munkánkhoz pedig, nem kell több dolog, csak e kettő: hinni és akarni. Hinni, mert e nélkül nem születik meg semmi nagy, s mert az, hogy nem hittek az emberek, többet ártott már a világban, mint az, hogy hittek. Akarni, és pedig jól, és jól akarni, öntudatosan, kész szívvel, nem úgy, hogy akkint járjunk ezzel, mint a tudatlanok a könyvekkel, kik ezekkel nem tudnak semmit sem tenni. S ha hit és akarat van bennünk, megszületik a kedv, az arravalóság is, további feltétele minden eredménynek, mely fáradozásaink közben letörli az izzadtságot homlokunkról, tovább visz, a nélkül, hogy egy panasz-szót engedne ejtenünk, ellenkezőleg, azzal a biztos tudattal, hogy ilyenkor az a fáradság gazdagabb eredményeket hoz majd maga után, mint a leggazdagabb kincses bánya, melynek gyomrában drága arany-ezüst erek vannak.

És sikerülni kell a mi munkánknak, hiszen, ha ez nem történhetné meg, ez egy jelentésű lenne azzal, hogy ebben a világban nincs semmi fentartó erő, semmi élet, semmi megmaradás. Minden el van készítve reá, hogy a mit teszünk az evangélium érdekében, az meddő ne maradjon, hanem gyümölcsöket teremjen, némelyik hatvananyit, némelyik száz anyit. Ha a keresztyénség egy új világnézetet teremtett és hirdetett, egészen másat, mint az ó-görög életé, mely nem tudott tökéletesebb örömökről, mint az élet örömei; ha e világnézet

ma már csaknem teljesen áthatotta a civilizált világ rétegeit és jobban hatotta át, mint a hogy első pillanatra megláthatnók, úgy, hogy ma már egészen mások vagyunk léleekben, mint az ó-korban, midőn pl. a részvétet Cicero az ember erényei közül teljesen száműzte; ha ezeknek így kell lenniök, mert így vannak: akkor ez mind azt mondja, hogy még csak ezután jön el inkább, mint eddig az az idő, mikor az evangéliumot és általa a magunk hatását, a magunk vezérlő szerepének elismerését belevihetjük a világ organizmusának vérforgásába.

Annak a munkának természetesen munkának kell lenni. Olyannak, a mely megfeleljen mindannak, a mi a hatást biztosíthatja. Ha az értelmi élet, ha a kedély világa, vagy a pszichológiai és ethikai momentumok száz és száz különböző faja teszi szükségessé az evangélium szellemének való hódolást, mindennek a beláthatatlan megszűnésnek egyetlen távlati központja annak birtokát kell hogy képezze, ki abban az evangéliumban azt a principiumot látja és akarja láttatni, mely a világon legnagyobb, legelőbbre való, mindennek feletti. Hiszen, csak így lehet kifejtetni azokat az impressiókat, melyek mint a világ által óhajtottak: legkivánatosabbak, ha az evangélium által mutattatnak be; csak így lehet kiárasztani azt a melegséget, a melyre szükség van, azt a tisztaságot és szellemet, a mely legbecsesebb, a mely mind az evangéliumhoz bilincsel mindenkit. Csak így lehet a sikert biztosítani, mert az ember, ki ezt akarja, valódi ember lesz, ki az igaz életet érteni is, élni is fogja.

Akármit is mondjon bárki, de tényleg el kell jönni az időnek, mikor ez nem álom fog lenni, nem kívánság, hanem igazság és valóság. Mikor az evangélium szelleme előtt mindenki leteszi fegyverét, mindenki meghajtja fejét, nem, hanem belátja, hogy az emberiségnek csak ebben lehet megtartása. Hiszen, hogyan? Nem tarthat örökké ez a mi századunk, mely az eredet-kutatás és a szétaprózás munkájával foglalatokodik, mely csak halmoz és egyre halmoz, míg az értelmi erők fel nem mondják a szolgálatot és valami egyszerű, valami tiszta, de nyugodt, de méltóságos után nem vágyakoznak. Akkor ismét az emberi élet harmoniáját fogják keresni azok, kik mostani tudósaink helyét elfoglalják s hol találhatják meg ezt inkább, mint az evangéliumban, a mely az ember legtermészetesebb művoltának felel meg? Mert csodálatos az az evangélium! Nem tudom, ki mondta, de jól mondta, hogy az hasonlít ahhoz

a folyamhoz, melynek vize néhol oly sekély, hogy egy bárány is átgázolhatja. másutt meg oly mély, hogy az elefántot is megusztatja. Soha sem fog elkövetkezni az az idő, mikor az evangélium érthetetlen. ám, hogy egyszersmind ne a legfenségesebb legyen az embereknek. Hogy ne hasonlítson ennek beszéde az író teljes értésének naivitásához, a mikor, t. i. mindent legjobban és legegyszerűbben mondhat el, mert mindent legjobban ért.

A mezei virágokról szokták mondani, hogy azok egész vidékeket betöltenek illatukkal. Nos, ha az evangéliumot valósítjuk meg, és azt a feladatot töltjük be, a melyet ez ír előnkbe, ám, csakis akkor leszünk mi is olyanok, mint a milyenek ezek a mezei virágok. S ha tetszik, a mi eszményünk ekkor lehet az erkölcsi embernek akár koronája, akár lelkének verőfénye, de mindenestre az a fenség és az a magasztosság, a mely megszentel és magasra emel; a melyre tehát ebben a világban első renden van a legnagyobb szükség. Akkor minden megvalósul, és e vén, rozzant, beteges élet helyett, találunk egy szebbet, ifjabbat, poetikusabbat.

Hogy mindez megtörténhessék, ismételem, rajtunk áll. A mi örök feladatunk: ez az evangélium, mely ha hiven szolgáljuk, elvisz minket oda, a hova menni akarunk. Ám, hogy ez meglegyen, legnagyobb kötelességünk is. Ezért hívott el minket a mi mesterünk, hogy a munkát, melyet ő megkezdett volt, mi jól, mert pontosan, mert hiven, teljes szívünkkel, teljes lelkünkkel, és minden erőnkkel teljesítsük. aztán tökéletességre juttatni sietessük. Volna-e közöttünk csak egy is, a ki késlekednék. A ki oda ne vetné kezét a munkára, és egygyé ne tenné szívét, lelkét az evangélium érdekével, mely egykoron, az idők teljességével megifjítja a világot.

Nincs okom, világosabban megmondani, hogy a mit tennünk kell, az az evangelizáció. Érti mindenki, tudja mindenki. Oh, hát hadd teljesítsük hiven, okosan. Csak meg kell kezdeni, s a kezdetnél már meg fog dobbanni mindenkinek szive, hogy mintegy érezze öntudata előtt személyes létének azt az első percét, mely arra indítja mindig, hogy ezt az ő állapotát meg ne szakítsa, hanem tegye folytonossá.

Eddig sok fegyvert használtunk; nem kutatjuk, minő okokból, lassankint sokat elvesztettünk; aztán, sokat is elvettek ezek közül tőlünk. Egy fegyverünket nem használhattuk mindig, azt a fegyverünket, melyet nem vehet el tőlünk senki,

s ha úgy akarjuk, nem veszhetünk el soha. Vegyük elő, aztán használjuk ezt folytonosan, mert ebben van hivatásunk, ebben van örök feladatunk.

Van a latin költőnek egy mondása: ad exemplum regis totus componitur orbis. A királyokra, de minden evangéliumot hirdető papra is igazán illik ez a mondat. Legalább kellene, hogy illjék. Mert, hogy az itt kifejezett értelemben király legyen minden pap elengedhetetlen kötelessége. S hogy általa arra a mintára alakuljon a világ, mely egyedül lehet javára: mindig a legszebb, a legmagasztosabb hivatás és feladat lehet, a mely egy evangéliumi hitű papot lelkesíthet.

Ecclesia militans.

(Vége.)

A jezsuiták eltörlése alkalmából a rend 24 tartományában 22,589 tagból állott.

Magyarországon birt 18 kollégiumot, 11 ténitő házat, a nagyszombati egyetemet, a kassai, győri, budai és a zágrábi akadémiákat, 30 gimnáziumot, 12 növelődét, hol papok, s 9-et, hol világiak képezettek.

Jelenleg van Magyarországon négy házuk: Nagyszombatban, Pozsonyban, Szathmáron, és Kalocsán. E helyeken van 57 rendtag, 47 coadjutor és 24 növendék. (Lásd: Magyarországi római és görög katolikus papság egyetemes névtára. Tokodi, Temesvár.)

E két statisztika nagy különbséget tüntet fel. Számuk azonban 1890—93. években minálunk nagy mértékben növekedett.

Érdekesnek tartom leírni, hogy miképp vélekednek felőlük egyes jeles történészek.

R a n k e (kath.) «Az első jezsuiták ártatlanok, a későbbiek bűnösök.»

Q u i n e t (kath.): «A jezsuita rend minden bűn ideálja megtestesülve.»

M a c u l a y «A jezsuita rend az egyház diadalmas hadserege. A pápaság restauratora.

A reformáció már fél Európát hódította meg, ezt a hódítást állította meg a jezsuita rend.»

Ugyanezen író «Midőn a növelést vették kezükbe, meghúzták azon határvonalat, meddig lehet a tanuló ifjúság érzelmeit feszíteni, hogy az az egyház kárára ne váljék.»

S c h e r: «Teljes ellentétben az egyén felszabadtására irányzott reformáció szellemével, érvényre igyekvék emelni az egyén föltétlen odaadását, s önfeláldozását az egésznek érdekében. A jezsuita szive rendje kebelében dobogott. Egy tábornoknak se voltak soha engedelmesebb, rettenthetlenebb és hősiesebb katonái, mint a jezsuita generálisnak, és egy tábor se volt soha mesterségesebb stratégiával vezényelve, mint a jezsuiták serege. Mind megannyi Proteus, soha meg nem szűnő háborút folytatott a szabadság ellen. E célra volt irányozva minden törekvése. A jezsuita lett legyen bár tudós, államférfi, katona, művész, nevelő, vagy kereskedő, mindig jezsuitának maradt. Ma a királyokkal szövetségelt a nép ellen,

hogy már holnap orgyilkot emeljen, vagy mérget keverjen a koronás fő számára, mert a helyzet változtával ezt kívánta a rend érdeke. A népeket forradalmakra izgatta, s ugyanakkor vérpadokat készített a lázadóknak. Mohó kapzsissággal gyűjté a kincseket, hogy azokat annál nagyobb bőkezűséggel elpazarolhassa», stb. (Geschichte der Religion. III-ik kötet. Ford. Szász Domokos.)

A jezsuitáknak ezen rövid történeti ismertetése után, rátérek zilahi szereplésükre.

A kalocsai rendházból folyó hó 15-én ki lett küldve Zilahra, (Zilahon a reform. lelkek száma 5000 en felül van, róm. kath. 800—900 lélek.) Flodung József, jezsuita páter, kinek minősítése a következő fineveldei felügyelő, vallastan tanára, s hitszónok. (Egyetemes névtár. Tokodi.) Kiséretében volt egy coadjutor.

Jövetele előre jelezve volt a hiveknek a róm. kath. hitközség plébánusa által. Vasárnap délelőtt zsufolásig megtelt a Schlauch püspök költségén emelt diszes templom áhítatos hivekkel.

Páter Flodung elmondta jövetelének, illetőleg, küldetésének célját, mely nem más, és nem kevesebb, mint egy hétig «s z e n t m i s s i ó t» tartani; más szavakkal, erősíteni a katolikus öntudatot, a meglazult vallásos érzést felfrissíteni, s kivetni «Péter hálójá»-t.

E bevezetés után, megkezdődött a munka: reggel és este szent beszéd tartatott, melyre kíváncsiságból felekezetünkhez tartozó egyének is elmentek, miután Zilahon még jezsuiták sohasem voltak. Folytatták szorgalmasan a gyóntatást délelőtt és délután, áldoztattak, és áldoztak.

A kollegiumokba s az elemi iskolákba járó róm. kath. növendékeknek «g y e r m e k - i s t e n i» tiszteletet tartottak, a tanuló ifjaknak emlék érmet osztottak ki, stb.

Ez mind szép! Mind helyes! Minden felekezetnek, s ezek papjainak elengedhetetlen kötelessége, az egyházi élet, vallásosság, felekezeti öntudat emelése.

De ők nem csak ezt tették.

Az ismert hét sakramentum tárgyalásánál, s bizonyításánál megtámadták egyházunkat, gyalázó kifejezésekkel illették annak hitelveit, az egyház-történelmet meghamisították, vallásunk törvények által biztosított és elismert jogosultságát (recepta religio) kétségbe vonták, z a g y v a l é k n a k, e r e t n e k e k n e k neveztek. A mi papi jellegünket semmisnek nyilvánították ki

A vegyes-házások közt a civódás magvát hintették el. Templomainkat, szegénységünket kigúnyolták, «Úr v a c s o r á n k»-ról dehonestálólólag szóltak.

Sőt, egyszer a személyeskedés terére is átcaptak, Szász Károly, jeles püspökünkről állítván, hogy a püspöki címet jogtalanul használja, mert csak szuperintendens, s így apostolica successio-val nem bírhat. (Lám, milyen jó, hogy az állam, és a többi felekezetek másképpen gondolkoznak.)

Izgattak az állam ellen, midőn a szószékről az elkeresztelési rendelet ellen szóltak, s azt bírálgatták, stb.

Az ember őket hallgatva, bámulva kérdezte önmagától: vajjon, nem a reformáció kezdetén állunk? A templom udvarán nem lehet-e látni a máglyákat, melyen bennünket, elkárhoztattak, meg fognak égetni?

Valóban, jól esett, midőn este, a templomból kijövet, láttuk a szép kék eget, rajta a csillagok milliárdjait, mely fennen hirdeti, hogy mi is egy jó Atyának szerető, és szeretett gyermekei vagyunk, s az arcunkba csapódó friss szellő figyelmeztetett, hogy mozgunk, élünk, és vagyunk.

Föleszmélve, jogosan kérdehetjük: hogy ismerik-e ők azt a helyet i g a z á n, honnan «I s t e n i g é»-jét kell hirdetni?

Mi ismerjük. Protestáns lelkész előtt ez a hely szent. Onnan a pap az örök istenit, örök emberit, s a felebaráti szeretetet hirdeti. A templomi kathedrát nem kisebbiti, nem profánizálja soha.

Az üldözések korában, a nehéz és könnyhulításokkal telt időben sem hallatszott onnan soha más; nem hallatszott onnan a hatalmas, elnyomó felekezet ócsárlása, nem a fennálló törvények elleni izgatás.

Polemizálhatunk egymással hirlapokban, vitatkozhatunk a magán életben, de annak a helynek magasztos rendeltetését mindig tiszteletben kell tartanunk.

Zilahon jezsuiták nem voltak soha.

Nevök csak egy zilahi ev. ref. pappal, kézdivásárhelyi Matkó Istvánnal van összekötésben. Ez felsőbányai pap korában Sámbar Mátyás miszsiónárius jezsuitával a «hit ágazatai»-ról nyilvános bírák előtt Sámbar ajánlatára oly feltétel alatt fogadta el a disputát, hogy a ki meggyőzetik: fejét veszítse el. A szóvitán Sámbar meggyőzetett. Azonban, Matkó megkegyelmezett, de a bírák egy kovács-harapófogóval két első fogát kihúzták.

Matkó István 1666 ban Zilahra hivatott meg papnak, itt irt is egy munkát Sámbar ellen, melynek címe a következő: «X. ut. Tök könyvének eltépeése, avagy Bányász-Csákány, melylyel annak fővényen épített, s már leromlott házát elébbi fővényre sikeretlen sárral raggatni akaró, és ezer mocskokkal eszelősen sinlő, s mázló Sámbar Mátyás nevű tudatlan sárgyúró megcsákányoztatik K. Vásárhelyi Matkó István, zilahi pap által, ki bányásznak neveztetett Sámbartól.» (Lásd: Régi magyar könyvtár. Szabó Károly.)

Sámbar Mátyás egyike azon jezsuitáknak, kinek nevével 1660—1667-ig terjedő időszakban nagyon gyakran találkozunk. Ellenünk több munkát is irt. (Lásd: Erdély története. Szilágyi Sándor.)

Ennyit a zilahi egyháznak, illetőleg, egykori jeles papjának, a jezsuitákkal való küzdésére vonatkozólag.

*

A római katolikus egyház, mint fentebb jeleztem a jezsuitákat mozgósította, működésüket megkezdették: felső Magyarországon, dunántúl, és a Tisza vidékén.

Tudomásom szerint, páter Flodung azon helyeket akarja felkeresni Erdélyben, mely helyek előbbkelők, s a hol a kálvinista hivek többségben vannak.

Nekünk velök szemben fegyverünk: a biblia, melynek alapján állunk, és működünk, s ebben tanítása és eszméi Jézus Krisztusnak.

Hirdessük templomaink kathedráin szent vallásunk tanait okossággal és szelidséggel, mindig szem előtt tartva azon hely magasztos voltát.

Az iskolákban tanítsuk buzgón egyházunk történelmét, s ennek erkölcsstanát.

Rendezzünk a tél folyamán «Felolvasó este-lye k»-et, ismertessük ott egyházunk történelmének nevezetesebb mozzanatait, s azon tényezőket, melyek a vallás-erkölcsi élet fejlesztésére befolyással bírtak, és bírnak. Beszéljünk a római kath. egyházról, a jezsuiták történelméről, mutassuk ki céljukat, hivatásukat. Polemizáljunk objektív feyverekkel.

Terjesszük a protestáns színezetű és tartalmu lapokat. népies iratokat.

Ha így teszünk, fellépésök velünk szemben sikertelen marad.

A küzdelemben eszméink győzni fognak, s mi onnan megerősödve fogunk kikerülni. «Péter hálója» üresen marad, s ők magukat bogozzák meg.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1893. november 26 és 27.

Einökölt: főt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak dr. Kolosvári Sándor, elnökhelyettes, Gyarmathy Miklós, dr. Vályi Gábor, Szász Gerő, Domokos Antal, dr. Szász Béla ig.-tanácsosok, Parádi Kálmán, tanügyi előadó, dr. Sárkány Lajos, számvevő, dr. Deák Albert, ügyvéd, Deák József, pénztárnok, Bodor Antal, k. előadó, Márkus János, titkár és Kádár János, s. titkár.

Az ülés megnyitása után, felolvastattak az időközben elnökileg elintézett ügydarabok jegyzékei s a tett és ismertetett intézkedések jóváhagyó tudomásul vétettek.

A kölcsönügyekben tett intézkedések bejelentésével kapcsolatosan, főt. püspök aa. ismerteti a pénzpiacok lanyha irányzatát, a kölcsönpenz drágaságát s erre tekintettel, jóváhagyó tudomásul vétetni kérte azon elnöki intézkedését, mely szerint az egyházkerületi közalpból nagyobb kölcsönök kiadását megszüntette. Igazg. Tanácsunk főt. püspök aa. intézkedését jóváhagyó tudomásul vette, de mert az ismert adatokból azt következteti, hogy a közalapi kikölcsönzésekkel már odáig ment, hogy a kölcsönadás egyelőre teljesen is megszüntethető volna, útasította a kebli pénztárt, hogy a kölcsönügyi előadóval és számvevővel együttesen, tájékoztató kimutatást készítsen arról, hogy mennyi kölcsön van már kiadva és megszavazva? E kimutatás alapján fog azután Igazg.-Tanácsunk határozni esetleg a kikölcsönzések megszüntetése, vagy mily mértékű tovább folytatása fölött.

Budapesti közjegyző, Kiss Aladár úr kérésére, az egyházkerületünk által Amelka András és társai budapesti lakosoktól megvásárolt házastelek vásárszerződése jóváhagyatott, s szabályszerű záradékkal ellátottan visszaküldetett nevezett közjegyző úrnak a bekebelezés foganatosítása végett.

Körösfői egyházközségünk azon kérdésére, hogy a személyi alapon kivetett, de az illető egyháztagok elköltözése, vagy birtokaik eladása folytán elveszett képét miképpen biztosíthatná: az egyházközség útasíttatni határozatott, hogy törvényadta jogánál fogva, léptessen új és a dologi teher elvén nyugvó keperendszert életbe.

Abafáji egyházközségünknek indokolt és az egyházmegyei tanács által is pártolt kérésére megengedtetett, hogy papi állását három évig betöltetlen hagyassa, s az interkáláris jövedelemből papi lakását megépíthesse. Az egyházközség azon határozata, hogy a jelzett időre, évi 100 forint tiszteletdíj mellett, t. Jánosi Béla, beresztelki pap aát. nyerte meg a beszolgálás végzésére, szintén jóváhagyó tudomásul vétetett.

Sajó Udvarhelyi egyházközségünk kérése folytán, központi kezelés alatt álló tőkéjéből 330 frt. 91 kr. az egyházközség által vásárolt belső telek kifizetése céljából kiutaltatott.

Nagy-Almási pap, t. Bod László aának, az egyházközség és egyházmegye által elfogadott nyugdíjazási kérése, a fölhozott, s igazolt betegség indokából, Igazg.-Tanácsunk által is elfogadtatott, és ennél fogva, nevezett aa. félfizetéssel nyugalomba bocsátatott, s az egyházközség útasíttatott, hogy a rendelkezésre maradt 688 frt. 73 krajcárnyi félfizetésre és szállás-élvezetre a papi állomást törvényesen töltsse be.

Szászvárosi Kún kollegiumunk Előljáróságának indokolt kérésére, megengedte Igazg.-Tanácsunk, hogy Halmágyi Antal, helyettes rajztanár részére a rendelkezésre álló s nevezett tanár aa. működése által is kiérdemelt rendes tanári fizetés folyosíttassék.

Kozma Ferenc, kir. tanfelügyelő urnak, m. frátai népiskolánk tanítói állomásának betöltésére vonatkozó átiratára, az illetékes esperestől beérkezett jelentés alapján, megiratni határozatott, hogy a tanítói állás éppen betöltés alatt áll. Az átirat ama részét illetőleg, mely, egy följelentés alapján, az iskolákban állítólag fennálló szabálytalanságok megszüntetését, illetve, hiányok elenyésztetését kéri, nevezett tanfelügyelő úr értesítettik, hogy m. frátai iskolánk a lehető legnagyobb rendben van, s így a bemutatott panasz rozszakaratú s alaptalan rágalom.

Ugyancsak Kozma Ferenc, kir. tanfelügyelő úr megkeresése alapján, tárgyalattak a m.-bikali és n.-kapusi egyházközségek iskola-ügyei s M.-Bikalra, az egyházközség kérése alapján, állami iskola felállítását kéri, határozta Igazg. Tanácsunk, a kir. tanfelügyelő utján, minthogy az egyházközség, saját erején, iskoláját jókarba állítani s tanítójának megfelelő javadalmat biztosítani nem képes. N.-Kapusra vonatkozólag közli Igazg.-Tanácsunk a kir. tanfelügyelővel, hogy a tanítói állomás, időközben, képesített egyénnel betöltetett s így a fennállott hiány megszűnt.

Nagy-enyedi Bethlen-kollegiumunk intézeteinek belakási, kormányzati szabályrendeletei, az azok felülvizsgálása és megállapítása végett kiküldött ig.-tanácsi bizottság jelentése alapján, elfogadtattak s ennek folytán ez eddig fennállott rektor-professzori állásnak megszüntetése, az ujonnan szervezett háznagyi hivatal beállítása, szóval, az egész szabályzat életbeléptetése engedélyeztetett.

Székelyudvarhelyi és szászvárosi kollegiumaink jövő évi költségvetései, némi megjegyzésekkel és módosításokkal, helybehagyattak.

Szinyei egyházközségünk kérésére, a papi telken épített istálló építési árának kifizetésére, az egyházközség központi kezelés alatt álló tőkéjéből 100 frt kiutaltatott.

Galgói egyházközségünk kérésére, a tanítói állomás ürességben léte miatt, a rendelkezés alá került 37 frt. 50 krajcárnyi interkáláris jövedelem, az iskola felszerelési hiányainak pótlása céljából, kiutaltatott.

Végül, főtiszt. püspök aa. ajánlatának elfogadásával, a torda-túri körlelkészi állomásra, t. Nagy Mózes, rendelkezés alatti segéd lelkész aa. neveztetett ki, s fölhivatott, hogy állomását mielőbb foglalja el, hogy a rendkívül kényes felekezeti helyzetben levő körlelkészesség sokáig pásztor nélkül ne maradjon.

Ezek után a napirend ki. levén meritve: az ülés bezárattott.

r. s.

Az egyházmegyéből.

A görgényi egyházmegyéből.

Ez egyházmegye Papi Értekezletének alsó köre oktbr. 31-én Körtefáján, felső köre nov. 3-án Magyarórn tartotta meg ez évi őszi gyűlését.

Az elsőn Csekme Ferenc imája után, Teleki József reformatóciómémlékbeszédet tartott, Róm.VIII. 31.

vers alapján, protestánshoz és emberhez illőnek tartván ez emlék-ünnepélyek tartását. Történelmi visszpillantást vetve a keresztyén vallás keletkezéséért, rajzolta annak elfajulását a középkorban, aztán a reformátorok működését e jelszó alatt: «Ha isten velünk, kicsoda ellenünk.» Majd a pápizmus fellett kivított győzelemre mutatva, szent vallásunknak élő hittel és felvilágosodott józan ésszel leendő dajkálására hívott fel, hogy azt sértetlenül adhassuk át utódainknak.

Kiss Lajos németből fordításban igen érdekes a p h o r i s m á k a t mutatott be, melyeket úgy a papi kar, mint a szép számu hallgatóság tanulsággal hallgattak meg.

A gyakorlati vitatételek rendjén, a k e p e v á l t á s o k körül oda konkludált a gyűlés véleménye, hogy a pénzürték folytonos hullámzása mellett, sokkal helyesebb, a kepemegváltásokat részben gabona-magtárakból kifizetendő terményekre fektetni.

Még csak azt említve meg, hogy a következő gyűlés előleges millenniumi ünnepély formájában határozottatott megtartatni: lássunk a testvérkör programjából is valamit.

Itt Pap Lajos közönséges egyházi beszéddel végezván az isten-tiszteletet, egészen papi körben tartatott meg az Értekezlet, melyben élénk eszmecserére adott alkal-

mat a papi nyugdíj kérdése. Megérett gyümölcs volna bizony ez, de hát ezer akadály, ezer nehézség állja útját, minden egyes nyugdíjazásnál két családot juttatva felkenyérre.

Nyomósabb határozatokat igtathatott jegyzőkönyvébe az evangelizációról, a vallás-tanításról, az énekügy fejlesztéséről, s egy-egy a szivekbe írott jegyzőkönyvi kivonattal lett mindenikünk feltarisznyálva, hogy főképp a megváltozott egyházpolitikai viszonyok között, evangelizálni, vallást tanítani, ifjúsági egyleteket alakítani, az egyházi és iskolai mű-éneket fejleszteni, lét-kérdésünké vált.

Végül, Szabolcska Mihály, a «mi poétánk» zsoldár-fordításokat mutatott be, azon irányzatból, mely nem akarja a zsoldárok ódon zamatját letörülni, s a modernizálásban nem megy oda, hova egy bizonyos tábor, mely népdal mintákra ütötte a zsoldárokat. Felolvassa a 3. 23. 72. 90. zsoldárok fordítását, s egy pár eredeti dicséretet. Mindenikben Szabolcska költői, erős nyelvérzéke nyilvánul, s bizonyára a megújítandó énekes könyvben ezerek, meg ezerek ajkán fognak felhangzani, ezrek, meg ezrek szívében fognak visszhangzani azok a sorok, melyekben Szabolcska költői lelke Dávid és Szenci-Molnár lelkével szent egyezésre lépend!

Csekme Ferenc.

TÁRCA.

Tofeus Mihály,
erdélyi evang. református püspök élete.

Irta: **Konc József.**

(Folytatás.)

V. Hogy mindezek, a dolognak valóságában, mind így mentenek végben, megemlített Synodusban, adom mindezekről az ő kglme püspök uram megnyugtatóására, posteritásának is ő kegyelmének securitására imez requisitiomat és egyszersemind quietantiamat, fide mediante, az Sz. Generalis hagyásából, patancsolatjából, az szt. generalisnak tulajdon pecsetével is imez quietantiamat megerősítvén. Anno Domini 1680. die 29 Octobr. in Synodo generali Albae tum celebrata.

Michael H. Debreceni, tractus N.-Enyediens. Senior et. S. S. generalis juratus Notarius, mpria. Melynek több becsületes Seniorok is eképpen subscribaltanak ő kglmének. (S. S.) a Synodus pecsétje.

Joannes Sothi Senior desiensis, mpr. Michael V Széki Senior Tractus Szekiensis, mpr. Andreas Galambfalvi Senior ecclesiarum reformatorum in sede siculi Maros existentium. Joannes Szent-Iváni, Senior ecclau reformatar. in Comitatu Küküllőváriensi existentium, mpr. Petrus Jancsó Vásárhelyi Senior Sedis orbai, mpr. Michael Sz. Némethi Senior Indignus Tractus Colosváriens. mpr. Joannes Pécsi, Senior S. S. Kézdiens. mpr. Staphanus Veszpremi p. t. Sedis Siculicalis Udvarhely senior reformatus indignus, mpr. Joannes Ajtai p. t. Sedis Miklosvára Senior reformatus. Jacobus Vásárhelyi Inspector ecclesiarum orthodoxarum in Sede Siculicale Sepsis. Valentinus Nyiresi, Senior Tractus Albensis, mpr. Michael Sepsis-Szt.-Györgyi, Senior Tractus Devensis, mpr. Stephanus Barothi Senior indignus Tractus Görgényiensis mpr.

A Tofeus eltemetése után egy hóval az ekklézsia javainak átvételére a Fejérvártt tartott egyházi közgyűlés Gidófalvi Balázs és Vizaknai Mihály lelkészeket kiküldötte, hogy az özvegy püspöknétől vegyék át az ekklézsia pénzt. Ezek megbízatásukban eljárak s négy zacskó pénzt vettek a ke-

zökhöz s adtak át a közgyűlésnek december 9-én. December 11-én pedig egy nagyobb bizottság vette át Tofeusnétől mindazon tárgyakat, melyeket 1680 iki gyűlés laistrom mellett adott és bizott volt a püspökre megőrzés végett.

Egyéb apró tárgyak, Gilányi-féle javak vételére a következő 1685. nyarán Enyeden tartott Synodus Jenei István és Vas István lelkészeket küldötte ki Tofeus özvegyéhez s az átvett tárgyakat átadták a gyűlésnek, Horti István, a püspök pedig, jegyzék szerint kezébe vette, a mint mindezen átvételeket az ide mellékelt Tofeusnénak adott elismervények mutatják.

Mi ide alább megirt Személyek, tiszteletes Püspök uramtól és a szent Generalistól küldettétvén üdvözült Püspök uram ő kglme meghagyatott özvegyéhez ő kglméhez, vöttünk kezünkbe ő kglmétől az Ecclesia pénzt négy zacskóban, hozzájuk kötött cédolákkal együtt, melyekben mennyi legyen, mi meg nem olvastuk, a zacskók kötésit fel sem szakasztottuk, hanem fide nostra mediante hűségesen a szt. generalisnak raepresentaltuk. A négy zacskók mellett két kereszt tallért vöttünk kezünkhöz. Ezekről quietáljuk üdvözült Püspök Tofeus Mihály uram ő kglme meghagyatott özvegyét ő kglmét. Albae, 1684, die 9 decembris, Gidófalvi Balázs mpr. Vizaknai Mihály mpr.

Mi, Debreceni Mihály, az Erdélyországi szent Generalisnak hites Notáriussa, Nyiresi Bálint a fejérvári tractusnak esperestje, Margithai István, azon tractusnak hites notáriussa, Jenei István és Gidófalvi Balázs fejérvári predicatorok és Vizaknai Mihály, sárdi predicator, rescognoscáljuk, az quietantiánk által, hogy in hoc anno 1684 die 11 decembris valamelyek pecsétes inventariumunkban fel voltanak írva, mind azokat tiszteletes és idvezült Tofeus Mihály uram özvegye a szerént adta kezünkbe az abban az inventariumban leirt házakban berakván pecsét alatt hagytuk, melyről tiszteletes és idvezült Tofeus Mihály uram özvegyét, Kun Éva asszont quietáljuk. Mivel hogy az inventarium szerént min-

dent szörin meg nem láthattunk és fel nem irhattunk, hanem a mi az edényekben voltanak, azokban hagytuk s úgy irtuk fel. Debreceni Mihály, notarius S. generalis, mpr. Margithai István, a fejevári tractus hites notariussa mpr. Nyiresi Bálint, fejevári tractus Seniora, mpr. Vizaknai Mihály, sárdi predicator. Jenei Isván, mpr. A. M. Gidófalvi Balázs fejevári egyik predicator, mpr.

Anno 1685. 3. julii.

Mi, infrascripti, recognoscaljuk, hogy Istenben boldogul kimult Néhai T. Tofeus Mihály Uram relictájának kezénél maradt volt aprolék bonumit mindenestől fogva az ő kegyelme jó lelkiismerete szerént tött tanubizonyosság szerént percipiáltuk, melyeket írásban a Sz. Generalisnak be is mutattunk és adtunk, melyekről adjuk ez kezünk írását, várván ő kegyelme is az ezután egész quietantiat a Sz. generalistól. Stephanus Jenei, mpr. M. A.

Recognoscalom e jegyzésemmel, hogy a feljebb említett sinatunk alkalmatosságával N. Enyeden idvezült Tofeus Mihály uram relictájától, Kun Éva asszonytul, ő kegyelme-tül tiszteletes Jenei István és tiszteletes Vas István uraimék egyházi személyek által laistromba vett idvezült Gilányi uram maradék javait kezemhez vettem. Melyekről ő kegyelmét ez írással quietalom. Én Horti István, R. P

Ezen elismervényekkel, nyugtakkal még nem volt teljesen befejezve a Gilányi-féle ügy: egy kis kellemetlen iz jutott abból az utódoknak is. És ezt éppen a papság okozta Tofeus özvegyének és gyermekeinek. «A pap zsákja telhetetlen», tartja közmondás. És szeretne volna, hogy még másodsor is birtokába jusson egy Gilányi féle vagyonnak. Hibáztatni kezdte Tofeus eljárását s perbe fogni utódait, mintha a Gilányinéval kötött szerződést csak egyedül, a tanács urak tudta és beleegyezése nélkül csinálta volna.

E miatt kénytelen volt Kun Éva, Tofeus özvegye, hogy a Fejedelemhez és Tanács urakhoz járuljon kérelmével biztosítandó magát és gyermekeit a papok fenyegető támadása ellen. A folyamodvány s a Fogarasban 1687. március 19-én kelt kedvező tanács végzés-válasz itt olvasható:

Idvezült Tofeus Mihály uram özvegyének, Kun Évának, és több maradékainak alázatos supplicatiójok Nagyságodhoz, mint kegyelmes Urokhöz és vallásunkon való Méltóságos Tanács uri és fő rendekhez közönségesen.

Kegyelmesen juthat eszébe Nagtoknak, kegyelmeteknek a néhai Tekintetes Gilányi Gergely uramtól testamentumban hagyatott Ecclesiái bonumok iránt, ugyan a Nagyságotok Kglmetek méltóságos tetszésébül micsoda contractusra ment légyen idvezült uram néhai Tekintetes Apafi Anna Gilányi Gergelyné asszonyommal, ő kglmével. (Lásd alább a biblia-kiadás történetében Bethlen Miklós levelét.)

(Folytatása következik.)

Különfélék.

Szíves kérelem.

Az esztendő rohamosan halad a vége felé. Észrevételül benne leszünk az újba. És míg más lapok már a jövőre gondolnak, s közlik felhívásukat az előfizetések beküldése végett: mi még mindig csak a multtal vagyunk foglaltatosak, illetőleg, azt ohajtánók, hogy bár a folyó tartozások lennének befizetve.

Igazán sajnáljuk, rösteljük, szégyeneljük e zaklatást. De rá vagyunk kényszerítve, holott ki kell mondanunk, hogy ez esztendőről a máj napig még mindig több, mint kétszáz

hátrálékosunk van, kik egy fillért sem fizettek. Ha ez átmege a jövő esztendőre, már kétszeres a teher, mely után következik a fizetés-elengedésért való kérelem.

Szívesen felkérjük az esperes urakat, hogy sok elfoglaltatásuk mellett, vessenek ügyet e dologra is. Figyelmeztessék az illetőket, hogy ez is kötelesség-telejesítés, melynek elmulasztása felelősséget von maga után.

Mi becsülettül igyekszünk teljesíteni e szolgálatot. Jutalmunk az volna, ha érdeklődést, valamelyes elismerést tapasztalnánk, hogy munkánk nem hiában való.

Kolozsvártt, nov. 28. 1893.

Szász Gerő.

== **Novemberben közölt pálya-cikkeink** a következők voltak.

1. A középiskolai vallás-tanárok kvalifikációja. E cikk októberrel jött át.

«A vallás-tanítás a falusi iskolákban, és még valami» feliratu cikkhez.

3. Az örök feladat.

Szívesen kérjük érdeklődő olvasóinkat, hogy szavazatukat dec. 10-ig beküldeni sziveskedjenek.

== **An-nyedi egyházmegye népes közgyűlése**, folyó hó 20-án esperessé egyhangulag Sándor János, miriszlói pap aát. eddigi jegyzőt választotta meg. Ez előre volt látható. Sándor János egyike az egyházkerület legderekabb papjainak, kinek vonásai közé tartozik a higgadt megfontolás, a kötelesség-tudás, lélekismeretes pontosság, vidám, nyugodt kedély, és a papot megillető tudás, és széles látó kör. Hosszú időken át viselvén a jegyzői hivatalt, néh. Hegedűs Lajos, esperes mellett egész merejében megtanulta az adminisztráció minden ágát-bogát, és mint kész ember lép az esperesi karba. Istennek áldása kísérje a nehéz munka mezején, melynek terhét rá nézve tegye könnyüvé egyházmegyéjének szeretete, és mindnyájunk nagyrebcsülése. Ad multos annos!

== **A szilágy-szolnoki egyházmegye közgyűlést** tart dec. 10-én Szilágy-Somlyón, melynek első napját a kegyeletnek szentelik felújítják néhai Nagy László esperes és egyházkerületi közügyigazgató emlékezetét. Az istentiszteleten Bartha Dezső, tasnádi pap és egyházmegyei jegyző, fog könyörögni, és Vince Ödön, kémeri pap fog emlék-beszédet tartani. Nagyon jó, nagyon szép és helyes cselekedet, ha az élők megbecsülik a meghaltak emlékezetét; példát statuálnak a jövőre nemzedékek számára, hogy a kötelességét teljesítő kálvinista papnak legszebb jutalma, hogy sirja felett viraszt a kegyelet. Egyébb ügy sincs. De a kinek ez nem elég, hát az keresse boldogságát, üdvösségét, vagy elkárkozását akárhol a megteremtett világon, de kálvinista pap ne legyen.

== **Szász-Lónai egyházunkban** november 12-én lélekemelő szép ünnepély folyt le. Ekkor köszöntött be Vajda Ferenc, megválasztott új lelkipásztor. Deesi Gyula egyházmegyei esperes szép, emelkedett beszéddel ajánlá a már, úgy látszik, egészen lecsendesedett, teljes számban megjelent népes gyülekezetnek, hivatalába lépő ifjú lelkészét. Találólág és tapintatosan mutatott rá azokra a pontokra, hol buzgó munkára van szükség mindkét fél részéről. Aztán következett az a megható jelenet, mikor egy tette kész, lelkesedéssel betölt fiatal pap lép szent hivatalába s a szívnek teljességéből szól a száj. Adjon isten erőt, segédelmet ifjú barátunknak, hogy a hozzáfűzött szép reményeknek megfélelhessen.

== **A pécsi ev. református egyház tanácsa** kérelemmel fordul a jó kedvű adakozókhoz. Vannak ott vagy hatszázan. De nincs templomuk, és mint a pásztor nélküli nyáj, eddig minden lelki gondozás nélkül voltak. Most tömörül, élni akarnak; áldoznak ők is; de érzik, hogy egymagukra, gyöngék: az egytetemes ref. egyháztól, mint édes anyától várják, kéri az éltető édes tejet. Filléreket kérnek, hogy egyházzá zmosodjanak. És ha rágondolunk, hogy egykor túl a Duna volt a protestánsizmus legerősebb vára; ha rágondolunk, hogy micsoda pusztitást vitt végbe ott a papizmus

hatalmas püspökségeivel; és ha elképzeljük, hogy egy elhínt kis mag a sziklán megfoghatik és lassankint termő talajt formálhat maga körül: nem képzelhetjük el, hogy legyen vallását igazán szerető kálvinista, ki sajnálná filléreit e szép céltól. Adjatok a kérőknek elmúlándó javaitokból, hogy nyerjetekek istentől elromolhatatlan kincseket.

= Új papok. A kovásznai ref. egyházközség, a f. hó 26-án lefolyt papválasztás alkalmával tiszt. Elekes László, n.enyedi orsz. fegyintézet ref. lelkész; ugyanakkor az udvarhelyi egyházmegyébe tartozó peteki egyh. község Biró András, n.enyedi főiskolánál alkalmazott papj. köztanítót választotta meg rendes lelkészül. Az Igazgató-Tanács f. hó 27-én d. u. tartott ülésében, a n.enyedi egyházmegyébe kebeleztet torda-túri körlelkészi állomásra Nagy Mózes, sz. udvarhelyi rendelkezés alatt álló s. lelkész a marosi egyh. megyébe kebeleztet kis-kendi egyházközségünkbe, ideiglenes minőségben, h. lelkésznek, t. Samuel Aladár papj. afit nevezte ki. Úgy a választások eredményéhez, mint a választottaknak gratulálunk. Ifjú lelkész-társainknak adjon az isten kegyelmet és szentleket bővséges mértékben, hogy azt a gyönyörűséges terhet, hordozzák, mint Jézus Krisztusnak jó vitézei.

= Kapcsolatban mult számunkban hozott rövid közleményünkkel fölemlítjük, hogy Deák Lajos, marostordamegyei királyi tanfelügyelőt nemcsak a megyei közigazgatási bizottság részesítette méltó elismerésben tíz éves tanfelügyelői munkássága alkalmából, hanem az erre első sorban hivatott maros-tordamegyei általános tanítótestület is már előzőleg (nov. 10.) tartott közgyűlésen lelkesen és nagy kitüntetésekkel üdvözölte s fejezte ki köszönetét, elismerését a tanügy terén és a tanítás érdekében kifejtett sikeres működéséért, sőt nevére 200 koronás alapítványt is tett, melyet a tanfelügyelő hasonló összeggel viszonzott a tanítói árvaház javára. November 19-én pedig a marosvásárhelyi ev. ref. egyházközség képviselőtestületi közgyűlése mondott

hasonlóképpen jegyzőkönyvi elismerést és üdvözetet a tanfelügyelő buzgó munkásságáért.

Köszönet nyilvánítás. Tiszteletes Thamó Gyula, alpestesi ref. lelkész ur, mai napon huszonegy forintot tett le kezemhez, oly kikötéssel, hogy azt takarékpénztárba tven, mindig már néhai áldott emlékü nője, Somogyi Róza nevében kezeltessek, és kamataiból jutalom-könyvek vétesse-nek, vizsgák alkalmával osztassanak ki, felekezeti különbség nélkül, úgy a mint általa az eddig is ez iskolánál gyakoroltaték. E nemes tett nem szorul dicsőre, mely mindig követésre méltó marad. Fogadja a tiszteletes ur iskolánk nevében kifejezett szíves köszönetemet. Kis-Barcsa, 1893. nov. 21. Bodosi Lajos, tanító.

Hálás köszönet. Egyházközségemnek még 1826-ban készült és már-már használhatatlanná vált szószék-takaróját tekintetes Horváth Imre úr saját és neje, született Rápolti Berta nevében, egy 30 frtot érő szépen kivarrt új szószék-takaróval cserélte fel, mely dicsőre nem szoruló tettéért magam és egyházam nevében ezen helyen is hálás köszönetet mondok. Alsó-Ilosva nov. 20. Nemes Ferenc, ev. ref. pap.

= Tisztelettel kérjük a Nagytiszteletű lelkész urat, hogy az 1894 évi Árvaházi Naptárak eddig eladatlan példányait, ha azok elárúsítását nem reménylik, sziveskedjenek, saját költségünkön visszaküldeni. Hornyánszky Viktor könyvkiadó-hivatala.

= Egész halom felhívás áll előttünk előfizetésre. Ezek közül fölemlítjük a következőket. Néhai Gyöngyössy Samuel közönséges és alkalmi Imáit adja ki Harmathy Pál Debrecenben. Ára 2 frt. Ugyancsak Debrecenben adja ki János Zoltán, főisk. senior, Költőményeit. Ára 1 frt. 20 kr. Kolozsvártt, dr. Szabó Mihály, kir. segéd-tanfelügyelő, hirdet előfizetést «Tanítók Jogai és Kötelességei» című munkájára. Ára 2 forint. Ime, a ki magának karácsoni ajándékot akar szerezni, hajlamai és szüksége szerint váló-gathat a szellemi termékekben.

HIVATALOS RÉSZ.

1153—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebeleztet magyar-bor-zási egyházközség énekvezér-tanítói állására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, gazdasági épületek, beltetek, és kerten kívül, egyházhathatósági becslés szerint, 183 frt.

Pályázati határidő dec. 20.

Kolozsvártt, 1893. nov. 28.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1151—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a deési ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet sáros-magyar-berkeszi kántor-organistai állomásra pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás, kert, gazdasági épületek és egyházhathatósági becslés szerint, 310 frt készpénz és kanonika porció haszonélvezete.

Pályázati határnap dec. 20. Folyamodványok nt. Pap István, h. esperes aához, S.-M.-Berkeszre, u. p. Nagy-Somkút, küldendők.

Kolozsvártt, 1893. nov. 28.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1165—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sz. szolnoki egyházmegyébe kebeleztet sz. ballai egyházközség kántor-tanítói állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: száz véka búza, száz veder must (vedre 80 krajcárral fizettetik), 29 frt. fa-pénz, 70—80 mindennapos tanköteles után 70—80 véka szemes tengeti, 17 frt. 50 kr. tandij, 20—30 ismétlő tanköteles után 10 frt. egy 800 négy-

szög-öl kaszálónak harmada, 400 négyszög-öl szántóföld, az iskola-kert 1200 négyszög-öl, veteményese egészen, a gyümölcs-termésnek fele. Egyházhathatósági becsült érték, 321 frt. o. é. Ezen kívül stóla, minden temetésért 50 kr. Két szobából, konyhából, kamarából álló jó lakás, gazdasági épületekkel.

Pályázati határnap: december 26. Folyamodványok nt. Viski Pál esperes aához küldendők, Zoványra.

Kolozsvártt, 1893. nov. 28.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

988—1893.

MEGHÍVÓ.

A küllői ev. ref. egyházmegye, folyó évi december 11-én d. e. 9 órán kezdve, D.-Sz.-Mártonban, a szokott helyen, köz-törvényeszéki, 11 órán kezdve házassági törvényeszéki ülést fog tartani, melyekre a t. bírakat és érdekelt feleket, van szerencsém, hivatalosan meghívni. Az ügyvéd urak pe-reikkel az irt időre legyenek készen.

Továbbá, hivatkozással mélt. Igazgató-Tanács 1260. 1282. és 1990—1893. sz. leirataira, e helyen is ismételten felhívom tiszt. lelkész-társaimat, mint iskolaszéki elnököket, a következőkre.

1. A kir. tanfelügyelő urak hivatalos megtalálására, az iskolai adatokat készséggel és pontosan szolgáltatassák ki.

2. Iskoláikban az egészségtan tanítását léptessék életbe.

3. Iskoláiknál igyekezzenek az ötödik és hatodik osztályokat, valamint az ismétlő tanfolyamokat felállítani, életbe léptetni, és teljes erejükből oda hatni, hogy a tizhónapos tanítási idő megtartassék.

A küllői ev. ref. egyhm. esperesi hivatalától.

V.-Gálfalva, 1893. nov. 23.

Kovács Elek,
ev. ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.